

Konsumtion, klimatpåverkan och jämlika livsvillkor

Om kommunernas möjligheter att minska hushållens
konsumtionsbaserade klimatpåverkan och skapa
jämlika livsvillkor

En förstudie i Avesta kommun med stöd av Formas
Juni 2024

Konsumtion, klimatpåverkan och jämlika livsvillkor

Om kommunernas möjligheter att minska hushållens konsumtionsbaserade klimatpåverkan och skapa jämlika livsvillkor. En förstudie i Avesta kommun med stöd av FORMAS, juni 2024

Rapporten är framtagen av Avesta kommun, RISE Research Institutes of Sweden och SEI Stockholm Environment Institute, med stöd av FORMAS.

FORMAS projektnummer 2022-02397

RISE rapport: 2024:47

ISBN 978-91-89971-06-6

Rapportförfattare

Katarina Borg, planeringsarkitekt med fokus på omställning och social hållbarhet, RISE

Katarina Axelsson, Senior Policy Fellow, forskare med fokus på hållbar konsumtion, SEI

Karin André, Senior Research Fellow, PhD, forskare med fokus på samskapande och deltagarmetoder, SEI

Stefan Molnar, forskare i stadsbyggnad och social hållbarhet, RISE

Anna Egelbach, utredare hållbar utveckling, Avesta kommun

Mirjam Nykvist, hållbarhetsstrateg, Avesta kommun (projektledare)

Illustrationer och fotografier

Katarina Borg, där inget annat anges.

Omslagsbild

Therese Asplund/Avesta kommun

Kontakt

katarina.borg@ri.se

katarina.axelsson@sei.org

mirjam.nykvist@avesta.se

Författarnas tack

Vi vill rikta ett varmt tack till alla deltagare i våra fokusgrupper för era bidrag till denna studie. Vi uppskattar verkligen den tid och energi ni har investerat, och vi hoppas att resultaten av denna studie kommer att bidra till att skapa en djupare förståelse för de utmaningar och möjligheter ni tillsammans har identifierat behöver adresseras för att åstadkomma positiva förändringar för minskad klimatpåverkan och ökad livskvalitet i Avesta kommun.

FÖRKLARING AV CENTRALA BEGREPP

Livsvillkor: de relativt varaktiga yttre villkor i en persons liv som lägger grunden för hens livskvalitet. Till sådana villkor hör både socio-ekonomisk bakgrund och livsmiljö.

Livskvalitet: att en persons liv lever upp till olika kvaliteter som anses vara värdefulla i sig själva. Vanliga sådana kvaliteter är subjektivt välmående, livstillfredsställelse och vissa faktorer som är oberoende av hur individen själv utvärderar sitt liv (ex. fysisk hälsa, vänskapsband, delaktighet).

Jämlikhet: att människor har samma förutsättningar att vara delaktiga i processer och beslut och/eller att ta del av deras utfall.

Jämlika livsvillkor: att villkoren för att leva ett liv karaktäriserat av livskvalitet ser likadana ut oavsett vilken bakgrund man har.

Klimatfotavtryck: används ofta för att beskriva den samlade klimatpåverkan per person som uppstår kopplat till en persons livsstil och konsumtionsmönster (se Konsumtionsbaserade utsläpp nedan). Kan också användas med referens till ett helt lands konsumtion, t.ex. Sveriges samlade klimatfotavtryck (totalt eller per person). Förkortas ofta fotavtryck. (Carbon footprint eller climate footprint på engelska)

Klimaträttvisa: beskriver dels att de som drabbas svårast av klimatförändringarna och effekterna av omställningen ofta är den del av befolkningen som har sämst möjligheter att skydda sig. Uttrycket kan också användas för att beskriva att människor påverkar klimatet olika mycket, att de som lever med goda tillgångar konsumerar mer än vad som är långsiktigt hållbart, vilket dels drabbar framför allt den svagaste gruppen i samhället, dels betyder att jordens resursutrymme fördelas ojämnt.

Konsumtionsbaserade utsläpp: utsläpp som genereras under produktion och användning av de produkter och tjänster vi konsumerar, oavsett var i världen eller längs produktionskedjan som utsläppen uppstår. Inkluderar både indirekta och direkta utsläpp. Indirekta utsläpp uppstår t.ex. under tillverkningen av en bil i ett annat land som sedan transporteras till Sverige för användning här. Direkta utsläpp uppstår under körning av bilen i Sverige. De utsläpp som genererats under produktion av produkter i Sverige som senare exporteras till annat land räknas bort. Företagens utsläpp är alltså inkluderade i de konsumtionsbaserade utsläppen.

Livsstil: individens övergripande och relativt stabila beteendemönster, trosföreställningar, normer och värderingar.

Social hållbarhet: att människor lever ett gott liv idag utan att äventyra framtida generationers förutsättningar att leva ett gott liv.

Växthusgaser och koldioxidekvivalenter: de samlade utsläppen av växthusgaser räknas ofta om till koldioxidekvivalenter, något som förkortas CO₂e. Koldioxidekvivalenter är ett mått som tar hänsyn till olika växthusgasers påverkan på klimatet utifrån en jämförelse med koldioxid (där 1 ton koldioxid bidrar till 1 ton CO₂e). Till exempel har metan en betydligt starkare påverkan på klimatet än koldioxid och bidrar 28 gånger mer till växthuseffekten per utsläppt ton (under en period av 100 år, GWP 100). Så om det släpps ut ett ton metan, motsvarar dess effekt 28 ton koldioxidekvivalenter (IPCC, 2023). Genom att omvandla alla växthusgaser till koldioxidekvivalenter blir det enklare att jämföra olika växthusgasers påverkan på klimatet (IPCC, 2023).

Innehåll

Förklaring av centrala begrepp	4
Sammanfattning	6
1. Inledning	10
1.1 Bakgrund	10
1.2 Syfte och frågeställningar	12
1.3 Metod	12
2. Centrala begrepp och definitioner	15
2.1 Klimatfotavtryck	15
2.2 Livskvalitet och livsvillkor	15
2.3 Livsstilar, beteenden och vardagspraktiker	16
2.4 Kommunens förändringsförmåga	17
3. Konsumtionsbaserade utsläpp i Avesta kommun	18
3.1 Kommunens klimatfotavtryck	18
3.1 Skillnader mellan kommunens olika postnummerområden	19
4. VILLASTAD: Fallstudie centrala Avesta	22
4.1 Områdesbeskrivning – kvaliteter och livsvillkor	22
4.2 Konsumtionsmönster och klimatpåverkan	24
4.3 Fokusgrupp centrala Avesta	25
<i>Summering och prioritering</i>	30
5. FÖRORT: Fallstudie Krylbo	32
5.1 Områdesbeskrivning – kvaliteter och livsvillkor	32
5.2 Konsumtionsmönster och klimatpåverkan	34
5.3 Fokusgrupp Krylbo	35
<i>Summering och prioritering</i>	40
6. LANDSBYGD: Fallstudie By Kyrkby	42
6.1 Områdesbeskrivning – kvaliteter och livsvillkor	42
6.2 Konsumtionsmönster och klimatpåverkan	44
6.3 Fokusgrupp By Kyrkby	45
<i>Summering och prioritering</i>	50
7. Ungdomarnas perspektiv	52
7.1 Fokusgrupp ungdomar	52
<i>Summering</i>	55
8. Genomförande	56
9. Aktiviteter och åtgärder	58
10. Avslutande diskussion	66
10.1 Transporter	66
10.2 Boende	67
10.3 Kultur och fritid	68
10.4 Mat och dryck	70
10.5 Kläder och prylar	71
10.7 Kommunens möjligheter och begränsningar	73
11. Slutsatser och rekommendationer	74
<i>Sju insikter</i>	75
12. Referenser	78

Sammanfattning

Bakgrund

För att nå de globala såväl som de nationella målen om att begränsa uppvärmningen av jordens medeltemperatur behöver utsläppen av växthusgaser minska drastiskt. De konsumtionsbaserade utsläppen, det vill säga de utsläpp som genereras under produktion och användning av produkter och tjänster, står för en betydande andel av de totala utsläppen. I Sverige uppgick de genomsnittliga konsumtionsbaserade utsläppen per person år 2019 till cirka 10 ton koldioxidekvivalenter (CO₂e) vilket är långt över målet om 1 ton CO₂e per person och år till 2050. Det finns dock stora skillnader i utsläpp mellan olika hushåll vilket huvudsakligen kan förklaras av olika inkomstnivåer och av geografiska faktorer, som var i landet man bor (glesbygd/tätort) eller i vilken bostadsform och område typ (småhus/ flerbostadshus), något som påverkar till exempel behov av bilresande och uppvärmning. Även beteenden, normer och vanor samt sociala och kulturella faktorer påverkar hushållens konsumtion och klimatutsläpp.

Parallellt med klimathotet står många kommuner inför sociala utmaningar i form av boendesegregation och ojämlika livsvillkor mellan olika grupper. Skillnaderna kan mätas i socioekonomiska parametrar som inkomst, boendestandard och hälsa samt i parametrar som relaterar till människors tillgång till olika typer av resurser som service, parker, möteslokaler och fritidsaktiviteter.

Studiens mål och syfte

Med stöd från Formas satsning "Klimatneutrala och inkluderande kommuner" har Avesta kommun tillsammans med forskare från SEI och RISE genomfört en studie om hur kommuner kan arbeta för att minska de konsumtionsbaserade utsläppen och samtidigt främja en rättvis klimatomställning och jämlika livsvillkor. Genom ett platsspecifikt arbetsätt med utgångspunkt i fallstudier för tre typiska bostadsområden – en villastadsdel (centrala Avesta), en förort (Krylbo), och ett samhälle på landsbygden (By Kyrkby) – har ambitionen varit att förstå hur kommunen kan integrera frågor kring klimat, rättvisa och livsvillkor och bättre anpassa styrmedel och åtgärder i en lokal kontext. (Kapitel 1.2)

Fallstudier och fokusgrupper

Under våren och hösten 2023 genomfördes fokusgruppsamtal med invånare i studiens tre utvalda bostadsområden för att fånga olika perspektiv på frågor kring livsvillkor, livskvalitet, konsumtion och miljö. Samtalen genererade även idéer och förslag på åtgärder som kan förbättra livet i respektive område utan att bidra till ökade utsläpp samt åtgärder som kan stödja hushållen att minska sina utsläpp utan att livskvaliteten försämras. Fokusgruppsamtal hölls även med ungdomar i Avesta. Utifrån insikterna och lärdomarna från fokusgrupperna genomfördes en workshop med kommunala tjänstepersoner och politiker för att diskutera kommunens möjligheter att genomföra de åtgärdsförslag som diskuterats under fokusgrupperna. För respektive fallstudie gjordes också en övergripande kartläggning av livsvillkoren med hjälp av statistik och underlag från kommunen. (Kapitel 1.3)

Konsumtionsbaserade utsläpp i Avesta

En viktig utgångspunkt för studien var att analysera de konsumtionsbaserade utsläppen per postnummer i Avesta kommun (kapitel 3). Detta gjordes med hjälp av data från SEI:s verktyg Konsumtionskompassen. Konsumtionskompassen visade att det genomsnittliga klimatfotavtrycket från hushållen i Avesta kommun år 2019 uppgick till 6,23 ton CO₂e per person (exklusive offentlig sektor och investeringar), vilket är strax under det svenska genomsnittet. Högst andel av utsläppen står transporter för, framför allt bilresande, följt av livsmedel, energi och flygresande. I jämförelse med det svenska genomsnittet står bilresandet för en större andel av utsläppen i Avesta, vilket är typiskt för landsbygdskommuner. Samtidigt är utsläppen från flygresor något lägre än riksgenomsnittet.

Villastad

I centrala Avesta (kapitel 4) var deltagarna överlag positivt inställda till sitt område och till kommunen. De upplevde en trygghet i att bo i en liten stad där alla känner alla och uttryckte stor uppskattning för närheten till natur och service samt till kommunens stora utbud av kultur, idrott och fritidsaktiviteter, inte minst för barn och unga. Deltagarna efterfrågade ett mer levande centrum med bredare utbud

FALLSTUDIER I TRE BOSTADSOMRÅDEN

VILLASTAD: Centrala Avesta
Villakvarter i centralort, högre socioekonomisk status

FÖRORT: Krylbo
Område med flerbostadshus, lägre socioekonomisk status

LANDSBYGD: By Kyrkby
Mindre samhälle på landsbygden, varierade socioekonomiska förhållanden

av restauranger, butiker och caféer. De önskade också bättre pendlingsmöjligheter med buss och tåg samt att den kostnadsfria kollektivtrafiken återinfördes. Bättre information om kommunens utbud av fritidsaktiviteter efterlystes också. Deltagarna visade generellt på en stor medvetenhet om hållbarhets- och klimatfrågor. Flertalet hade förändrat sin livsstil, bland annat vad gäller matkonsumtion och resor, för att minska sin klimatpåverkan. I diskussionerna noterade deltagarna att det blivit mer accepterat med second hand och att det fanns ett ökat intresse för semesterresor med tåg i stället för flyg. Samtidigt visade diskussionerna på utmaningar när det gäller att göra klimatsmarta val i vardagen. Exempelvis var det vanligt att ta bilen för att förenkla familjelogistiken eller för att undvika en farlig trafiksituation utanför skolorna, där föräldrar inte vågar låta sina barn gå själva.

Förort

Från fokusgruppsdiskussionerna med invånare i Krylbo (*kapitel 5*) framkom att deltagarna uppskattade lugnet, närheten till skolan, att det finns en mångfald av boendeformer och blandning av människor med olika bakgrund. Även tillgången till billiga lägenheter och möjligheten att investera i eget boende lyftes fram som positivt i Krylbo. Samtidigt framkom att deltagarna tyckte det fanns en brist på mötesplatser, parker, vård, service och fritidsaktiviteter. Avståndet till centrala Avesta (ca 3 km) med sitt stor utbud upplevdes långt och kommunikationerna bristfälliga. Det tycktes vara sparsamt med sammanhållning och gemenskap

mellan grannar. Deltagarna gav även uttryck för missnöje med kommun och fastighetsägare, till exempel när det gäller satsningar på aktiviteter för barn och unga och underhåll i bostadsområdet. Miljöengagemanget skiljde sig mycket mellan deltagarna. Flera uppskattade utbudet av secondhandbutiker, både för möjligheten att handla billigt och miljövänligt - och som lokala mötesplatser. I likhet med centrala Avesta diskuterades bilberoendet i vardagen och brister i kollektivtrafiken.

Samhälle på landsbygden

I By Kyrkby (*kapitel 6*) uppskattades de vackra omgivningarna, naturen, möjligheten att bo billigt, gemenskapen, engagemanget och det rika för- eningslivet. Den lokala skolan upplevdes som en förutsättning för barnfamiljer att bo i By samt för att skapa ett lokalt sammanhang och fungera som mötesplats för invånarna. Deltagarna upplevde att byborna ställer upp och hjälper varandra och att det finns lokala resurser och en drivkraft att genomföra förbättringar. Deltagarna berättade att tillgången till fritidsaktiviteter för barn och unga är begränsad, även om till exempel kyrkan ordnar med kör- och teaterverksamhet. Det är långa avstånd till arbete, skola, aktiviteter och service, vilket gör att många är beroende av bil i vardagen. När det gäller miljö och klimat var deltagarna överlag måna om att leva miljövänligt. I likhet med centrala Avesta och Krylbo diskuterades i By betydelsen av biltransporter, där buss eller cykling inte upplevdes vara möjliga alternativ. Det framkom att flera av deltagarna har påverkats av högre energipriser och därför sett över hur och när man tvättar och diskar samt anpassat uppvärmningen av sin bostad vintertid.

Ungdomarnas perspektiv

Bland ungdomarna (*kapitel 7*) verkade de flesta nöjda med att bo i Avesta och upplevde att det var en trygg och lugn plats att växa upp på. De upplevde att det finns ganska mycket sport och fritidsaktiviteter men önskade fler saker att göra framför allt kvällstid. Ungdomarna berättade att de flesta går, cyklar eller åker buss till skolan och till fritidsaktiviteter. För dem som bor utanför stan är det en utmaning att bussen inte går på helgerna.

Miljö- och klimatfrågor verkade inte vara någon stor fråga för de flesta, men det fanns en medvetenhet om klimatpåverkan från till exempel flygresor och livsmedel. I diskussionerna framkom att matsvinnet var stort på skolan och man efterfrågade bättre vegetarisk mat. När det gäller konsumtion av kläder och prylar framkom att många handlar online och att man påverkas av vad som är trendigt på sociala medier, bland annat när det gäller (flyg)resor och klädkonsumtion. Det framkom att det blivit en trend bland vissa att handla att begagnat, på loppis, secondhandbutiker eller på nätet, särskilt bland tjejer. Ungdomarna var generellt positiva till tågresande och flera deltagare berättade att familjen genomfört eller planerat tågsemester utomlands.

Förslag på aktiviteter och åtgärder

Utifrån fokusgruppsamtalen med invånare i centrala Avesta, Krylbo och By Kyrkby identifierades ett antal förslag och idéer på aktiviteter och åtgärder som skulle ha möjlighet att bidra till både minskat klimatfotavtryck och förbättrade livsvillkor (*kapitel 9*). Som exempel på åtgärder för att minska bilberoende föreslogs samordnade leveranser, tryggare cykelvägar, förbättrad kollektivtrafik samt införande av bilfri zon vid skolor. Flera förslag syftade till att stärka gemenskap och social sammanhållning, exempelvis genom att skapa fler mötesplatser, aktiviteter och evenemang för olika målgrupper samt ta tillvara lokala initiativ och involvera de boende för att förbättra sitt bostadsområde. Även informationsinsatser, främjande av delningslösningar och införande av vegetarisk och närproducerad mat i skolan fanns med bland förslagen.

Kommunens möjligheter

I workshopen med politiker och tjänstepersoner konstaterades att många av de åtgärdsförslag som tagits fram i fokusgrupperna var relativt lätta att genomföra och kopplade väl till kommunens egen rådighet. Några åtgärder bedömdes svårare på grund av att de är beroende av andra aktörers insatser eller att de är mycket resurs- eller tidskrävande. Beslutsvägarna i Avesta kommun är korta och nätverken starka, vilket underlättar för genomförandet. Dock kan åtgärderna kräva nya arbetssätt och roller än de etablerade. (*kapitel 10*).

Skillnader och likheter mellan områden

Resultaten från denna studie visar på både skillnader och likheter när det gäller livsvillkor och konsumtionsmönster i olika typer av bostadsområden. Gemensamt för de områden som studerats var att många människor kämpar med att få ihop det vardagliga livet med jobb, barn och fritid och att detta påverkade deras val av lösningar, exempelvis för vardagstransporter. Både i centrala Avesta och By Kyrkby var det tydligt att mer klimatsmarta val fick stå tillbaka under familjeåren, ofta av praktiska skäl.

Skillnader i livsvillkor mellan områdena noterades bland annat vad gäller boendemiljö, tillgång till kultur- och fritidsaktiviteter, inkomst- och utbildningsnivåer samt graden av gemenskap och sammanhållning i lokalsamhället.

Sambanden mellan invånarnas livsvillkor och klimatfotavtryck var tydlig på många områden. Boende på landsbygden och i enfamiljshus ger högre klimatpåverkan från transporter och boende. Omvänt är utsläppen lägre för boende i flerbostadshus. Boende i villaområde med högre genomsnittsinkomster har möjligheter att konsumera mera och till exempel åka på flygresor utomlands. Bristande tillgång till kollektivtrafik innebär sämre möjligheter att ta del av kommunens kultur- och fritidsaktiviteter.

Studien visar att invånarna har olika förutsättningar och drivkrafter att förändra sin livsstil och sina konsumtionsmönster. De flesta deltagarna i fokusgrupperna visade på hög medvetenhet om klimatförändringarna, men deras engagemang för frågan varierade.

SJU INSIKTER

Denna studie har utgått från förutsättningarna i Avesta kommun, men mycket av den kunskap och metodik som byggts upp är generell och har relevans för andra kommuner och för fortsatt forskning. Många svenska kommuner har liknande utmaningar när det gäller invånarnas klimatavtryck och skillnader i livsvillkor mellan olika bostadsområden. Även de organisatoriska förutsättningarna har ofta likheter, liksom möjligheterna att vidta åtgärder som kan förbättra livsvillkoren och stötta invånarna att förändra livsstil och konsumtionsmönster.

Utifrån studien i Avesta och med stöd av resultat från tidigare forskningsstudier presenteras avslutningsvis sju insikter om hur kommunerna kan arbeta för att stödja invånarna att minska sitt klimatavtryck och samtidigt främja god livskvalitet och jämlika livsvillkor (*kapitel 11*):

1. Kommunen har en nyckelroll

Genom sin breda verksamhet och många kontakter med invånare, näringsliv och civilsamhälle har kommunen större möjligheter än någon annan aktör att nå ut till alla invånare och skapa lokala förutsättningar som stödjer en mer hållbar konsumtion, minskade utsläpp och mer jämlika livsvillkor.

2. Klimatsmart och jämlikt – winwin

Åtgärder för att minska konsumtion och klimatutsläpp har ofta positiva effekter även på människors livsvillkor och livskvalitet. Omvänt kan åtgärder för att förbättra livsvillkoren ofta bidra till minskat behov av konsumtion. Det finns få motsättningar mellan mer hållbar konsumtion och förbättrad livskvalitet.

3. Flexibilitet och nytänkande i organisationen

För att kunna arbeta effektivt och långsiktigt mot mål om minskad konsumtion och jämlika livsvillkor kan kommunerna behöva nya arbetssätt och roller och en mer flexibel organisation som stödjer samordning över förvaltningsgränser, som främjar kreativitet och nytänkande och möjliggör ett mer uppsökande arbete för att initiera nya samarbeten.

4. Politiskt mod och handlingskraft

Omställningen förutsätter att människor förändrar vanor och konsumtionsmönster. För att nå målen behöver kommunen våga våga fatta obekväma beslut som påverkar människors vardag. Politiskt mod kan stärkas av medborgarengagemang och att förändringar genomförs stegvis, där pilotprojekt och tester i mindre skala visar vägen. Åtgärder som initialt upplevs begränsande kan inspirera till nya vanor som förbättrar livskvaliteten.

5. Lokalsamhället som utgångspunkt

Att utgå från lokalsamhället och involvera invånarna i omställningen är ett effektivt sätt att identifiera lokala resurser och behov, generera relevanta idéer och ta fram åtgärder som är anpassade till platsens förutsättningar. Det ger också möjlighet att skapa engagemang och acceptans för förändringar och involvera invånare som kan ta lokalt ansvar och bidra i implementeringen.

6. Medvetenhet om livssituation och livsvillkor

Förutsättningar och utmaningar kopplade till konsumtion och livsstil skiljer sig mycket mellan olika bostadsområden och hushåll och skiftar också genom livet. Med kunskap och förståelse för skillnader och likheter mellan olika grupper av befolkningen knutna till såväl geografi (landsbygd, förort eller centralort) som socio-demografiska aspekter kan åtgärderna anpassas efter medborgarnas olika förutsättningar.

7. Många bäckar små

För att klara omställningen behöver helheten i medborgarnas konsumtion adresseras. Många av de åtgärder som kommunen kan vidta kan framstå som att de var för sig har liten effekt på utsläppen. Dock kan även små förändringar i konsumtionsmönster bidra till norm- och beteendeförändringar som på sikt kan leda till mycket stora och snabba förändringar. Alla insatser behövs.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Konsumtion och klimaträttvisa

Enligt FN:s klimatpanel IPCC är ohållbara konsumtionsmönster en av de främsta drivkrafterna bakom de fortsatta höga nivåerna av växthusgasutsläpp. På global nivå kan konstateras att de länder som konsumerar mest, sällan är de som drabbas hårdast av ett förändrat klimat. Istället är det fattiga länder, där invånarna konsumerar minst, som är mest utsatta. För att nå klimatmålen samt målsättningarna om en rättvis fördelning av tillgängliga resurser behöver ansvaret för att minska de konsumtionsbaserade utsläppen vila tungt på rikare länder såsom Sverige.

Genom det globala Parisavtalet från 2016 har EU och Sverige åtagit sig att begränsa den globala medeltemperaturökningen till 1,5 °C. Ett mål som till exempel Naturvårdsverket menar innebär att vi måste ta sikte på att släppa ut max 1 ton koldioxidkvivalenter (CO₂e) per person och år till 2050 (Naturvårdsverket, 2024). Parisavtalets mål ligger till grund för såväl EU:s som Sveriges klimatpolitik och inspirerar till innovativa lösningar och samarbete över gränser. För att uppnå detta måste vi minska utsläppen av växthusgaser snabbt och på alla nivåer, vilket öppnar dörrar för hållbar utveckling och en grönare framtid.

Sverige hör till den grupp välutvecklade länder vars konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser, även kallat klimatfotavtryck, ligger långt över det mål om 1 ton CO₂e som Naturvårdsverket hänvisar till. Enligt Konsumtionskompassen (SEI, 2022) uppgick svenskarnas klimatfotavtryck år 2019 till cirka 10 ton CO₂e per person, inklusive internationella flygresor samt offentlig sektor och investeringar. Det genomsnittliga klimatfotavtrycket varierar dock kraftigt mellan olika hushåll. En viktig drivkraft bakom skillnaderna i hushållens klimatfotavtryck är hushållens inkomstnivåer (Minx et al., 2013; Salo et al., 2021). Även invanda beteenden, normer och vanor samt sociala och kulturella faktorer påverkar människors konsumtionsmönster, liksom hushållens geografiska kontext.

Kommunens möjligheter

Sveriges kommuner har genom sin verksamhet nära kontakt med alla hushåll. Även om möjligheten att påverka hushållens konsumtion är begränsad på många områden, har kommunerna bättre förutsättningar än någon annan aktör att nå ut med information och vidta åtgärder som skapar förutsättningar för hushållen att leva klimatsmart och stödja invånarna att minska sin konsumtion. Många kommuner har i sina klimatplaner och styrdokument mål om att kommuninvånarnas konsumtionsbaserade klimatavtryck ska minska. Avesta kommun har i sitt hållbarhetsprogram antagit målet att (Avesta kommun, 2020):

*"Alla verksamheter inom Avesta kommunkoncern ska verka för att de konsumtionsbaserade växthusgasutsläppen som vi Avestabor orsakar minskar med 17 % per år och att de 2045 är under 1 ton CO₂-ekv per person."*¹

Ojämlika livsvillkor

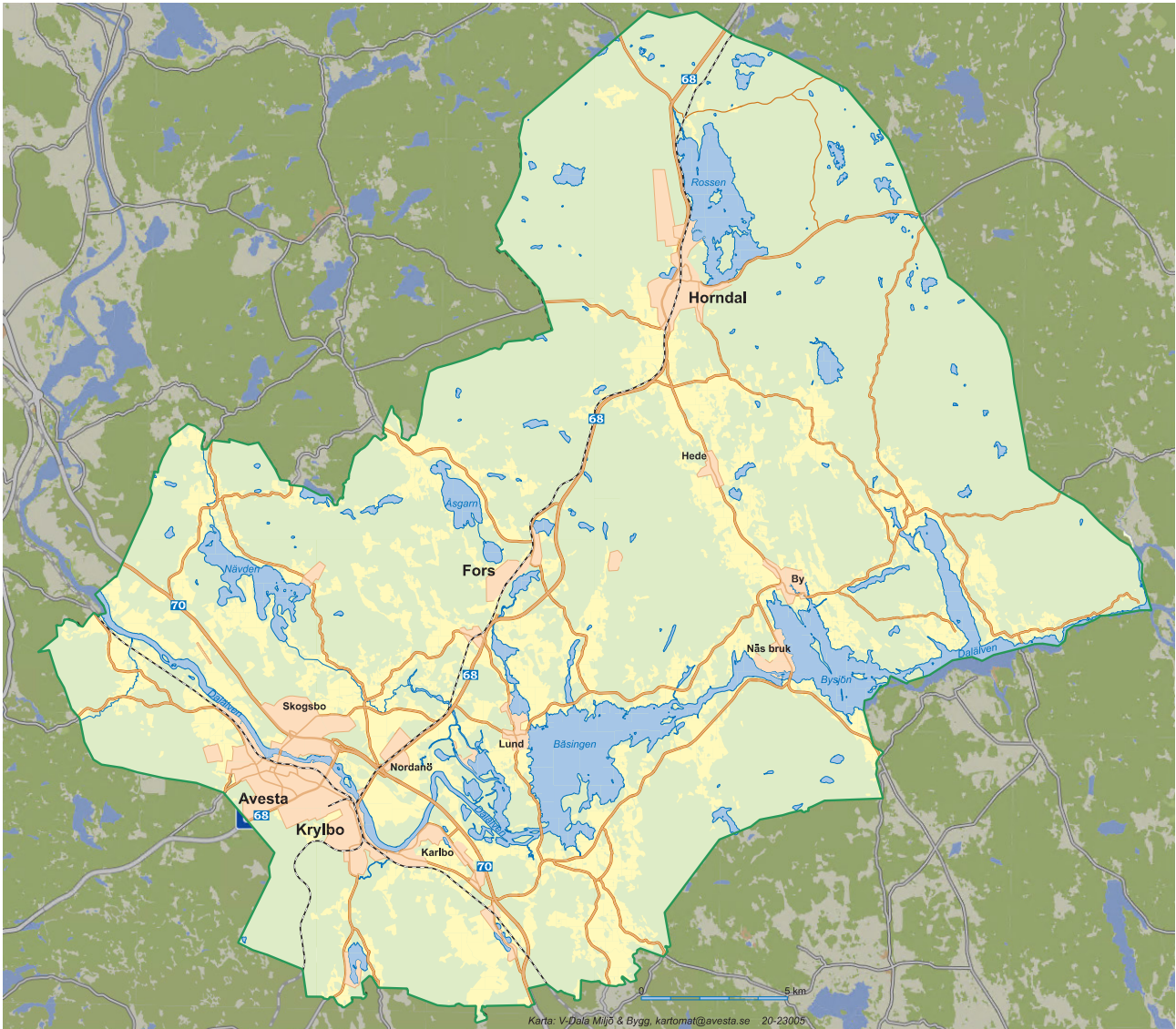
Många svenska kommuner brottas med utmaningar kring boendesegregation och skillnader i livsvillkor mellan olika grupper i samhället. Skillnaderna kan mätas i socioekonomiska parametrar, såsom inkomst, utbildningsnivå, sysselsättning, hälsa och boendestandard. Även tillgången till samhällsresurser och kvaliteter som service, parker, möteslokaler, fritidsaktiviteter, arbetsplatser och kollektivtrafik kan variera stort mellan olika områden. Mål och strategier för mer jämlika livsvillkor finns i många kommuner. I Avestas hållbarhetsprogram finns målet att (Avesta kommun, 2020):

"Alla verksamheter inom Avesta kommunkoncern senast år 2024 har börjat genomföra aktiviteter som bidrar till jämlika och jämställda livsvillkor för alla Avestas medborgare."

Klimatavtryck och livsvillkor

På en generell nivå har hushåll och bostadsområden med bäst livsvillkor också högst konsumtionsbaserade klimatfotavtryck. Omvänt har områden

¹ Att minskningen behöver vara cirka 17 % per år har kommunen bedömt utifrån vetenskapliga beräkningar baserade på målet om 1,5-1,5 °C.

För att fördjupa kunskapen om livsvillkor och konsumtionsmönster i områden med olika förutsättningar har fallstudier genomförts i tre bostadsområden: centrala Avesta, Krylbo och By Kyrkby (Karta Avesta kommun)

med sämre livsvillkor ett lägre klimatavtryck. Detta ska inte blandas samman med människors upplevda livskvalitet, där kan inte samma enkla samband uppmätas.

En förståelse för drivkrafterna bakom konsumtion är viktig för att förstå likheterna och skillnaderna i hushållens konsumtionsmönster, liksom vad som utgör viktiga hinder och möjligheter för hushållens förmåga att förändras. Med den kunskapen blir det lättare för kommunerna att utforma åtgärder och styrmedel som kan stödja invånarna att minska

sitt klimatavtryck och samtidigt verka för jämlika livsvillkor och god livskvalitet.

Nyckelfrågor

Nyckelfrågor i detta arbete är att identifiera åtgärder som bidrar till:

- att minska konsumtion och klimatavtryck utan att livsvillkoren försämras och den upplevda livskvaliteten minskar
- att förbättra livsvillkor och ökad upplevd livskvalitet utan att klimatavtrycken växer

1.2 Mål, syfte och frågeställningar

Syfte

Det övergripande syftet med denna studie har varit att bidra med kunskap om hur kommuner kan arbeta för att minska det konsumtionsbaserade klimatavtrycket och samtidigt främja en rättvis klimatomställning och jämlika livsvillkor.

Mål

Målsättningen med projektet har varit att fördjupa kunskapen om skillnader och likheter i hushållens konsumtionsmönster och undersöka hur kommuner kan involvera invånare i arbetet med att ta fram förslag till åtgärder för minskade klimatavtryck och förbättrade livsvillkor. Genom att arbeta platsspecifikt och studera tre typiska bostadsområden i Avesta kommun: en förort, ett samhälle på landsbygden och en villastadsdel var ambitionen att förstå hur kommunen bättre kan anpassa styrmedel och åtgärder efter den lokala kontexten och integrera frågor kring klimat, rättvisa och livsvillkor.

Frågeställningar

1. Hur ser de konsumtionsbaserade klimatavtrycken ut och vilka likheter och skillnader finns mellan olika bostadsområden?
2. Vilka likheter och skillnader i livsvillkor kan noteras bland invånare i olika bostadsområden?
3. Finns det, och i så fall vilka, är sambanden mellan konsumtionsbaserade klimatavtryck och livsvillkor?
4. Vilka är invånarnas olika förutsättningar och drivkrafter att förändra sin livsstil och sina konsumtionsmönster?
5. Vilka åtgärder kan kommunen vidta för att stödja invånare att minska sitt konsumtionsbaserade klimatavtryck och samtidigt främja god livskvalitet och jämlika livsvillkor?

Rapportens målgrupp och användning

Studien har utgått från förutsättningarna i Avesta kommun och resultaten är tänkta att kunna utvecklas som åtgärder och strategier i kommunens hållbarhetsarbete. Samtidigt är mycket av den kunskap och den metodik som byggts upp generell och kan ha stor relevans för andra kommuner och för fortsatt forskning. Avesta bedöms vara representativ för flertalet av Sveriges kommuner, som har motsvarande utmaningar när det gäller invånarnas klimatavtryck och skillnader i livsvillkor och livskvalitet mellan olika bostadsområden. Många kommuner har också liknande organisatoriska förutsättningar och möjligheter att vidta åtgärder som kan förbättra livsvillkoren och stötta sina invånare att förändra livsstil och konsumtionsmönster.

En studie med stöd av FORMAS

Denna studie har möjliggjorts genom stöd från FORMAS, och har varit en del i forskningsrådets satsning på "Klimatneutrala och inkluderande kommuner". Avesta kommun har till studien bjudit in forskare med spetskunskap inom konsumtionsbaserade klimatutsläpp och hållbara omställning (SEI) samt forskare och specialister inom samhällsplanering, social hållbarhet och livskvalitet (RISE). Genom projektet har kommunen haft möjlighet att undersöka hur den kommunala verksamheten kan utveckla och tillämpa metoder som minskar hushållens konsumtionsbaserade klimatutsläpp och samtidigt ökar livskvaliteten.

1.3 Metod

För att studera hur Avesta kommun kan arbeta för att stödja invånare med olika förutsättningar att minska sitt klimatavtryck och samtidigt främja god livskvalitet och jämlika livsvillkor har en kombination av olika metoder använts (tabell 1).

Kärnan i arbetet har varit fallstudier av tre olika bostadsområden i Avesta där fokusgrupper med invånare genomförts. Utöver fallstudierna har även fokusgruppsamtal med ungdomar hållits samt en workshop med kommundienstpersoner och politiker.

För att få bättre förståelse för livsvillkoren i Avesta kommun som helhet och i de specifika fallstudierna har en övergripande kartläggning gjorts utifrån statistik och underlag från kommunen, till exempel när det gäller invånares olika tillgång till service, grönområden och olika resurser i kommunen.

För att analysera de konsumtionsbaserade klimatavtrycken har data från verktyget Konsumtionskompassen använts. Konsumtionskompassen (SEI, 2022) uppskattar hushållens klimatpåverkan från konsumtion för Sveriges alla kommuner ner på postnummernivå för över 110 olika konsumtionskategorier. Utifrån Konsumtionskompassens data har klimatfotavtrycket sammanställts för Avesta kommun som helhet och utifrån olika konsumtionskategorier samt hur det skiljer sig mellan olika bostadsområden. Resultaten har använts som stöd för att välja vilka områden av kommunen projektets fallstudier skulle utgå ifrån och även som underlag för att diskutera åtgärder som kan minska klimatfotavtrycket.

Utifrån det samlade underlaget från fokusgrupper, workshop och statistik har studien gett insikter om bland annat hushållens klimatfotavtryck och livsvillkor, vilket ligger till grund för slutsatser och rekommendationer i avsnitt 11.

Fallstudier med fokusgrupper i tre typiska områden

För att analysera livsvillkor och konsumtionsmönster i områden med olika förutsättningar genomfördes fallstudier i tre bostadsområden i Avesta kommun. För att öka förståelsen för skillnader och likheter mellan olika bostadsområden var ambitionen att identifiera bostadsområdena med olika profil när det gäller klimatfotavtryck, socio-ekonomiska förutsättningar, områdestyp och boendeform. Urvalet gjordes med stöd av Konsumtionskompassen och mot bakgrund av känd kunskap om respektive område. Ambitionen var att identifiera specifika profiler, så att resultatet skulle bli relevant och möjligt att jämföra med liknande platser i andra delar av Sverige.

FALLSTUDIER I TRE BOSTADSOMRÅDEN

VILLASTAD: Centrala Avesta
Villakvarter i centralort, högre socioekonomisk status

FÖRORT: Krylbo
Område med flerbostadshus, lägre socioekonomisk status

LANDSBYGD: By Kyrkby
Mindre samhälle på landsbygden, varierade socioekonomiska förhållanden

I varje område samlades en fokusgrupp med tre till sex invånare för samtal kring deras syn på sina livsvillkor, på livskvalitet, konsumtion och miljöfrågor. Rekryteringen av deltagare skedde via kommunens nätverk samt genom informationsblad till hushållens brevlådor i de tre områdena. Deltagarna anmälde sedan sitt intresse till kommunens kontaktperson som sedan skickade en inbjudan till fokusgruppen. Inom varje grupp fanns en strävan att få en varierad sammanställning avseende ålder och kön.

Det första samtalet i fokusgruppen handlade om livsvillkor och livskvalitet samt om gruppens tankar kring miljö, sin konsumtion och klimatpåverkan. Till exempel diskuterades frågor om vad i deras bostadsområde bidrar till eller försämrar möjligheterna till att leva ett gott liv, hur de transporterar sig, vad de äter och gör på fritiden.

Det andra samtalet kretsade kring möjliga aktiviteter och åtgärder som kan bidra till att minska de konsumtionsbaserade klimatutsläppen och samtidigt förbättra möjligheterna till ett gott liv. Vid detta tillfälle fick deltagarna ta del av data från Konsumtionskompassen i form av kartor som visade klimatavtrycket för de olika områdena med fokus på utsläpp av CO₂e per person från konsumtion av transporter (bilresor och flygresor), mat, renovering och möbler, kläder och skor och övrigt. Kartorna användes som stöd för diskussionen om åtgärder och aktiviteter.

Metod	Tema	Vem	Tid
Fokusgrupp #1 i tre fallstudieområden	Att leva ett gott liv i Avesta. Livsvillkor och konsumtion.	Tre fokusgrupper med sammanlagt 14 deltagare	Maj-2023
Fokusgrupp #2 i tre fallstudieområden	Aktiviteter och åtgärder för minskad klimatpåverkan från konsumtion	Tre fokusgrupper med sammanlagt 12 deltagare	Sep-2023
Fokusgrupp med ungdomar	Konsumtion och livsvillkor i Avesta från ungdomarnas perspektiv	Två fokusgrupper med sammanlagt 15 deltagare	Okt-2023
Workshop med tjänstepersoner och politiker	Skapa underlag till åtgärdsplan	22 tjänstepersoner från olika förvaltningar och politiker	Okt-2023

Tabell 1 Metoder som använts i studien

Anteckningar från fokusgrupperna sammanställdes av forskarna och gav fördjupad förståelse för skillnader och likheter i livsvillkor och konsumtionsmönster mellan olika bostadsområden liksom för platsspecifika utmaningar och möjligheter (se avsnitt 4–6). Flera förslag på aktiviteter och åtgärder kunde identifieras i materialet som användes som underlag till workshopen med tjänstepersoner och politiker (se avsnitt 8) och som kommunen nu arbetar vidare med.

Eftersom urvalet till fokusgrupperna var begränsat ska betonas att resultaten inte ska ses som representativa för respektive område. Stråvan var att fånga perspektiv från olika hushåll och att fördjupa förståelsen för hushållens olika förutsättningar med utgångspunkt i de platser där de bor. Studien har således gett initiala insikter som behöver följas upp med vidare studier.

På liknande sätt är listan med åtgärder inte komplett utan bygger på idéer och förslag som kom upp och resonemang som fördes i fokusgrupperna.

Fokusgrupper med ungdomar

Som komplement till fallstudierna genomfördes fokusgruppssamtal med ungdomar i åldrarna 13–18 år. Ungdomarna bodde i olika delar av kommunen och syftet med samtalen var att fånga ungdomarnas perspektiv och syn på livsvillkor, livskvalitet, konsumtion och miljö. Ungdomarna träffades vid ett tillfälle och delades upp i två grupper, en med sju deltagare och en med åtta deltagare (se avsnitt 7).

Workshop med tjänstepersoner

Efter fallstudier och fokusgrupper genomfördes en workshop med politiker och tjänstepersoner på Avesta kommun. Syftet med workshopen var att presentera resultat och föreslå åtgärder från projektets fallstudier samt att diskutera genomförande och ansvarsfrågor som underlag för en åtgärdsplan.

Workshopen inleddes med en presentation om konsumtionsbaserade utsläpp och rättvisa livsvillkor samt en introduktion till de förslag på åtgärder som identifierats genom fokusgruppssamtalen. Deltagarna tilldelades därefter ett av de tre bostadsområdena att arbeta fördjupat med i grupp. Uppgiften var att diskutera ett urval av åtgärderna och fundera över aspekter så som genomförbarhet, resursbehov, ansvar och roller samt tidsplan (se avsnitt 8).

Analys och sammanställning

Det samlade materialet från fokusgrupper, workshop, kunskapsunderlag och statistik analyserades av forskarna och representanter från kommunen. För respektive bostadsområde identifierades:

- kvaliteter, brister och utmaningar vad gäller livsvillkor och livskvalitet.
- styrkor och svagheter när det gäller hållbar konsumtion och minskad klimatpåverkan)
- invånarnas behov och förslag på åtgärder och aktiviteter

Slutligen identifierades för varje bostadsområde ett antal prioriterade aspekter för bättre livsvillkor och minskad klimatpåverkan, som kan utgöra en grund för prioritering i den samlade lista av åtgärder som tagits fram i projektet.

2. Centrala begrepp och definitioner

2.1 Klimatfotavtryck

Svenskarnas konsumtionsrelaterade klimatpåverkan, ofta kallad klimatfotavtryck eller fotavtryck, överstiger betydligt vad som anses hållbart på lång sikt. För 2019 uppskattades svenskarnas klimatfotavtryck till omkring 10 ton CO₂e per person, inklusive offentlig sektor och investeringar (SEI, 2022). Det är långt från den nivå om cirka 1 ton CO₂e per person till 2050 som ofta hänvisas till som målsättningen med Parisavtalet (Naturvårdsverket, 2024).

Konsumtionskompassen (SEI, 2022) är ett verktyg som uppskattar hushållens klimatpåverkan från konsumtion för Sveriges alla kommuner ner på postnummernivå för över 110 olika konsumtionskategorier såsom livsmedel, bil- och flygresande, möbler, och kläder.

En jämförelse mellan samtliga kommuner i Sverige med data från Konsumtionskompassen visar att de genomsnittliga utsläppen från hushållens konsumtion, klimatfotavtrycket, ligger på 6,3 ton CO₂e per person och år (exklusive offentlig sektor och investeringar). Som framgår av Tabell 2 är *transporter* den konsumtionskategori som genererar mest utsläpp per person, följt av *livsmedel* och därefter konsumtion som relaterar till hushållens *boendeenergi* och konsumtion av *möbler* och *annan inredning*.

Konsumtionskompassen visar även att det genomsnittliga klimatfotavtrycket kan skilja sig betydligt inom samma kommun. Det finns kommuner där klimatfotavtrycket skiljer sig så mycket som 14 ton CO₂e per person, från omkring 3,5 ton (CO₂e) per person och år i mer resurssvaga områden till närmare 18 ton (CO₂e) per person och år i de mer resursstarka (SEI, 2022).

2.2 Livskvalitet och livsvillkor

Livsvillkor är de relativt varaktiga yttre omständigheter i en persons liv som påverkar förutsättningarna att leva ett gott liv (Brülde, 2007; Folkhälsomyndigheten, 2023a; Hallin, 2020)¹. Det går att prata om två övergripande kategorier av livsvillkor (Brülde, 2007):

- Socioekonomisk situation: så som yrke, inkomstnivå och förmögenhet, utbildningsnivå, grupptillhörighet (Brülde, 2007) och den socio-ekonomiska statusen på ens bostadsområde (Hallin & Westerdahl, 2020);
- Livsmiljö: så som lokalklimat, grönyttetillgång, luft- och vattenkvalitet, kvaliteten på bostäder och arkitektur (Brülde, 2007), liksom tillgången till kommersiell service, arbetsplatser och kultur och fritid (Legeby, 2023).

Livskvalitet handlar om hur gott liv en person faktiskt lever. Det handlar om kvaliteter i personens liv som anses vara värdefulla i sin egen rätt (Brülde, 2003, 2007).

Det går att prata om tre övergripande typer av livskvalitet (Brülde, 2003; Crisp, 2024):

- *Subjektivt välmående*: den grad i vilken en persons liv genomsyras av positiva känslor så som glädje, eufori, njutning och lugn;
- *Livstillfredsställelse*: den grad i vilken en person lever det liv hen önskar leva, exempelvis i form av boendeort, yrkesval eller familjekonstellation;
- *Objektiva faktorer*: kvaliteter som inte har med individens egen utvärdering av sitt liv att göra, så som att ha *friheten* att kunna bestämma över sitt liv, att ha *hälsan* i behåll, att vara *delaktig i samhället*, att ägna sig åt *meningsfulla aktiviteter* samt att ha goda *relationer* till andra människor.

¹ Detta till skillnad från kortvariga livshändelser, så som att byta yrke eller byta bostad (Brülde, 2007)

En viktig poäng med att se till dessa tre typer av livskvalitet är för att de inte alltid följer av varandra. Ibland kan det snarare finnas motsättningar mellan olika typer av livskvalitet. Exempelvis tenderar sambandet mellan livstillfredsställelse och subjektivt välmående att vara relativt svagt, liksom sambandet mellan vissa typer av fysisk hälsa och subjektivt välmående. I det här projektet försöker vi därför i den mån det är möjligt ta samtliga tre aspekter i beaktande.

Slutligen bör nämnas att såväl livsvillkor som livskvalitet kan vara ojämnt, men också orättvist, fördelade mellan människor, detta exempelvis i vilket område man bor (Hallin, 2020) eller vilken generation man tillhör (Page, 2007).

2.3 Livsstilar, beteenden och vardagspraktiker

Begreppen livskvalitet och livsvillkor handlar alltså om hur gott liv man lever. En annan aspekt berör vad folk faktiskt ägnar sin tid åt och hur de betar sig i vardagen. Till att börja med har detta att göra med ens livsstil, det vill säga individens övergripande och mer eller mindre stabila beteendemönster, trosföreställningar, normer och värderingar. Det kan exempelvis handla om att individen lever en aktiv livsstil med mycket motion och sport, en miljövänlig livsstil med fokus på minskad energi-användning och konsumtion eller en urban livsstil som genomsyras av besök på barer, museer och klubbar. En annan aspekt av en persons livsstil är de eventuella grupperingar som hen deltar i, så som subkulturer eller politiska rörelser. (Soneryd & Ugglå, 2011)

En närliggande aspekt är de beteenden och vardagspraktiker som en individ faktiskt ägnar sig åt i sin vardag. Många av de aktiviteter som människor fyller sin vardag med är relativt vane-mässiga, delade med andra människor och strukturerade av gemensamma och förgivettagna normer, värderingar och trosföreställningar. (Reckwitz, 2002; Schatzki, 2012; Shove et al., 2012) Vissa sådana vardagspraktiker, så som att duscha på morgonen, ha fredagsmys, fika på jobbet, köra sina barn till skolan eller ägna sig åt sociala medier,

utövas av stora delar av den svenska befolkningen. Andra är mer ovanliga och förbehållna färre människor, till exempel att köra EPA-traktor, att ägna sig åt fågelskådning eller att åka skateboard.

I regel påverkas människors beteenden i denna typ av vardagliga situationer av tre övergripande faktorer (Shove, 2017; Shove et al., 2012):

1. *Förståelser*: de delade förståelser som vägleder människor när de ägnar sig åt en viss aktivitet, exempelvis *uppfattningar* om vad det är för typ av situation, *associationer* till andra situationer, *värderingar* om vad som är bra och dåligt, snyggt och fult, gott och äckligt, *mål* om vad man bör sträva efter och om uttalade eller outtalade *normer och regler* om hur det är okej att känna sig och agera i situationen. Ett exempel skulle kunna vara värderingar på en arbetsplats om hur det är lämpligt att transportera sig till jobbet, med bil, cykel eller kollektivtrafik.
2. *Färdigheter*: den tysta, intuitiva, automatiserade och kroppsliga *förmågan* att faktiskt kunna utöva de beteenden som förväntas av en i en viss situation. Ett exempel skulle kunna vara individens förmåga att kunna cykla till jobbet, både den att hålla balansen och koordinera sina fotrörelser, men också att ha orken att cykla upp för den där backen.
3. *Materialitet*: den fysiska *miljön*, de materiella *objekt* (så som pengar eller teknologi) liksom den *infrastruktur* som är en förutsättning för att aktiviteten ska kunna utövas. Ett exempel skulle kunna vara hur arbetspendling med cykel är beroende av både vägar (infrastruktur) och cykel (teknologi) som gör att färden upplevs som rimligt säker och enkel.

Förståelsen för hur man ska bete sig i en viss situation, *färdigheten* att kunna göra det liksom den *materiella omgivningen* är till stor del saker som man lär sig om och socialiseras in i genom att vistas i samma typa av situation upprepade gånger, detta till den grad att dessa "tysta överenskommelser" med tiden tas för givet och inte ifrågasätts. Personer som bryter mot de sedvanliga sätten att göra saker i en viss situation på upplevs ofta som

konstiga, jobbiga eller hotfulla av andra deltagare. Situationen har med andra ord stor kraft över vårt tänkande, kännande och handlande. Detta är också en förklaring till varför det kan vara så svårt för människor att förändra sina egna eller andras beteenden och livsstilar. (Barr, 2015; Shove et al., 2012)

Den som vill arbeta för beteende- och livsstilsförändringar mot exempelvis minskade konsumtionsbaserade klimatutsläpp och förbättrad livskvalitet bör därför skapa sig en tydlig bild över vilka faktorer det är som styr människors beteenden i olika vardagliga situationer och vilka av faktorerna man har störst möjlighet att påverka: handlar det till exempel om att ändra på de *regler* som strukturerar situationen, att bygga utövarnas *färdigheter* eller att gestalta om den *materiella omgivningen*? Sannolikheten att lyckas ökar också om arbetet tar sig an flera olika delar av individens liv parallellt (t.ex. både ökad tillgång till vegetarisk mat på jobbet och att lära ut vegetarisk matlagning), liksom att arbetet sker på gruppnivå, detta snarare än att enbart sätta sin tilltro till att den enskilde individen av ren vilja ska bryta mot existerande normer och förändra sina beteenden. (Barr, 2015; Klitkou et al., 2022)

2.4 Kommunens förändringsförmåga

Den här studien tar sig an en viss aspekt av hur man kan förändra människors beteenden, livsstilar och vardagliga praktiker, nämligen specifikt svenska kommuners *förmåga* att genomföra förändringar lokalt. Det går att tala om fem faktorer som påverkar kommunens förmåga (Alm et al., 2021; De Loë et al., 2002) :

1. *Materiella faktorer*: vilka tekniska system som kommunorganisationen är uppbyggd kring, vilken mark och infrastruktur den äger, hur stora avstånd det är i kommunen med mera.
2. *Ekonomiska faktorer*: storleken på kommunens ekonomiska resurser, var dessa kommer ifrån, vem inom kommunorganisationen som har rådighet och kontroll över dem samt vad de får användas till.

3. *Institutionella faktorer*: såväl interna som externa normer, regler, planer och strategier.
4. *Politiska faktorer*: hur det formella politiska ledarskapet ser ut, vilka ambitioner och målsättningar det har samt dess förmåga att bygga och underhålla relationer såväl horisontellt som vertikalt.
5. *Sociala faktorer*: vilket personer det är som arbetar inom kommunorganisationen, vem det är som bor och verkar i kommunen, hur deras kunskaper, färdigheter och intressen ser ut samt hur relationerna ser ut mellan dessa olika aktörer.

Sammantaget kan de här olika typerna av faktorer se olika ut och vara olika spridda i olika kommuner. Faktorerna är relaterade till varandra och påverkar varandra, men påverkar också sammantaget kommunens totala kapacitet att ta sig an en uppgift, så som att skapa mer rättvisa och miljövänliga livsvillkor för invånare.

3. Konsumtionsbaserade utsläpp i Avesta

3.1 Kommunens klimatfotavtryck

Enligt Konsumtionskompassen (SEI, 2022) låg det genomsnittliga klimatfotavtrycket från hushållen i Avesta kommun på 6,23 ton CO₂e per person år 2019 (exklusive offentlig sektor och investeringar), strax under det svenska genomsnittet (tabell 2).

Högst andel av utsläppen står transporterna för. Bryter vi ner konsumtionskategorierna ytterligare (figur 1) är det tydligt att för Sverige i genomsnitt står hushållens livsmedel för den största andelen av utsläppen, följt av bilresande, energi och flygresande. I Avesta kommun står bilresandet för en större andel av utsläppen jämfört med riksgenomsnittet, samtidigt som till exempel flygresandet är något lägre. I övrigt noteras inga markanta skillnader mot riksgenomsnittet. Klimatpåverkan kopplat till användning av boendeenergi är något högre i Avesta, samtidigt som andra kategorier är något lägre. Livsmedelskategorins andel är densamma i Avesta som för riksgenomsnittet.

En närmare analys av klimatpåverkan kopplad till Avestabornas livsmedelskonsumtion (figur 2) visar att konsumtionen av (olika sorters) kött bidrar till störst klimatpåverkan totalt sett (21%), följt av mjölkprodukter och ägg och därefter grönsaker. Här har totalkonsumtionen (d.v.s mängden) av olika livsmedel betydelse liksom utsläppen per kilo producerad vara. Bröd och flingor är till exempel ett relativt klimatsmart livsmedel men eftersom hushållen konsumerar mycket av just detta hamnar den på en femteplats.

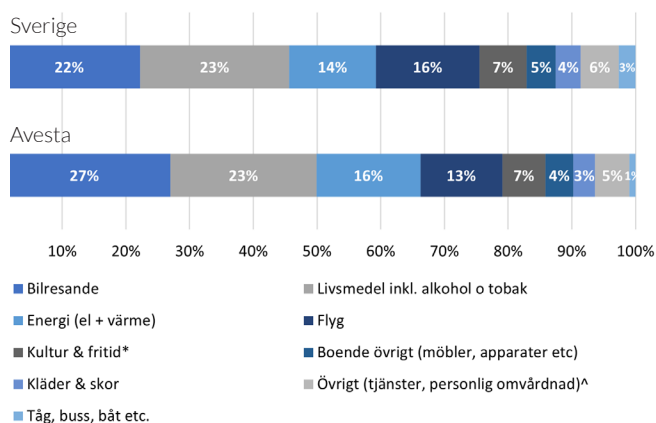
Figur 3 visar hur de genomsnittliga klimatfotavtrycken skiljer sig åt mellan Avesta kommuns samtliga postnummerområden. Här framgår att det skiljer närmare tre ton mellan det postnummerområde i kommunen som har lägst klimatfotavtryck per person (4463 kg CO₂e/person) och det som har högst (7306 kg CO₂e/person).¹ Se även illustrationer i Figur 5.

Tabell 2. Klimatpåverkan från hushållens konsumtion i Avesta och Sverige, fördelad på övergripande konsumtionskategorier

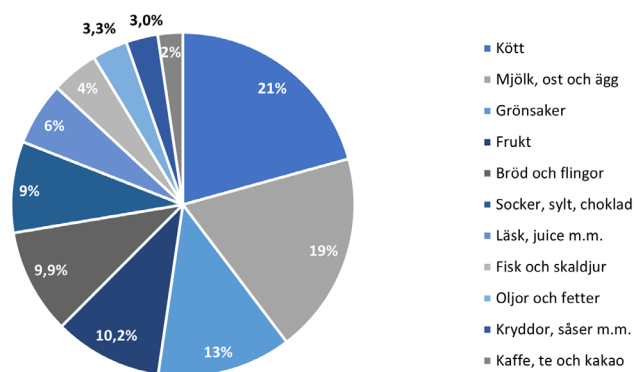
Övergripande konsumtionskategorier	Avesta	Sverige
Transporter (bilresande, flyg m.m.)	2,54	2,58
Livsmedel inkl. restaurang, alkohol, tobak	1,43	1,47
Boende (energi och inredning)	1,29	1,15
Kultur och fritid*	0,42	0,46
Övrigt (tjänster, personlig omvårdnad)^	0,34	0,37
Kläder och skor	0,21	0,25
Ton CO₂e per person år 2019	6,23	6,27

*Inkluderar sport, kultur, fritid, trädgård, husdjur, paketresor med mera

^Inkluderar telefontjänster, försäkringar, finansiella tjänster, personlig omvårdnad, smycken, frisör, tandläkare m.m.

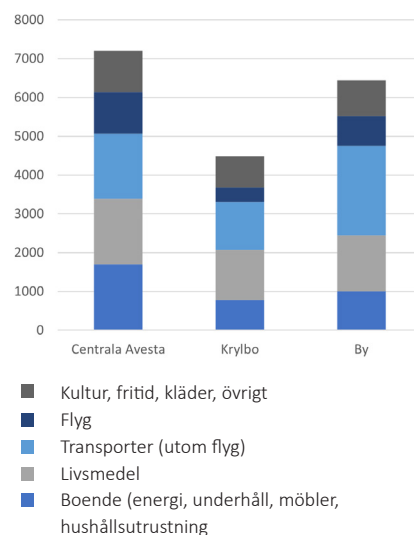
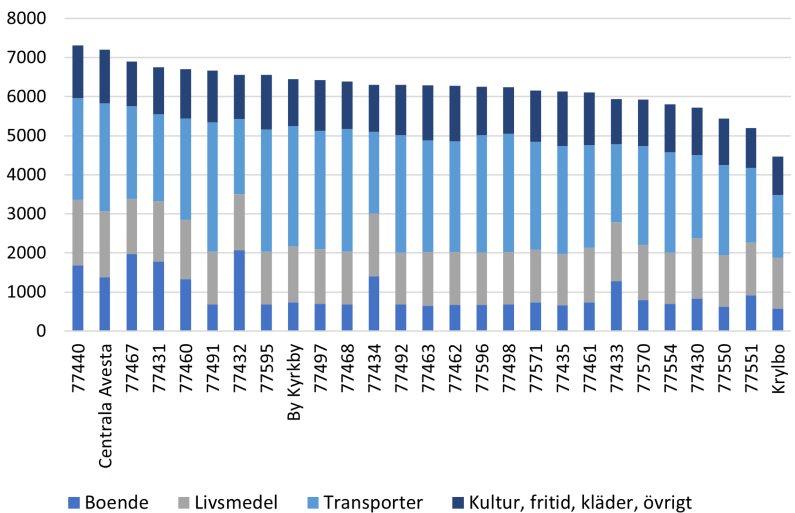
Figur 1. Klimatpåverkan från hushållens konsumtion (%), Avesta jämfört med riksgenomsnittet för Sverige

Figur 2. Klimatpåverkan från hushållens livsmedelskonsumtion i Avesta (%)

¹ I februari 2024 gjordes en revidering av beräkningarna för fjärrvärme i Konsumtionskompassen. De siffrorna har vi inte integrerat här eftersom det inte var de siffrorna vi utgick från när vi planerade denna studie.

Kg koldioxidkvivalenter (CO₂e)
per person och år (2019)

Figur 3. Skillnader i klimatfotavtryck mellan Avesta kommuns olika postnummerområden. Figur 4. Skillnader i konsumtionsbaserade utsläpp (CO₂e) per person och per övergripande konsumtionsområde i de tre områden som studien omfattar (SEI, 2022)

3.2 Skillnader mellan kommunens olika postnummerområden

I den här studien har vi tittat närmare på de genomsnittliga konsumtionsmönstren bland hushållen på tre olika postnummerområden: centrala Avesta (villastad), Krylbo (förort) och By Kyrkby (Landsbygd) (figur 4). De tre områdena har valts ut inte bara för att de representerar tre helt olika geografiska och socio-demografiska kontexter utan också för att de kännetecknas av ganska tydliga skillnader i konsumtionsmönster.

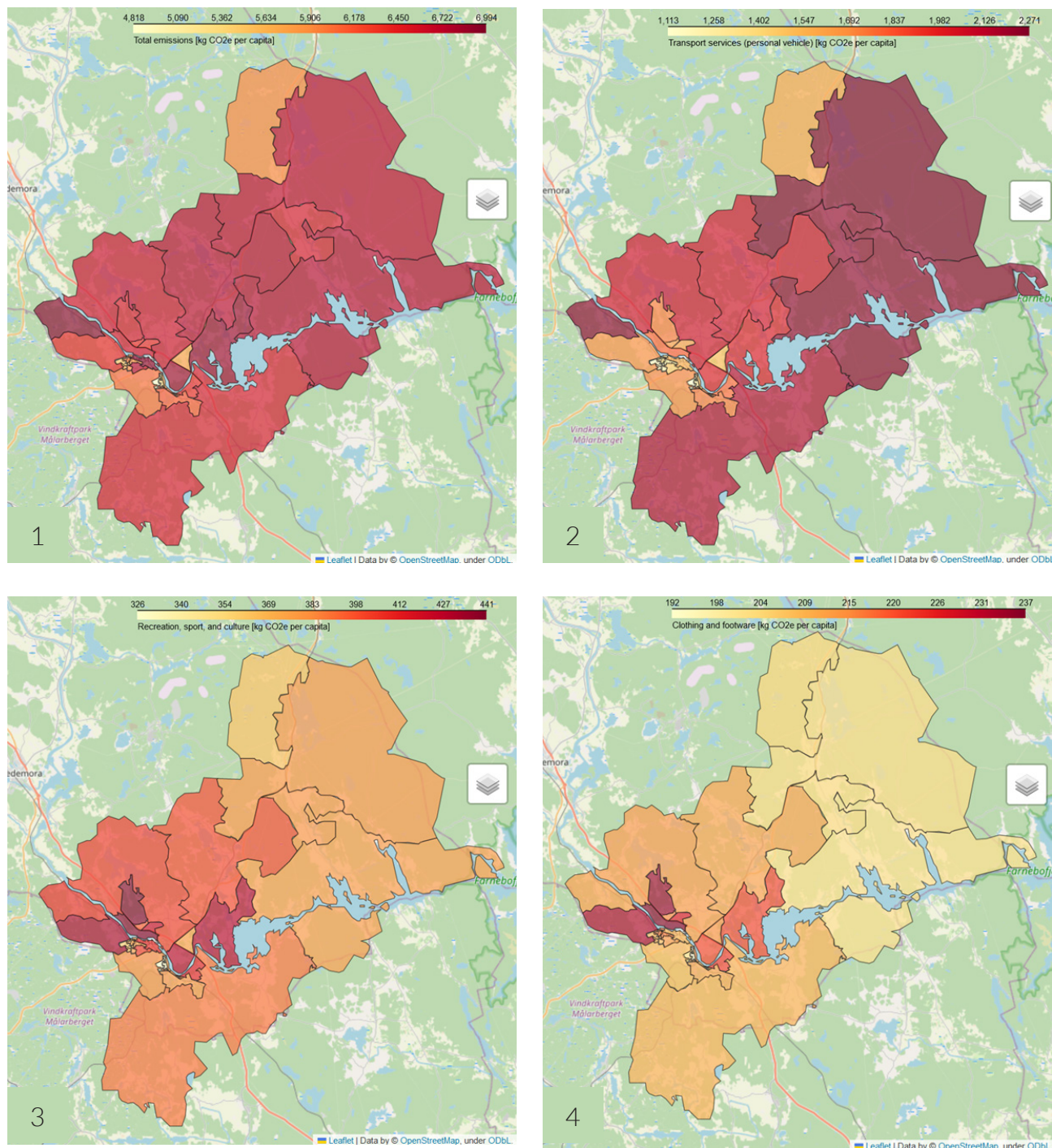
Som framgår av figur 4 representeras förorten av området Krylbo och är det område som har lägst klimatfotavtryck i kommunen (4,5 ton CO₂e/person). Villastaden representeras av centrala Avesta och är det område som har högst klimatfotavtryck (7,2 ton CO₂e/person). Samhället på landsbygden representeras av By Kyrkby och hamnar nära genomsnittet för kommunen (6,4 ton CO₂e/person).

Syftet med att studera tre områden med olika karaktäristika, förutsättningar och möjligheter är att förstå vilka åtgärder kommunen kan genomföra för att säkerställa att invånarna i hela kommunen ska trivas, må bra och ha goda förutsättningar att leva klimatsmart.

Som framgår av Figur 4 är klimatfotavtrycket nästan tre ton (CO₂e/person) högre i centrala Avesta jämfört med Krylbo. Det antas till stor del bero på skillnader i inkomstnivåer som ger hushållen i Centrala Avesta ökade möjligheter att semestra med flyg och konsumera fler prylar, tjänster och aktiviteter. Klimatfotavtrycket kopplat till boendet är också högre än i Krylbo och By Kyrkby vilket beror på en högre konsumtion av produkter för hemmet, utgifter för mindre renoveringsarbeten samt högre utsläpp kopplat till användningen av fjärrvärme. Hushållen i centrala Avesta har också bättre tillgång till olika typer av serviceställen och butiker än de andra två områdena vilket kan antas bidra till ökade möjligheter att konsumera. Klimatfotavtrycket bland hushållen i By Kyrkby ligger cirka ett ton (CO₂e/person) lägre än centrala Avesta. Som förväntat är fotavtrycket från hushållens bilresande betydligt högre i By än i de två andra områdena. Se även illustrationer i figur 6.

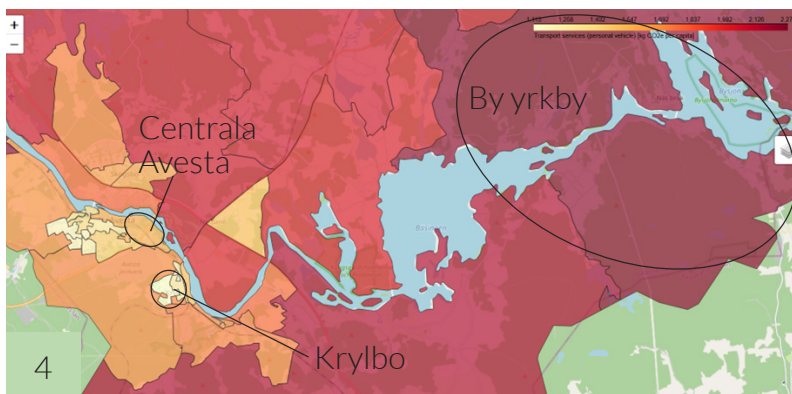
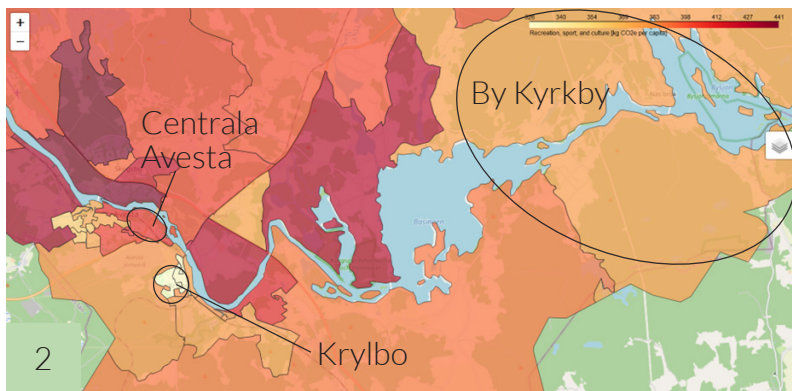
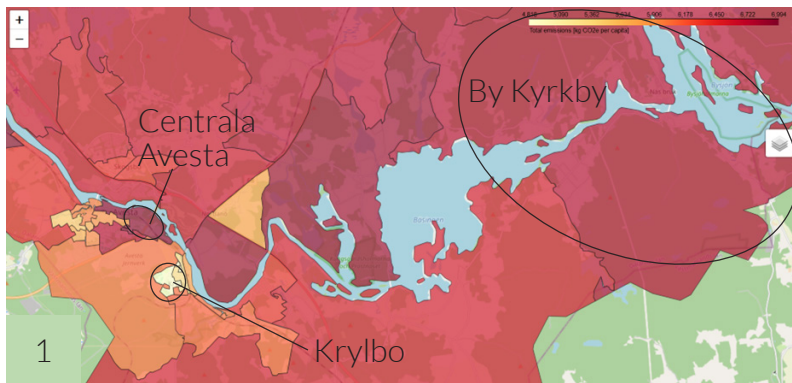
I de följande avsnitten kommer vi att presentera resultaten av våra fallstudier i dessa tre områden och fördjupa oss mer i vad dessa skillnader kan bero på och vilka åtgärder som skulle behövas för att minska dessa utsläpp.

KONSUMTIONSBASERADE KLIMATUTSLÄPP PER POSTNUMMEROMRÅDE I AVESTA KOMMUN

Figur 5. Konsumtionsbaserade klimatutsläpp per postnummerområde i Avesta kommun för 1) Samtliga kategorier 2) Bilresor 3) Kultur, sport och fritid 4) Kläder och skor (SEI, 2022)

KONSUMTIONSBASERADE KLIMATUTSLÄPP I CENTRALA AVESTA, KRYLBO OCH BY KYRKBY

Figur 6. Skillnader i konsumtionsbaserade utsläpp (CO₂e) per person och per övergripande konsumtionsområde i de tre studerade områdena centrala Avesta, Krylbo och By Kyrkby för 1) Samtliga kategorier 2) Flygresor 3) Livsmedel 4) Bilresor (Konsumtionskompassen, SEI, 2022)

4. VILLASTAD Fallstudie centrala Avesta

Villakvarter i centralort, högre socioekonomisk status

4.1 Områdesbeskrivning – kvaliteter och livsvillkor

En stad med historia och bebyggelse från olika epoker

Avesta är centralorten i Avesta kommun, med cirka 16 000 invånare. Den äldsta delen av staden byggdes upp som en rutnätsstad utmed Dalälven på 1600-talet. Staden har vuxit i takt med att kopparverk och senare järnverk etablerades. Många välbevarade timmerhus och slaggstensbyggnader från 1800-talet finns idag kvar i stadsdelarna Gamla Byn och Koppardalen. Det moderna Avesta har vuxit fram söder om järnvägen under 1900-talet. I stadskärnan finns några äldre stads kvarter med flerbostadshus och villor och några arkitekturpärlor, som det gamla vattentornet och Aaltohuset, ett kontorshus från 1950-talet. Längre ut ligger områden med flerbostadshus samt villa- och radhusområden från senare delen av 1900-talet.

Centrum för fritid, kultur och service

I centrala Avesta finns ett 30-tal butiker, ett 10-tal restauranger, kaféer, några livsmedelsbutiker, optiker, frisörer et cetera. Kommersiellt utbud finns också vid handelsområdet Dalahästen som ligger vid genomfartsvägen cirka 3 kilometer från centrum. I centrala Avesta finns ett rikt utbud av kultur-, sport och fritidsaktiviteter inte minst för barn och unga. Här finns ett stort antal aktiva föreningar, sim- och idrottshall, idrottsplats, musikskola, konsthallen Avesta Art och en teater. De kommunala kontoren, lasarett, vårdcentraler och busstation ligger också här liksom regionens största gymnasieskola. Det är nära till natur och rekreativsmöjligheter, bland annat Älvpromenaden. Viktiga mötesplatser i Avesta är bland annat stadshusparken och Holmen vid Gamla Byn.

Tågen stannar i Krylbo

Avesta ligger utmed järnvägen (Dalabanan), men endast ett fåtal tåg stannar idag i Avesta centrum. Flertalet tåg avgår i stället från Avesta-Krylbo, som är kommunens kommunikationscentrum med tåg i fyra riktningar. Avståndet till Krylbo är cirka fyra kilometer. I Avesta finns en busstation med lokal och regional busstrafik.

Viktiga mötesplatser i Avesta är bland annat stadshusparken och Holmen vid Gamla Byn.

Arbetsplatser

Kommunen är den största arbetsgivaren i centrala Avesta. Den näst största är järnverket som idag ägs av Outokumpu och ligger mellan Avesta och Krylbo. Järnverket utgör genom sina skyddsavstånd en barriär som försvårar utvecklingen av området mellan de två samhällena. Många mindre tillverkningsindustrier är också viktiga arbetsgivare på orten liksom handeln och lasarettet.

En välmående villastadsdel

Det studerade området ligger centralt i Avesta och består främst av äldre villabebyggelse, men även en del nyare villor. I området bor idag cirka 400 personer, varav cirka 20 % är under 20 år. Drygt 35 % av de boende är över 65 år, vilket är betydligt över genomsnittet i Sverige, där motsvarande siffra ligger på 20 %. Sysselsättningsgraden bland de yrkesverksamma är hög. Även socioekonomiska parametrar som inkomst, boendestandard och utbildningsnivå ligger högre än snittet i kommunen.

Avesta är centralorten i Avesta kommun. På promenadavstånd från det studerade området ligger butiker, restauranger, caféer, arbetsplatser, sim- och idrottshall, gymnasieskola musikskola, konsthall, lasarett och vårdcentral mm. (Karta Avesta kommun)

Området består främst av äldre villabebyggelse, men även en del nyare villor.

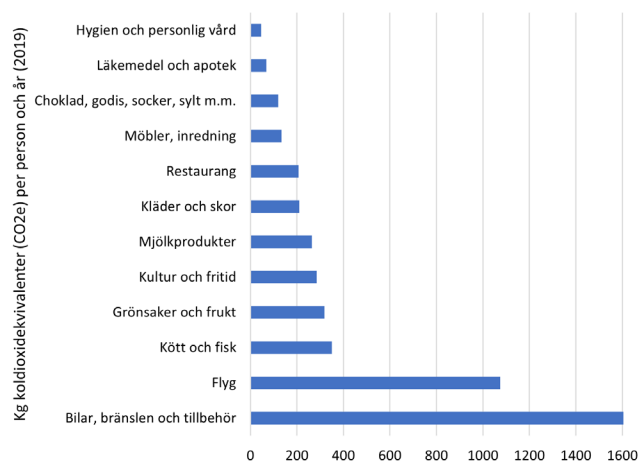
4.2 Konsumtionsmönster och klimatpåverkan

Enligt Konsumtionskompassen låg det genomsnittliga klimatfotavtrycket för hushållen i centrala Avesta på 7,2 ton CO₂e/person år 2019. Figur 7 illustrerar ett urval av konsumtionskategorier med signifikant påverkan bland hushållen i centrala Avesta. Här framgår att transporter (bilresande samt flyg) är den kategori som orsakar i särklass högst utsläpp bland hushållen i Centrala Avesta, följt av livsmedel (kött och fisk, grönsaker och frukt) och kultur och fritid. Även kläder och skor hamnar ganska högt upp.

Bryter vi ner kultur och fritid (tabell 3) ytterligare framträder att trädgårdsväxter, julgranar, jordförbättring med mera är den konsumtionskategori som bidrar till mest utsläpp, följt av utgifter relaterade till husdjur och därefter sport- och rekreationstjänster.

Sammantaget kan sägas att de kategorier som bidrar med högst utsläpp i stort överensstämmer med både Krylbo och By men med betydligt högre klimatpåverkan per person än framför allt hushållen i Krylbo. Utsläppen relaterade till flygresande är ungefär tre gånger högre i Centrala Avesta än i till exempel Krylbo. Detta gäller även de husdjursrelaterade utsläppen. Köttkonsumtionen är ungefär 35 % högre i Centrala Avesta än i Krylbo.

För att kunna adressera dessa utsläpp är det viktigt att förstå drivkrafterna bakom konsumtionen. Frågor som kan vara viktiga att söka svar på i relation till detta kan till exempel vara: Vilka upplevda behov har hushållen av dessa konsumtionskategorier och hur ser det omgivande samhället ut? Finns till exempel kollektivtrafik och cykelvägar som ett alternativ till bilen? Eller kan bilresandet ersättas av andra lösningar, som till exempel att arbeta hemifrån i något större utsträckning istället för att ta bilen till arbetet.

Figur 7. Urval av konsumtionskategorier med signifikant klimatpåverkan per person (CO₂e) i centrala Avesta år 2019 (SEI, 2022).

Konsumtionskategori	CO ₂ e /person
Trädgårdsväxter, julgranar, jord, gödning, krukor	60,64
Husdjur inkl. mat, utrustning, veterinär, tjänster	47,59
Sport- och rekreationstjänster; hyra av utrustning, deltagaravgifter	40,25
Kulturella tjänster; bio, museer, tv-avgifter etc	28,80
Sport-, fiske-, och campingutrustning etc	25,63
Större varaktiga fritidsvaror; husvagnar, båtar, sportutrustning	25,30
Leksaker, spel, juldekorationer, hobbyartiklar	21,15

Tabell 3. De konsumtionskategorier under posten kultur och fritid som bidrar till de mest signifikanta utsläppen bland hushållen i Centrala Avesta 2019 (SEI, 2022).

Det är också viktigt att försöka förstå vilken betydelse kultur, normer och värderingar har för hushållens konsumtion. Är till exempel normen att äta kött vilket bidrar till att en vegetarisk diet inte är lika vanligt eller till och med inte accepterat? Är normen att köpa nya sportprylar, kläder och möbler fortfarande starkare än att köpa begagnat?

4.3 Fokusgrupp centrala Avesta

Ett samtal om livsvillkor, livskvalitet, konsumtion och klimatpåverkan

Fokusgrupp med fem deltagare, fyra kvinnor och en man. Två av deltagarna var omkring 30 år, en var knappt 40, en drygt 50 och en runt 80 år. Flertalet yrkesarbetande, två småbarnsföräldrar, en ålderspensionär och en studerande.

LIVSVILLKOR OCH LIVSKVALITET

Trygghet och grannsämja

Deltagarna var överlag mycket positivt inställda till sitt område och till kommunen. Det är en trygghet att bo i en liten stad där alla känner alla. Grannsämjan i området är god, och många har bott i kommunen länge. Flera upplevde att det är en vänlig och hjälpsam stämning i Avesta generellt.

Nära till allt

Bland det som är positivt med livet i Avesta lyfte deltagarna samstämmigt att det är nära till allt – jobb, skola, natur med skog och bad samt affärer. De uppskattade att inte behöva lägga tid på arbetspendling. Det är gång- och cykelavstånd till allt som uppfattas som nödvändigt.

”Ja det är [...] gång- och cykelavstånd till allting som är nödvändigt.”

Rikt kulturutbud, många eldsjälar

Deltagarna berättade att kommunen har ett stort kulturutbud, med aktiviteter som musik i kyrkan, på kulturskolan, i ”Garaget” och på Karlfeldtgymnasiet. Många verksamheter drivs av eldsjälar. På biblioteket arrangeras uppskattade föreläsningar och evenemang som dockteater, sång, stand-up comedy och dans. I Avesta finns också det industrihistoriska muséet Verket och en populär stråkorkester. Årligen ordnas kulturevenemang som Avesta Art, Konstrundan, allsång och utomhusteater. Sommartid är det folkmusik i bygdegårdarna och dans på Torp, en stor danslada med gratis buss-transport från hela kommunen.

”Det känns ju också som att det finns exakt allt. [...] jag har ju gått på: Längdskidor, orientering, ridning, kör, spelat elgitarr, trummor, jag har gått på gymnastik, jag spelar fotboll, [...], jag vet inte någonting som inte finns.”

Gott om fritidsaktiviteter för barn och unga

Flera deltagare framhöll den goda tillgången till aktiviteter för barn, även under loven. Det finns ett brett utbud av sportaktiviteter som badhus, skejtpark, discogolf, utomhusbad, ishockey, golf, orientering, fiske, ridning. Fritidsgård, kulturhus och en populär kulturskola finns också. Bland ungdomar är EPA-kulturen utbredd, med motor- och musikintresse.

Stort intresse för idrott och friluftsliv

Deltagarna berättade att många i Avesta är idrottsintresserade och att idrotten skapar engagemang och gemenskap över generationsgränserna. Orientering, golf, hockey och hästsport nämndes särskilt. Natur- och friluftslivets intresset är stort, med många populära utflyktsmål i kommunen, som Säterdalen (strövområde och lekpark), badsjöar och en park med visenter. Centrala Avesta lyftes fram som en viktig träffpunkt under sommaren, då många familjer som invandrat till Sverige samlas i centrala stadsparken eller vid Holmen.

Svårt att hitta information när man är inflyttad

Alla i gruppen kände inte igen sig i beskrivningen av fritidsutbudet och gemenskapen i Avesta. Mycket information sprids via Facebookgrupper/i sociala media och det är inte alla som känner till kommunens fritidsguide. Deltagarna konstaterade att Avesta kan vara en ganska sluten stad om man är nyinflyttad och saknar lokala nätverk.

I centrala Avesta är det gångavstånd till arbete, skola, service. Många är nöjda med kommunens stora utbud av natur, kultur och fritidsaktiviteter. (Foto: Avesta kommun)

Saknar butiker och kvällsliv

Deltagarna upplevde att Avesta kändes dött och övergivet på kvällar, helger och vintertid. De skulle gärna se ett bredare restaurang- och caféutbud, idag finns bara pizzerior, sushi och thaimat. De önskade också fler specialbutiker, som porslins-, delikatess- och turistbutiker. Allt fler handlar via nätet, konstaterade en av deltagarna.

”När butikerna stänger då stänger stan”

Önskar ett servicecenter för äldre

Vad gäller livskvalitet för äldre uttrycktes en oro för att det dras in på aktiviteter och att många sitter mycket ensamma. PRO och kyrkan har bra verksamhet och anhörigcenter är en viktig träffpunkt. Att spela boule i Folkets Park är populärt och många är engagerade i studiecirkel. Äldre kan också äta på skolan med pensionärsrabatt. Gruppen diskuterade behovet av att få hjälp med teknik, telefoner och elektronik – inte minst för att kunna beställa hem varor. ”Det är ett elände när man blir äldre.” Deltagarna önskade ett servicecenter. Det skulle kunna vara ett samarbete med frivilligorganisationer och gymnasieskolor, kanske ett språkcafé också, föreslår deltagarna.

”Som vuxen finns hur mycket föreningar och fritidsaktiviteter som helst, men om man inte deltar i dem finns inte så mycket”

”Bara en timmes radie härifrån kan man göra mycket”

Stort engagemang under flyktingvågen

Under flyktingvågen 2015 var det många Avestabor som engagerade sig; ”hela staden var på tårna”. Det ordnades språkcaféer och många fick nya vänner bland flyktingarna. Det uppfattades som mycket positivt. Deltagarna konstaterar att många av de invandrade har lämnat Avesta nu och att integrationen inte riktigt fungerar idag.

Unga som flyttar för studier och jobb

Deltagarna berättade att många unga lämnar Avesta efter gymnasiet, antingen för jobb eller studier på annan ort. De som stannar kvar eller flyttar tillbaka har ofta ett natur- och friluftsintrasse. Det är begränsat med jobb inom vissa områden, men är samtidigt brist på vårdpersonal, busschaufförer och specifika tekniska kompetenser.

MILJÖMEDVETENHET

Många har förändrat sin livsstil

Bland deltagarna fanns en stor medvetenhet om hållbarhets- och klimatfrågor och flera hade förändrat sin livsstil för att minska sin klimatpåverkan. Några uttryckte klimatångest och oro inför framtiden och var frustrerade över avsaknaden av politiska beslut som kan ge verklig förändring. En av deltagarna var tydligt uppgiven och tvivlade på att de egna handlingarna har någon betydelse. Det är bättre att leva här och nu, ge barnen sunda värderingar, men utan att oro dem för framtiden resonerade deltagaren.

Barnfamiljer prioriterar en enkel vardag

Några av deltagarna berättade att de prioriterar annorlunda sedan de fått barn. "Livet behöver vara enkelt på ett annat sätt", förklarade en deltagare. Man kanske tar bilen korta sträckor för att det är lättare att få med sig barnen och alla saker. Att handla upplevdes svårt utan bil. Gruppen pratade om att man kan bidra i olika omfattning under olika perioder i livet. "Varför inte ha 6 timmars arbetsdag – folk skulle må mycket bättre och få mer tid för barn och äldre", föreslog en deltagare.

"Nej jag slutade tänka på det. [klimatfrågan] Jag tycker att jag har ett ansvar att ge mina barn det bästa livet."

"[...] i olika tider i livet kommer man kunna bidra i olika stor omfattning"

"[...] har man barn då måste man ju (ha bil) om man ska handla mycket. Man har ju ingen möjlighet om man inte har bilen. Och det, det behöver man ju inte ha någon ångest för tycker jag."

KONSUMTION AV RESOR OCH TRANSPORTER

Barn skjutsas till skola och fritidsaktiviteter

Deltagarna berättade att många skjutsar sina barn med bil till skolan, förskolan och till fritidsaktiviteter, trots att det är nära att gå. Det råder trafikchaos utanför skolan och är för farligt för barnen att ta sig på egen hand. Brist på övergångsställen, problem med fulla skolbussar och familjelogistik var skäl som nämndes. Deltagarna diskuterade om ökat skjutsande beror på faktiska faror i samhället/trafiken eller föräldrarnas oro. Dagens barn är "söndercurlade", menade en deltagare. Förr var det vanligare att föräldrar engagerade sig i barnens aktiviteter och samordnade cykling eller skjuts, menar en annan. Idag finns egentligen alla möjligheter, med grupper på sociala media. Kanske kan föreningarna göra mer för att uppmuntra till cykling och samåkning? Vandrande skolbussar, där föräldrar turas om att följa barnen till skolan, togs också upp som en idé.

Få ungdomar som cyklar

Många Avestabor cyklar, även äldre och invandrare, menade deltagarna. Delar av kommunen har bra cykelbanor men det verkar inte vara så många som cykelpendlar. En av deltagarna lyfte att det saknas bra cykelvägar för cykelvagn. Bland barn och unga är det färre som cyklar idag än det var förr, menade flera deltagare.

"Det är klart att det är viktigt att jag tänker på mina val och sopsorterar och gör det jag kan, men att jag avstår en flygresa. Det är inte det som räddar världen. Vi behöver politiska beslut på en högre nivå och det går alldeles för långsamt. [...]. Jag måste ju också någonstans försöka att inte skapa för mycket ångest för mig, [...] jag vill ju också leva ett liv där jag njuter och ge mina barn ett bra liv.... Men de stora förändringarna kommer från större politiska beslut. Inte individen."

Svårt att avstå från bil

Flera av deltagarna konstaterade att bilen egentligen inte behövs i vardagen. Den står mest stilla. Men det är praktiskt, snabbt och flexibelt, inte minst när man har barn. En använder bilen främst vid storhandling en gång i veckan. En annan har bil mest för trygghetens skull, men samåker mycket med vänner. Trots att det är gång- och cykelavstånd till det mesta upplevde deltagarna att det är svårt att avstå från bil. Den underlättar i vardagen och möjliggör sociala aktiviteter. Bilen behövs för att storhandla, skjutsa barn, hälsa på vänner och göra utflykter.

Gruppen diskuterade hur bilresor för att handla mat kan minskas. Under coronapandemin provades hemkörning via frivilligorganisationer. Kanske kan livsmedelsbutikerna erbjuda och samordna leverans med lådcykel? En annan idé var att ordna gemensamma handlingsturer för äldre, exempelvis att PRO hämtar upp pensionärer för att handla och skjutsar hem med matkassarna.

Önskar bättre pendlingsmöjligheter med tåg

Deltagarna hade positiv inställning till tåg, men önskar bättre pendlingsmöjligheter och menade att det är ett stort problem att behöva ta sig till Krylbo station. Det går dåligt med bussar dit, på söndagarna går inga bussar alls. När man ändå behöver ta bilen eller bli skjutsad till stationen känns det lättare att ta bilen hela vägen, menar en deltagare.

Några av deltagarna var oroliga för att ha bilen stående i Krylbo. Trots att det bara tar 10–20 minuter att gå eller cykla till stationen upplevdes det långt. "Ingen går eller cyklar dit", menade deltagarna. Gruppen pratade om hur sträckan kan göras trevligare och mer upplevelserik. Flera minns den gamla vägen "Det var jättemysigt att gå längs med vitsippsbacken".

Saknar den avgiftsfria kollektivtrafiken

Avesta hade kostnadsfri kollektivtrafik tidigare och det är tydligt att deltagarna tyckte att det är negativt att avgifterna återinfördes. En påpekade att gratis kollektivtrafik är bra för integrationen och underlättar för människor att ta sig ut i naturen.

Växande intresse för tågsemester

Flera av deltagarna hade regelbundet rest utomlands med flyg, men tvekade nu på grund av klimatpåverkan. Flera var nyfikna på tågsemester och noterade ett större intresse också i omgivningen. Dock fanns en oro för förseningar och strul som man hör talas om, och att det är dyrt. Det var viktigt med en väl fungerande tågtrafik, med bistro, och kanske barnkupé. Tåget blir ju en del av resan. Man behöver få höra goda exempel. Media har en viktig roll där, menade deltagarna. Det behövs också kunskap – om hur man bokar, planerar och packar för tågsemester.

"Jag har sådan klimatångest att jag vill helst inte flyga [...] vi pratar om att åka tåg ut i Europa..."

KONSUMTION AV MAT

Äter mer närproducerat och vegetariskt

Mat handlade deltagarna främst i de större livsmedelsbutikerna i Avesta. Tidigare fanns en fin torghandel i stan, men den är tyvärr borta sedan länge. Deltagarna var medvetna om matens klimatpåverkan och flera hade förändrat sina matvanor av miljöskäl. Några odlade mycket själva och en hade slutat äta kött och mejeriprodukter. En deltagare åt viltkött, en annan tänkte på att köpa svenskt kött och lokalproducerat. Flera försökte att äta frukt och grönt efter säsong, fast det är dyrt. "Maten har nästan blivit som en klassfråga idag", menade en deltagare. På frågan vad som skulle kunna minska köttkonsumtionen, nämndes priset samt om fler män skulle lära sig uppskatta vegetariskt. "Kött och socker borde det vara extra skatt på", tyckte en deltagare.

Strategier för att minska matsvinnet

Gruppen konstaterade att det kastas mycket mat i onödan. "Den yngre generationen kan inte det här", menade en deltagare. En annan spådde en vändning och nämnde att "Det har blivit en grej

"Jag vill inte att det ska påverka till en absurd nivå. Men jag gör ju klimatsmarta val så ofta som möjligt och odlar väldigt mycket själv. Har slutat äta kött och andra mejeriprodukter för länge sedan och så vidare."

"Jag har inga barnbarn ännu men jag vet inte ens om jag skulle vilja ha det. ..Jag tycker att det är katastrofläge. ... Det är tragiskt, vad är det som händer. Jag får lite panik"

att dumpstra¹", eftersom mat är så dyrt idag. En deltagare höll nere familjens matkostnader genom att handla när matbutikerna lägger ut extrapris på varor med kort datum. Då minskar också matsvinnet. I storstäderna finns appar som förmedlar mat med kort hållbarhet till lägre pris. "Butiker och restauranger i Avesta borde kunna ha samma!".

Klimatlåda och fruktkarta

Vissa skolor har Klimatlådan, där lärare kan fylla en egen låda med överbliven mat för 40 kronor. Kanske kan det öppnas upp för fler kommuninvånare, funderade gruppen? En deltagare tipsade om den digitala Fruktkartan i Hedemora, där man kan lägga ut sitt överskott av äpplen och bär. Det har även funnits lokala upprop i Avesta: "kom och plocka vinbär och rabarber". Det borde finnas något mer uppstyrt, kanske information på kommunens hemsida, föreslog gruppen.

¹ Leta genom grovsoprum, papperskorgar och livsmedelsbutikernas containrar efter slängda saker som är fullt funktionella eller ätbara.

KONSUMTION AV KLÄDER OCH PRYLAR

Sociala medier för närodlat, återbruk och delning

När det gäller konsumtion av kläder och prylar menade deltagarna att det blivit mer accepterat med second hand. "Det har nästan blivit lite status". En av deltagarna sålde och köpte familjens barnkläder via Facebook. Det finns en lokal Facebookgrupp som heter REKO Avesta-Hedemora och en grupp som heter "Gratis för alla i Avesta", med möbler och leksaker. En av deltagarna var med i en Facebookgrupp som delar plantor och odlingstips. Hockeyföreningen ordnar klädbytar-dagar och mycket skänks till Fritidsbanken. Det är inte alla som känner till Fritidsbanken, den borde marknadsföras mer – eller placeras mer centralt, menade deltagarna.

Tankar om att dela prylar

Deltagarna diskuterade vilka prylar och tjänster som skulle kunna delas. En delar tidning med grannarna. En hade ett förråd av gemensamma verktyg i bostadsrättsföreningen. Någon kände till Hyggloppen i Stockholm, där man kan låna tigersåg bland annat, och saknade den i Avesta. När det gäller bil, var flera är tveksamma till att dela med okända. Möjligen om man känner någon väl, som grannen. Det känns svårt med bilpool i en liten stad som Avesta, menade flera deltagare.

Centrala Avesta summering och prioritering

Summering och prioritering är baserad på fokusgruppssamtal samt områdesfakta, statistik och kunskapsunderlag om livsvillkor, konsumtion och klimatavtryck i Centrala Avesta

LIVSVILLKOR OCH LIVSKVALITET

Kvaliteter

- Nära till allt man behöver – affärer, jobb, butiker, service, utbildning, idrott, kultur och aktiviteter
- Stadsmiljö med attraktiva mötesplatser, parker och kulturmiljöer
- Blandning av boendeformer, varierad arkitektur
- Centralort och stadskärna med butiker och service som simhall, lasarett och gymnasieskola
- Stort utbud av fritidsaktiviteter för barn, unga och vuxna
- Stark gemenskap med grannarna. Många har bott länge i området
- Nära till natur, rekreation och idrottsplatser
- Skola, förskola, fritids på gångavstånd (men de flesta kör bil)
- Stort utbud av kultur, särskilt sommartid
- Starkt civilsamhälle med många föreningar och eldsjälar

Utmaningar och brister

- Brist på restauranger och kvällsliv
- Många unga som flyttar för jobb och studier
- Svårt att komma in i samhället som nyinflyttad
- Svårt att hitta aktiviteter mm, om man inte har lokalkännedom och kontakter
- Brist på meningsfulla aktiviteter för äldre

KONSUMTION OCH KLIMATPÅVERKAN

Styrkor

- Många som cyklar, god tillgång till cykelbanor
- Fritidsbanken i centrum med möjlighet att låna sport- och fritidsutrustning
- God kunskap och hög medvetenhet om hållbarhetsfrågor
- Intresse och kunskap om tågsemester, hållbar matkonsumtion, återbruk, matsvinn, delningstjänster mm

Utmaningar

- Högre klimatavtryck inom de flesta konsumtionsområdena jämfört med kommunen som helhet. Konsumtionskategorier som utgör tydliga hotspots utgörs bland annat av bilresandet, flyget, konsumtion av kött och animaliska livsmedel, kläder och skor, möbler, konsumtion för trädgård, husdjur, sport- och rekreations-tjänster
 - Många tar bilen för veckohandling för transport av tunga matkassar
 - Många skjutsar barn till och från skola, förskola och aktiviteter av trafiksäkerhetsskäl och för att det är bekvämt och tidseffektivt
 - Många tar bilen till stationen i Krylbo – eller till grannstäderna för handels-, jobb- och nöjesresor
 - Upplevs långt att gå eller cykla stationen i Krylbo, och otryggt att parkera cykel eller bil vid stationen
-

PRIORITERADE ASPEKTER

För bättre livsvillkor och minskad klimatpåverkan

- Satsa på insatser för att sprida information om kommunens utbud av kultur, evenemang och aktiviteter
 - Stötta äldres möjligheter att delta i aktiviteter
 - Etablera bilpooler, utveckla kollektivtrafiken, bättre samhällsplanering
 - Stötta etableringen av fler delningstjänster
 - Förbättra förutsättningar för att låna, dela och återbruka prylar
 - Satsa på insatser för att minska skjutsning av barn till skola och aktiviteter
 - Förbättra förutsättningarna för cykelpendling och minska det upplevda avståndet till Krylbo station
 - Främja insatser för att minska matsvinn och stödja hållbar matkonsumtion
 - Marknadsför och förbättra förutsättningar för hemester och tågsemester
 - Stötta etablerandet av lokala nätverk för att stärka framför allt äldres möjligheter att ta del av kultur- och fritidsaktiviteter, handla m.m.
 - Engagera företag och föreningar i initiativ för samleverans och samåkning
-

5. FÖRORT Fallstudie Krylbo

Område med flerbostadshus, lägre socioekonomisk status

5.1 Områdesbeskrivning – kvaliteter och livsvillkor

Stationssamhälle med tåg i fyra riktningar

Krylbo är ett samhälle med cirka 4 500 invånare, fyra kilometer söder om Avesta. Här finns tågstationen som är kommunens kommunikationscentrum med tågavgångar i fyra riktningar. På cirka en timmes tågresor nås högskole- och universitetsstäderna Uppsala, Västerås, Gävle, Borlänge och Falun. Dessa städer erbjuder ett stort utbud av arbetsplatser, butiker, restauranger, kultur och evenemang. Pendlingstiden med tåg till Stockholm är cirka 1,5 timme. Vid stationen finns också bussförbindelse med centrala Avesta och andra delar av kommunen.

Blandning av bebyggelsestyper

Bebyggelsen i Krylbo är blandad med flerbostadshus, villor och radhus från olika tidsepoker. I samhället finns flera byggnader och områden med arkitektoniska och kulturhistoriska värden, exempelvis den pampiga stationsbyggnaden från 1873 och tingshuset från 1903.

Området kring Ponsbachs väg

En socioekonomisk analys framtagen av kommunen har visat att Krylbo har större socioekonomiska utmaningar än övriga delar av kommunen, bland annat kopplat till att området har en högre andel utrikesfödda än andra områden i kommunen. Det studerade området ligger centralt i Krylbo och består främst av trevånings flerbostadshus från 1960-talet. Området besvärades under flera år av bristande förvaltning och underhåll men efter ett ägarbyte har förvaltningen av området avsevärt förbättrats.

Begränsat utbud av service, kultur och verksamheter

I Krylbo finns låg- och mellanstadieskola samt en högstadieskola med drygt 500 elever. I centrala Krylbo finns också fritidsgård samt idrottsplats, kyrka, en mindre livsmedelsbutik, ett par restauranger, två secondhandbutiker, en samlingslokal för PRO, ett café och ett antal mindre industrier/verksamheter. Vårdcentral, lasarett, gymnasieskola, kultur samt annan offentlig och kommersiell service samt arbetsplatser finns i Avesta, cirka fyra kilometer bort.

Nära till naturen, lokala mötesplatser saknas

Det är nära till natur och rekreationsmöjligheter, bland annat Älvpromenaden, Svartån och en motions slinga. Öster om järnvägen ligger en liten stationspark. Väster om järnvägen, i centrala Krylbo, finns ett par mindre grönytor, men det saknas etablerade samlingsplatser, torg och parker. Det studerade bostadsområdet är luftigt med stora öppna gräsytor mellan bostadslängorna. Nyligen har ett antal mindre odlingslotter anlagts för de boende att hyra. I övrigt är det sparsamt med planteringar, parkmöbler och lekplatser i området.

I projektet Jämlikt Krylbo har konstaterats att det finns relativt få möjligheter för unga att delta i fritidsaktiviteter, i synnerhet bland dem som lever i hushåll med små ekonomiska marginaler. Utbudet i Krylbo är begränsat och avstånd och avgifter kan vara hinder för att ta del av aktiviteter i övriga delar av kommunen. Med begränsad kollektivtrafik innebär avståndet på fyra kilometer till centrala Avesta att det är svårare för ungdomar från Krylbo att ta sig dit för aktiviteter.

Många utrikesfödda

Inom det studerade området bor cirka 680 personer. Omkring 28 % är under 20 år vilket är något fler än genomsnittet för Sverige. Även gruppen över 65 år är något högre än snittet. Cirka 50 % av de boende är utrikesfödda, många kom till området i samband med flyktingkrisen 2015, då det fanns lediga lägenheter.

Högre arbetslöshet än snittet

Arbetslösheten i området är högre än snittet för kommunen som helhet. Likaså är andelen som får arbetsmarknadsstöd och försörjningsstöd högre. Yrken inom service, omsorg och försäljning dominerar stort bland dem som arbetar, följt av yrken inom bygg, tillverkning och transport. Valdeltagandet i riksdagsvalet 2022 var 67 %. Motsvarande siffra för Sverige ligger på 84 %. Projekten Trygga Krylbo, och Jämlikt Krylbo har arbetat för att minska otrygghet, kriminalitet och bidra till att skapa en positiv spiral, bland annat med Krylbodagen som är mycket uppskattad av de boende i Krylbo.

■ Offentlig service - Järnvägsstation - busstrafik - skola/förskola - sjukhus och apotek - kyrka ● Butiker och service - livsmedel - second hand - Service som bilmeck, rörmokare, frisör och djur ● Kultur, arkitektur och sevärdheter - byggnadsminne ● Restaurang och café	■ Omhändertagen park och odlingslotter ■ Natur och promenadstråk ■ Idrott och föreningsaktiviteter - Idrottsplats - Fotbollsplan - Boulebana - Föreningslokal Barriärer i form av järnväg och industriområde ■ Badplats

Karta som visar kartlagda kvaliteter/resurser i Krylbo inom olika fågelavstånd från det studerade området. (Kartunderlag Avesta kommun).

5.2 Konsumtionsmönster och klimatpåverkan

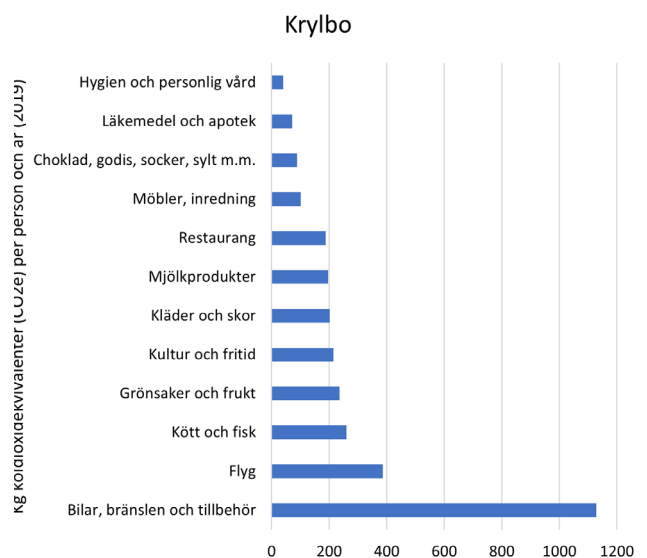
Enligt Konsumtionskompassen låg det genomsnittliga klimatfotavtrycket för hushållen i Krylbo på 4,5 ton CO₂e/person år 2019. Figur 8 illustrerar ett urval av konsumtionskategorier med signifikant påverkan bland hushållen i Krylbo. Här framgår att transporter (bilresande samt flyg) är den kategori som orsakar i särklass högst utsläpp bland hushållen i Krylbo, följt av livsmedel (kött och fisk, grönsaker och frukt) och kultur och fritid. Kläder och skor hamnar nästan lika högt som kultur och fritid.

Bryter vi ner kultur och fritid ytterligare (tabell 4) framträder att trädgårdsväxter, julgranar, jordförbättring med mera är den konsumtionskategori som bidrar till mest utsläpp, följt av sport- och rekreationstjänster och därefter kulturella tjänster såsom bio, tv-avgifter et cetera.

De kategorier som bidrar med högst utsläpp överensstämmer i stort med centrala Avesta och By Kyrkby men med betydligt lägre klimatpåverkan per person för varje kategori. Utsläppen relaterade till konsumtion av flygresande motsvarar till exempel endast omkring en tredjedel av de flygrelaterade utsläppen i centrala Avesta, de husdjursrelaterade utgifterna likaså.

Som vi skrev i avsnittet om centrala Avesta är det viktigt att förstå drivkrafterna bakom konsumtionen för att på ett effektivt sätt kunna adressera dessa utsläpp. Frågor som kan vara viktiga att söka svar på i relation till detta kan till exempel vara: Vilka upplevda behov har hushållen av dessa konsumtionskategorier och hur ser det omgivande samhället ut? Finns till exempel kollektivtrafik och cykelvägar som ett alternativ till bilen? Eller kan bilresandet ersättas av andra lösningar, som till exempel att arbeta hemifrån i något större utsträckning istället för att ta bilen till arbetet.

Det är också viktigt att försöka förstå vilken betydelse kultur, normer och värderingar har för hushållens konsumtion. I Krylbo är utsläppen relaterade till grönsaker och frukt ungefär lika stora som för kött. Är normen att äta vegetariskt mer etablerad i Krylbo än i centrala Avesta, eller är

Figur 8. Urval av konsumtionskategorier med signifikant klimatpåverkan per person (CO₂e) i Krylbo år 2019 (SEI, 2022).

Konsumtionskategori	CO ₂ e /person
Trädgårdsväxter, julgranar, jord, gödning, krukor	54,60
Sport- och rekreationstjänster; hyra av utrustning, deltagaravgifter	36,40
Kulturella tjänster; bio, museer, tv-avgifter etc.	27,81
Sport-, fiske-, och campingutrustning etc	23,96
Leksaker, spel, juldekorationer, hobbyartiklar	20,43
Husdjur inkl. mat, utrustning, veterinär, tjänster	17,13
Spel; nettot av satsade belopp minus utbetalda vinster	14,93

Tabell 4. De konsumtionskategorier under posten kultur och fritid som bidrar till de mest signifikanta utsläppen bland hushållen i Krylbo 2019 (SEI, 2022).

det snarare kopplat till hushållens inkomstnivåer och beror på att hushållen inte har råd att köpa lika mycket kött? Är normen att köpa nya sportprylar, kläder och möbler fortfarande starkare än att köpa begagnat?

Med en högre andel hushåll inflyttade från andra länder i Krylbo kan skillnaderna också vara kulturella. Att hushållen överlag har en betydligt lägre konsumtion än till exempel i centrala Avesta,

kan också påverka hushållens livskvalitet. Kanske skulle många hushåll vilja eller uppleva sig behöva konsumera mer för att öka sitt välbefinnande. Detta är exempel på frågor som vore viktiga att förstå för att därifrån kunna anpassa kommunens åtgärder för att säkerställa att en ökad konsumtion bland invånarna i Krylbo inte bidrar till ökade utsläpp. Detta eftersom att även om klimatfototrycken bland invånarna i Krylbo är betydligt lägre än i till exempel centrala Avesta, fortfarande är för höga totalt sett.

5.3 Fokusgrupp Krylbo

Ett samtal om livsvillkor, livskvalitet, konsumtion och klimatpåverkan

Fokusgrupp med sammanlagt fem deltagare, tre deltagare per tillfälle. En kvinna och fyra män. Två av deltagarna var runt 40 år, en drygt 60 år och två över 65 år. En deltagare var yrkesarbetande med hemma-boende barn i skolålder, tre var ålderspensionärer.

LIVSVILLKOR OCH LIVSKVALITET

Närhet till skola och billiga bostäder

Bland det som är positivt med livet i Krylbo nämndes lugnet och närheten till skolan – alla barn kan promenera till låg- och mellanstadiet. Tillgången till billiga lägenheter och möjligheten att investera i eget boende beskrevs av en deltagare som ett skäl till att familjen valt att etablera sig på orten, trots arbetsbrist och behov av pendling. En av deltagarna lyfte fram Krylbos mångfald av boendeformer och blandning av människor som mycket positivt.

Brist på platser och aktiviteter för unga

Deltagarna var eniga om att det finns en brist på mötesplatser, parker och aktiviteter i Krylbo, i synnerhet för barn och unga. *”Det finns inte bad, ingen ishall, bio eller teater, bara en liten fotbollsplan”.* En av deltagarna lyfte fram att skolgårdarna upplevs tråkiga och att det saknas aktiviteter på fritids. Det är mycket stillasittande och dataspelande på fritiden och få barn och unga som engagerar sig i fritidsaktiviteter, eftersom det kräver skjuts till Avesta, menade en deltagare. Många barn och unga är också

”Fördelen här i Krylbo är att man kan gå i samma skola från dagis till nian. Det är tryggt för barnen kan gå själva fram och tillbaka till skolan. Det är därför vi fastnat här.”

hemma på sommarloven och deltagarna upplevde att det är en brist på saker att göra på loven.

Långt till service och sjukvård

Deltagarna upplevde att det är en brist på service i Krylbo. Det finns bara Coop, som uppfattas som dyrt och begränsat. För att handla mat behöver man åka bil eller buss till Willys i Avesta. Deltagarna var bekymrade över att det inte finns någon vårdcentral och var oroade över kompetensbrist på det lokala sjukhuset. Man hänvisas till lasarettet i Falun, som ligger en timme bort.

Problem med arbetslöshet

Ett problem som tas upp i gruppen var bristen på arbetstillfällen. Arbetslösheten är hög, även bland högutbildade, och det är svårt för unga att få jobb. Många flyttar efter gymnasiet. En av deltagarna nämnde att flera familjer i bekantskapskretsen flyttat till storstäder på grund av bristen på jobb i kommunen.

Missnöje med politik och fastighetsägare

Bland deltagarna fanns ett missnöje med ”kommunen”, att politiken är kortsiktig och skyller på dålig ekonomi. Satsningar på aktiviteter för unga kommer att löna sig i längden menade deltagarna samstämmigt. Deltagarna nämnded också problem med dåligt underhåll i bostadsområdet och slitna lekplatser. Den tidigare fastighetsägaren lät beståndet förfalla. Den nya fastighetsägaren upplevdes betydligt bättre, men trots att åtgärder har utlovats, har inget hänt menade en deltagare. Man upplever sig som bortglömd.

Svag sammanhållning i området

När det gäller traditioner och gemenskap i Krylbo nämnde deltagarna Krylbodagen, med många uppskattade evenemang och festligheter. I övrigt tycktes det vara sparsamt med aktiviteter och umgänge mellan grannar. Det är inte vanligt att grilla eller samlas på gårdarna och det varierar hur mycket de boende hejar på varandra, berättade deltagarna.

Positiva erfarenheter från flyktingvåg och pandemi

Deltagarna lyfte fram erfarenheter från flyktingvågen 2015 och pandemin, då kommunen och civilsamhället gjorde stora insatser som bidrog socialt. Under flyktingvågen ordnade kyrkan språkcafé och kommunen arrangerade cykelkurser. Under pandemin engagerades bland annat frivilligresurser för att säkerställa hemleverans av mat och biblioteksböcker.

Coop, 33:an och PRO viktiga mötesplatser

Bland mötesplatser nämndes Coop som viktig, särskilt för de äldre. Även restaurangen vid stationen är omtyckt och tar ett stort socialt ansvar enligt en av deltagarna. 33:ans secondhand med café nämndes som en viktig mötesplats. Krylbo PRO är störst i Avesta med en bra möteslokal och mycket aktiviteter som till exempel linedance och "russin-disco" med 200–250 besökare varje gång.

Vikten av verksamheter för äldre

Deltagarna diskuterade de äldres roll i samhället och reflekterade över risken att man tappar mycket av det sociala när man går i pension. Då är det viktigt med mötesplatser och möjlighet att engagera sig lokalt. I Krylbo har man ordnat så att äldre får äta i skolan och på ålderdomshemmet till subventionerat pris. Det är mycket uppskattat, men få som känner till det. Man äter bättre och blir friskare om man äter tillsammans med andra, menade en deltagare.

"Det som jag tycker också är positivt är mångfalden som finns i Krylbo, både boendeformer och boende. Det finns hyreslägenheter och insatslägenheter, radhus och villor på samma plats. Det finns förstås baksidor med en sådan struktur också, men det är en styrka att människor som är olika och som kommer från olika bakgrund bor nära. Det är grunden för att människor ska sammanflätas och komma närmare varandra."

MILJÖMEDVETENHET

Skiftande kunskap och miljöintresse

Miljöengagemanget skiftade mycket inom gruppen. En av deltagarna var mycket miljömedveten och har anpassat sin livsstil genom att göra sig av med bilen och gå, cykla, åka kollektivt, handla second hand och äta lokalodlat. Deltagarna konstaterade att det generellt inte är så många i Krylbo som är medvetna om miljö-, motion och folkhälsofrågor. Många med invandrarbakgrund är inte vana att sortera sopor, berättade en av deltagarna. Och alla har inte samma förutsättningar. Om man inte har det man behöver i vardagen, så tänker man inte på miljön och morgondagen, konstaterade en deltagare. En deltagare uppfattade att klimatfrågan "trycks ned i halsen" på vanliga svenssons, utan att man får hjälp, information eller förklaringar som alla kan förstå.

"Om man inte har det man behöver, så tänker man inte på miljön och på morgondagen. Man tänker inte på att sortera papper och plast. Man kan inte ha problem med mat för dagen – och tänka på miljön".

"Vissa har problem bara att leva sitt eget liv, vissa lever i överflöd, vissa sticker huvudet helt ner i sanden och blundar."

"Mina barn tycker att det är tråkigt här. Det finns inget att göra. Vi får åka till Västerås handla saker och komma hem samma dag."

"Om det fanns bio, om det fanns köpcentrum, om det fanns en fin park! Det finns ingenting. Bara en fotbollsplan."

"Min mamma blev förälskad i att det var så lugnt här om man jämför med Stockholmstrakten."

"Här är det lite blandat. Vissa hejar och pratar. Andra vill inte det. Människor är olika. Det finns tendenser i vissa områden att man håller sig för sig själv – så är det bara."

Flerbostadshus i tre plan kring gröna bostadsgårdar. I norra delen har nyligen anlagts odlingslotter som de boende kan hyra. Flygbild över det studerade området i Krylbo. (Eniro)

KONSUMTION AV RESOR OCH TRANSPORTER

Hög bilanvändning i vissa grupper

Vissa grupper åker mycket bil berättade deltagarna. Till exempel för pendling till jobbet, till mataffärer i Avesta och till närliggande orter och städer som Borlänge och Västerås för att handla kläder och prylar. Många upplevde sig beroende av bil i vardagen och att det var långt till allt. Det blir mycket småhandling och "man upplever lätt att bilen är gratis" reflekterade en av deltagarna. Samtidigt fanns det grupper som inte har tillgång till bil i Krylbo. Två av deltagarna bor i hushåll utan bil.

När det gäller fritidsresor berättade en av deltagarna om besök hos släkt och vänner i andra delar av landet och världen. Inom landet sker resorna med tåg, men till till andra länder blir det flyg ett par gånger om året.

Bussresandet har minskat

En av deltagarna cyklade ofta och åkte mycket buss, men gruppen var enig om att det inte är så vanligt, särskilt inte bland utrikesfödda. Ungdomar tar buss till gymnasiet och till centrala Avesta

Krylbo är ett samhälle med cirka 4 500 invånare, fyra kilometer söder om Avesta. Här finns tågstationen som är kommunens kommunikationscentrum.

och Skogsbo, men det upplevs dyrt. Många tyckte att det var dålig turtäthet. Flera påpekade att resandet med kollektivtrafik har minskat sedan avgifterna återinfördes. När det var gratis fick de ibland sätta in dubbelbussar. Avgifterna begränsar rörelsefriheten för dem som inte kör bil.

"Det är inte många med invandrarbakgrund som cyklar. Det är mest bil. Det är så bara. När de ser mig i buss frågar de – farbror, vad gör du? – Jag åker buss! Det är inte många som åker buss."

Få ungdomar som cyklar

Någon konstaterade att Avesta kommun är planerad för bil, men att det nu märks fler satsningar på cykelvägar som blivit bra. Många upplevde att det är svårt/osäkert att cykla på landsväg utan cykelbana. Det finns en grupp som cykelpendlar tillsammans till arbete i Fors, berättade en deltagare, fast det tar nästan en timme. Bland ungdomar är det få som cyklar, men en del kör moped och moppebil.

"Jag tycker om att resa. Jag brukar hälsa på släktingar i Afrika och Europa, tex England. Men det är sällan. Kanske 2 gånger/år. Mest reser jag inom Sverige. Då åker jag tåg. Det tycker jag mycket om."

"Om du vill handla kläder eller skor måste du åka till Borlänge, Västerås eller Stockholm. Bara en enda skoaffär, 2-3 klädaffär, det räcker inte. Vi har tre barn. Vi brukar åka till Västerås och Borlänge för att köpa kläder."

KONSUMTION AV MAT

Matkulturen är viktig för många

För att handla mat tog deltagarna oftast bil eller buss till Avesta. De äldre var hänvisade till lilla Coop. En av deltagarna beställde färskt grillat kött från Folkets livs ibland. Det fanns också en omtyckt restaurang vid stationen och ett konditori. I många invandrargrupper är matkulturen viktig och mycket tid läggs på att handla mat, laga mat och äta tillsammans, berättade en av deltagarna. Samtidigt konstaterades att det också är många som handlar färdigrätter och som skulle behöva lära sig laga mat från grunden.

Möjligheter till odling

När det gäller vegetarisk mat upplevde några av deltagarna att det är dyrt och komplicerat. Det kan också vara svårt att förstå varför det är bättre för miljön. En av deltagarna hade lärt sig laga vegetariskt utan problem, då dottern blivit vegetarian. Deltagarna berättade om nya odlingslådor som går att hyra i området. Intresset är stort och det har blivit kö, men lådorna är små, så det går inte med självhushållning. Tidigare fanns odlingsområden vid järnvägen, men de har tagits bort.

I samtalen med invånarna i Krylbo framkommer att många boende är missnöjda med utbud och skötsel av parker och närmiljöer. Deltagarna upplevde också att det råder brist på kultur, aktiviteter och service i Krylbo,

KONSUMTION AV KLÄDER OCH PRYLAR

Stormarknad, begagnat eller delning?

Ett par av deltagarna besökte regelbundet 33:ans second-hand, en stor lada som har öppet två dagar i veckan. Begagnat uppskattas av flera av deltagarna, för att det är miljövänligt och går att hitta bra saker billigt. Det varierade vad deltagarna kunde tänka sig att köpa begagnat. Böcker är lättare, kläder och möbler svårare, kanske beroende på uppväxt och vana, gissade någon.

En av deltagarna gjorde reflektionen att Antikrundan har bidragit till ett större intresse och acceptans. Någon deltagare delade saker, som verktyg och bil, med barn och barnbarn. Verktyg skulle kunna delas även med andra, men risken är att sakerna går sönder eller att man inte får tillbaka dem. En av deltagarna berättade att shopping är ett intresse och att familjen tar bilen till Borlänge, Västerås och Stockholm för att handla kläder och prylar.

"Ja, jag går dit [33:ans second-hand] varje gång – onsdagar och lördagar. Jag gör det också för att komma ut. Personligen köper jag inte nya grejer, det tilltalar inte mig. Jag går och kollar om det finns någon praktikalitet som är billig – då köper jag den."

"Går dit ibland när man behöver något nytt [33:ans second-hand]. Många gånger är det som gjordes förr av bättre kvalitet. Man hittar många gånger fina kläder och saker som man kan köpa som presenter. [...] Det behöver inte vara nytt och dyrt. Sverige har lyckats bra med det. Det finns mycket second hand, även om inte alla är billiga."

Krylbo summering och prioritering

Summering och prioritering är baserad på fokusgruppssamtal samt områdesfakta, statistik och kunskapsunderlag om livsvillkor, konsumtion och klimatavtryck i Krylbo

LIVSVILLKOR OCH LIVSKVALITET

Kvaliteter

- Kommunens järnvägsknutpunkt med avgångar i fyra riktningar
- En blandning av boendeformer i Krylbo och en mångfald av boende
- Bostäder till rimlig kostnad som möjliggör etablering på bostadsmarknaden
- Nära till natur och rekreation
- Skola, förskola, fritids på gångavstånd
- Kyrkan och PRO Krylbo med lokaler och aktiviteter
- Servicepunkt Krylbo, mötesplats med bibliotek och barnbokklubb
- Lokstallarna med ungdomsverksamhet kring motorsport.
- Endast 3 kilometer till centralorten Avesta med stort utbud av service, arbetsplatser och aktiviteter (men upplevs långt)
- Nyanlagda odlingslotter i bostadsområdet (upplevs för få)
- Flera secondhandbutiker, bla 33:ans secondhand, som fungerar som mötesplats
- Krylbodagen och projektet Jämlikt Krylbo med positiv effekt på trivsel och trygghet
- Positiva erfarenheter av lokalt engagemang under pandemin och flyktingkrisen

Utmaningar och brister

- Socioekonomiska parametrar som inkomst, sysselsättning och utbildningsnivå lägre än snittet i kommunen.
 - Relativt hög omsättning på lägenheter, många som flyttar för jobb på annan ort
 - Upplevd brist på lekplatser, mötesplatser och aktiviteter för barn och unga
 - Begränsad tillgång till service, arbetsplatser, kultur och aktiviteter för grupper utan bil
 - Otydligt centrum och upplevt eftersatt underhåll på gator och platser
 - Torftiga bostadsgårdar och bristande underhåll i bostadsområdet
 - Problem med ensamhet och utanförskap, i synnerhet bland utrikesfödda
 - Vissa boende har bristande tilltro till kommun, politiker och bostadsbolag
 - Problem med otrygghet (men det har blivit bättre)
 - Färre som idrottar, cyklar och promenerar, risk för stillasittande och ohälsa
 - Sparsamt umgänge mellan grannar – brist gemenskap i grannskapet
-

KONSUMTION OCH KLIMATPÅVERKAN

Styrkor

- Lågt klimatavtryck relativt övriga Avesta och Sverige inom de flesta konsumtionsområdena (även om fortfarande för högt i relation till klimatmålen)
- Stor vana att handla begagnat i vissa grupper, god tillgång till second hand

Utmaningar

- Konsumtionskategorier som utgör tydliga hotspots för området utgörs bland annat av bilresandet, flyget, konsumtionen av kött och animaliska livsmedel, kläder och skor (även om fortfarande lägre än till exempel centrala Avesta).
- Saknas tradition att cykla, promenera eller åka buss – alla åldrar och befolkningsgrupper.
- Upplevs långt till jobb, service, kultur, aktiviteter
- Hög bilanvändning i vissa grupper. Känslan av att man måste åka bil till allt.
- Kostnaden för kollektivtrafik upplevs som ett hinder
- Shoppingkultur i vissa grupper
- Generellt låg kunskap och medvetenhet om klimat, hållbarhet och folkhälsa
- Liten vana vid delningstjänster
- Prioriterade aspekter för bättre livsvillkor och minskad klimatpåverkan

PRIORITERADE ASPEKTER

För bättre livsvillkor och minskad klimatpåverkan

- Förbättra tillgången till fritidsaktiviteter för barn och unga
 - Skapa fler attraktiva och välskötta mötesplatser utomhus och inomhus som skapar identitet och stolthet
 - Satsa på aktiviteter som förbättrar gemenskap, delaktighet och trygghet i området
 - Bidra till etableringen av bilpooler, förbättra kollektivtrafik etc.
 - Satsa på åtgärder som förbättrar tillgången till service, jobb, kultur och aktiviteter, för grupper utan bil
 - Satsa på insatser som kan öka sysselsättningen bland de boende
 - Främja åtgärder som bidrar till fysisk aktivitet
 - Satsa på åtgärder som förbättrar kunskap om hållbar och hälsosam mat
 - Satsa på tätare och billigare kollektivtrafik
 - Satsa på åtgärder för att öka cykelpendling och minska det upplevda avståndet till Avesta
 - Förbättra kunskap och medvetenhet om klimat och miljö
 - Marknadsför och förbättra förutsättningar för hemester och tågsemester
-

6. LANDSBYGD Fallstudie By Kyrkby

Mindre samhälle på landsbygden, varierade socioekonomiska förhållanden

6.1 Områdesbeskrivning – kvaliteter och livsvillkor

Den stolta byn

By Kyrkby omfattar ett större landsbygdsområde längs Dalälven, med flera små byar och däremellan glesare bebyggelse. Området har en stolt bergslags-historia med flera gamla hyttor och bergsmansgårdar. Fram till början av 1800-talet var By centralorten i ett större område, innan de närmsta tätorterna Avesta, Horndal och Hedemora hade börjat växa. Sammanlagt bor cirka 870 personer i området. Många väljer att bosätta sig här i samband med pension, men även bland barnfamiljer är området populärt.

Bebyggelse

I området finns ett antal större bergsmansgårdar från mitten av 1800-talet. Bostadshus och villor av många olika åldrar finns spritt i området och i söder finns ett litet tätbebyggt område med 80-talsvillor och radhus. Det finns också många äldre torp och fritidsstugor av varierande ålder. Huspriserna är relativt låga vilket har lett till att underhållet på husen varierar stort. Det finns endast ett fåtal flerfamiljshus i byn varav alla är hyresrätter.

Skolan och kyrkan på åsen

På åsen som löper centralt genom byn ligger förskola och skola med klasser från förskoleklass till årskurs sex. Skol- och förskolegården fungerar som lek- och sportpark även utanför skoltid. På skolans multisportplan hjälps föräldrar åt att spola skridskois under vintern. Nära skolan ligger kyrkan som erbjuder olika verksamheter flera dagar i veckan till exempel för daglediga, föräldrar, barn och ungdomar. Kyrkan driver också ett rikt musikliv.

Handel, utbildning och vård

En bensinmack med ett mindre utbud av dagligvaror är den enda butiken i byn. Ett antal byggnader som nu används som bostäder eller står tomma har tidigare inrymt butiker, serveringar eller andra verksamheter. En större mataffär, ett par pizzerior och apotek finns på en mils avstånd i samhället Horndal. Här finns också högstadieskola, ett äldreboende och ett kommunalt servicekontor som

Längs åsen som löper genom byn ligger skola, förskola och kyrka - navet i By.

är bemannat en dag i veckan. Närmsta vårdcentral och sjukhus finns i Avesta som ligger drygt två mil bort.

Föreningar, kultur och turism

I byn finns en större hembygdsgård som drivs av en aktiv hembygdsförening. Det finns också en utvecklingsgrupp, två idrottsföreningar, en lokal LRF-förening, ett antal bystugor och en ridklubb. Under sommaren anordnas en vecka, Slånkvicku, med många evenemang och aktiviteter runt om i byn som drar många besökare och sommargäster. Flera turist-entreprenörer erbjuder boende och upplevelser för besökare. En camping, kanotturer och fisketurer är några exempel.

Jordbruk och enmansföretag

Idag finns ett flertal aktiva jordbruk av varierande storlek. Det finns också många enmansföretag varav flera arbetar hemifrån och erbjuder olika tjänster i närområdet. Det kan handla om administrativa tjänster som ekonomi och bokföring eller praktiska tjänster till exempel bygg- eller maskintjänster.

By Kyrkby omfattar ett större landsbygdsområde som ligger vackert längs Dalälven. Många pendlar till arbete och skola i Avesta. Många hushåll är beroende av minst en bil. (Foto: Google)

Hästarna och naturen

Byn ligger vackert vid Dalälven med ett rikt betes- och jordbrukslandskap omgivet av skogar. Naturen utgör en stor del av bygdens rikedom både som direkt inkomstkälla genom jord- och skogsbruket, som turist- och inflyttningmagnet och som livskvalitet för de boende i området. I bygden finns det också gott om hästar och hästgårdar. Ridintresset är stort och ridskolan, som ligger centralt i byn, arrangerar utöver ridskoleundervisning även ett antal större och mindre tävlingar varje år.

Bilberoende och pendling

Det stora flertalet av de boende i By Kyrkby har sin dagliga sysselsättning på andra platser. Många pendlar in till Avesta. Pendling till Hedemora, Falun, Borlänge, Sandviken, Gävle, Sala, Uppsala och Stockholm är inte heller ovanligt. Att arbeta hemifrån på distans flera dagar i veckan har förekommit länge och har blivit ännu vanligare efter pandemin. Även gymnasieungdomarna behöver pendla. Bussar går till Avesta och till Horndal. Turtätheten är begränsad och avståndet till närmsta busshållplats kan vara långt eftersom bebyggelsen är gles. Eftersom utbud och service är begränsat är i stort sett alla hushåll helt beroende av minst en bil, ofta fler. Även ungdomarna har i hög grad tillgång till A-traktor eller bil.

6.2 Konsumtionsmönster och klimatpåverkan

Enligt Konsumtionskompassen låg det genomsnittliga klimatfotavtrycket för hushållen i By på 6,5 ton CO₂e/person år 2019. Figur 9 illustrerar ett urval av konsumtionskategorier med signifikant påverkan bland hushållen i By Kyrkby. Liksom i centrala Avesta och Krylbo är transporter (bilresande samt flyg) den kategori som orsakar i särklass högst utsläpp bland hushållen i By Kyrkby, följt av livsmedel (kött och fisk) och därefter kultur och fritid.

Bryter vi ner kultur och fritid ytterligare (tabell 5) framträder att trädgårdsväxter, julgranar, jordförbättring med mera är den konsumtionskategori som bidrar till mest utsläpp, följt av utgifter relaterade till husdjur och därefter sport- och rekreationstjänster.

De konsumtionskategorier som bidrar med störst utsläpp totalt sett är snarlika konsumtionsmönstren i centrala Avesta och Krylbo och ligger mellan dessa två vad gäller klimatpåverkan per person. Sammansättningen av konsumtionen skiljer sig dock något åt vad gäller vilka konsumtionskategorier som bidrar till mest utsläpp. By Kyrkbys utsläpp från bilresandet ligger till exempel ungefär 30 % högre än i centrala Avesta men hushållen i By Kyrkby flyger betydligt mindre än hushållen i centrala Avesta. Ett annat exempel är utsläppen från trädgårdsväxter, jord och gödning som är ungefär 30 % högre i By Kyrkby än i centrala Avesta. Samtidigt har hushållen i By Kyrkby betydligt lägre utsläpp än centrala Avesta från till exempel kött.

Som vi skrev i avsnitten 4-5 om centrala Avesta och Krylbo är det viktigt att förstå drivkrafterna bakom konsumtionen för att på ett effektivt sätt kunna adressera dessa utsläpp. Frågor som kan vara viktiga att söka svar på i relation till Bys konsumtionsmönster kan till exempel vara: Vilka upplevda behov har hushållen av dessa konsumtionskategorier och hur ser det omgivande samhället ut? Finns till exempel kollektivtrafik och cykelvägar som ett alternativ till bilen? Eller kan bilresandet ersättas av andra lösningar, som till exempel att arbeta hemifrån i något större utsträckning istället för att ta bilen till arbetet?

Det är också viktigt att försöka förstå vilken betydelse kultur, normer och värderingar har för hushållens konsumtion. I By är utsläppen relaterade trädgård och odling betydligt större än i de andra två områdena vilket inte är förvånande eftersom de flesta hushållen i By har egen trädgård. Kulturen att ägna sig åt trädgårdsarbete är sannolikt mer etablerad i By än i både centrala Avesta och Krylbo.

Figur 9. Urval av konsumtionskategorier med signifikant klimatpåverkan per person (CO₂e) i By år 2019 (SEI, 2022).

Konsumtionskategori	CO ₂ e /person
Trädgårdsväxter, julgranar, jord, gödning, krukor	80,37
Husdjur inkl. mat, utrustning, veterinär, tjänster	37,25
Sport- och rekreationstjänster; hyra av utrustning, deltagaravgifter	34,25
Kulturella tjänster; bio, museer, tv-avgifter etc	26,58
Sport-, fiske-, och campingutrustning etc	26,38
Leksaker, spel, juldekorationer, hobbyartiklar	20,08
Större varaktiga fritidsvaror; husvagnar, båtar och sportutrustning	17,90

Tabell 5. De konsumtionskategorier under posten kultur och fritid som bidrar till de mest signifikanta utsläppen bland hushållen i By 2019 (SEI, 2022).

6.3 Fokusgrupp By Kyrkby

Ett samtal om livsvillkor, livskvalitet, konsumtion och klimatpåverkan

Fokusgrupp med sex deltagare, två män och fyra kvinnor. Tre av deltagarna var i 60-årsåldern, övriga var i 40-, 50- respektive 70-årsåldern. Tre var ålderspensionärer och tre var yrkesarbetande, varav en med hemmaboende barn i förskole/skolåldern.

LIVSVILLKOR OCH LIVSKVALITET

Lantlivet, gemenskapen och de vackra omgivningarna

Deltagarna beskrev att de hade valt att flytta till By Kyrkby för de vackra omgivningarna, naturen och möjligheten att bo billigt i ett samhälle på landsbygden. För någon var det gården, att odla och ha djur som lockade och någon hade släktnknytning. Närheten till naturen och älven togs också upp som viktiga skäl, med möjligheten att gå ut med hunden, jaga och plocka svamp. Särskilt uppskattades det sociala sammanhanget och gemenskapen, att det finns ett lokalt engagemang och en vilja att hjälpas åt och bidra till bygden.

Lokalt engagemang och drivkraft

Deltagarna konstaterade att det finns resurser i form av företagare, kompetenser, (jordbruks)maskiner och drivkraft. Det skapar en trygghet om det blir strömavbrott eller behöver byggas en cykelväg.

"Då ingår även att det finns företagare och kompetenser. [...] Utan det, om det inte fanns driftiga företagare och företagandan så skulle bygden vara väldigt mycket svårare att bo i."

En deltagare berättade att historiskt har By-borna fått klara sig själva, vilket har bidragit till en slags "By-anda", där man klarar mycket på egen hand. Ett exempel är isrinken som föräldraföreningen spolar varje år så att barnen kan åka skridskor.

"Byfolket de är så här, vill vi få någonting gjort så gör vi det själva för det är ingen annan som gör det åt oss. Och den andan, tycker jag, ser jag väldigt tydligt."

Föreningsliv och Slånkvicku

Det rika föreningslivet lyftes fram som något mycket positivt. Kyrkan har startat en barnkör och man sätter upp teaterföreställningar. Gemensamma traditioner har bevarats och vidareutvecklats av nya generationer. Det finns gott om samlingslokaler och det är lätt att hitta platser att mötas på. Varje år arrangeras Slånkvicku, som är ett evenemang där lokala föreningar ordnar aktiviteter under en vecka i By Kyrkby. Det är mycket populärt och har blivit Avesta kommuns största evenemang.

Skolan och kyrkan är navet i By

Att det finns en lokal skola i By beskrevs som en förutsättning för bygden och för det lokala sammanhanget. Skolan underlättar vardagslivet för barnfamiljer, det är en mötesplats för invånarna och bidrar till gemenskap, engagemang och handlingskraft. Där lär föräldrar känna varandra, får idéer, drar igång samarbeten och aktiviteter. Barnen ser att de vuxna hjälps åt.

Saknar fritidsaktiviteter för barn och unga

Deltagarna uppskattade badhuset i Horndal och efterfrågade bättre öppettider och simundervisning, som Avesta och Krylbo har. I Horndal finns också Kulturforum, med teatersalong och biblioteket, där man kan beställa och hämta ut böcker. När det gäller fritidsaktiviteter för barn och unga upplevde många att det är en brist i By Kyrkby. Fritidsaktiviteter förutsätter att det finns föräldrar som kan engagera sig och ordna eller skjutsa, konstaterade deltagarna.

Känner sig bortglömda av kommunen

Några uppfattade att kommunen har ett alltför ensidigt fokus på näringslivet och centrala Avesta. Trots att Slånkvicku är Avestas största evenemang så upplevde man att By Kyrkby blir bortglömt. Det finns en potential i bygden som skulle kunna lyfta Avesta som kommun och varumärke, som en del av Dalarna, menade en deltagare. By Kyrkby har mycket bra som skulle kunna inspirera och tas tillvara av kommunen.

Mygg som påverkar livskvaliteten

En fråga som engagerade är de stora problemen med aggressiva översvämningsmygg, vilket hänger ihop med regleringen av älven, och som påverkar livet och livskvaliteten mycket. Regleringen av älven påverkar även vattennivåerna i Bysjön med konsekvenser för inte bara myggen utan även friluftslivet, fisket och turismen. Här står klart att det finns olika (ekonomiska) intressen från elföretagens sida och på nationell nivå i förhållande till lokala behov.

”Skolan är så mycket mer än en utbildningsplats eller post i budgetarbetet utan en fostringsplats, där man känner ett sammanhang i den bygd man lever och bor.”

MILJÖMEDVETENHET

Många är måna om att leva miljövänligt

Överlag var deltagarna måna om att leva miljövänligt. Flera menade att de shoppar så lite som möjligt, samåker när det går, odlar egen mat och sopsorterar. Höga elpriser har inneburit att många tänkt till när det gäller tvätt och disk och man har anpassat sin uppvärmning genom att använda färre rum på vintern, eller sänka värmen och elda i kamin. Många försökte minimera sina bilresor och göra flera saker vid samma resa.

Förutsättningar som skiftar genom livet

Deltagarna resonerade kring att möjligheterna att minska sin klimatbelastning varierar under livet. När man har småbarn som kryper runt på golvet kan det vara svårt att dra ned på temperaturen. Och att skjutsa barn med hockeyutrustning är

jättesvårt utan bil. När barnen har flyttat har man större möjligheter. En deltagare hade dragit ned på kostnader mat, kläder, nöjesresor, och flyg men konstaterade att ”jag måste ta mig till jobbet”. Som pensionär har man ett väldigt litet konsumtionsbehov menade en annan deltagare. Det behövs inte så mycket mat och kläder, man kan stänga av värmen i några rum, man kan dra ned på resor – eller låta dem ta längre tid för att undvika att flyga. ”Jag tänker ändå att vi som är äldre har lite större ansvar.”

KONSUMTION AV RESOR OCH TRANSPORTER

Behov av bil i vardagen

Samtliga deltagare betonade betydelsen av bilen. Det är både en fråga om frihet och om vad som är praktiskt möjligt. Att åka buss upplevdes inte som ett alternativ. Det tar för lång tid och tidtabellen är inte anpassad efter tåg- och arbetstider. Gratis busstrafik bedömdes inte innebära så stor förbättring. Att byta till elbil kom också upp i diskussionen, där hybridbil kunde vara ett alternativ i vissa fall. Annars nämndes elbilar som både dyra och att det råder brist på elnät. Deltagarna undrade också vad som ger störst miljöpåverkan ur livscykelperspektiv, att fortsätta köra den bil man har eller byta till ny (el)bil?

Veckohandling, näthandel och inköpsresor

När det gäller mat och dagligvaror var det vanligt att man tar bilen för veckohandling i Sala eller Avesta. En av deltagarna beställde mat på nätet och hämtar upp i Sala eftersom det blir billigast, trots längre resa. En deltagare gjorde listor och samlade ihop sina ärenden till få tillfällen. Flera deltagare beställde prylar på nätet. Det har blivit så enkelt, det landar i brevlådan på två dagar. Deltagarna diskuterade alla dessa lastbilstransporter med paket och konstaterade att det kan vara svårt att se vilket land en beställd vara levereras från.

Samordning av matinköp och matleveranser

För att minska bilresorna diskuterade gruppen möjligheten att samordna handling och matleveranser. Idag åker flera parallellt i varsin bil till Avesta eller Sala för att handla mat. Tänk om man kunde få gemensam matleverans till By Kyrkby en gång i veckan. En deltagare mindes varubussarna

Det finns ett rikt föreningsliv och stort lokalt engagemang i By Kyrkby.

som gick på landet en gång i tiden. Nu skulle det vara enkelt att lösa, bara genom en app.

Matleverans kan skapa nya arbetstillfällen

En deltagare kände till att hemtjänsten i Avesta kommer att låta kunderna beställa varor, som körs ut. Kanske kan tjänsten utökas till övriga i By? Ett alternativ kunde vara att ICA, Hemköp och Willys kör hem maten, det fungerade under pandemin. En deltagare berättade om en kommun där Samhall skötte leveransen. Det blev arbetstillfällen för personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Gruppen diskuterade om kommunen kan samordna detta, eller starta en kommunspensrad butik. Vill man ha ner bilåkningen så är samordning av matinköpen en viktig faktor.

Varuutlämning som träffpunkt

Deltagarna resonerade kring att en gemensam plats för varuutlämning skulle bli en träffpunkt för grannar i byn. "Och tänk i kombination med en sån här chatt-grupp då skapar man ett sammanhang för oss som bor här. Kanske kan avhämtning ske på den gamla macken?"

"Jag kan blir lite arg på den här tanken "kan ni cykla mer", det är ett storstadsfenomen. Då har man inte riktigt förstått, och det kan göra mig lite irriterad. För att jag skulle aldrig låta mina barn cykla på den här vägen och jag skulle inte göra det själv heller"

Samordna småhandling och samåkning

Deltagarna pratade om att starta en messenger-grupp (sociala medier) för att samordna småhandling, så att inte alla behöver åka till affären för att komplettera. Några samarbetade redan kring resor till återvinningen. En annan påminnde om en samåkningsgrupp som fungerade under en period. Såg man att man någon ville åka, så kunde man styra sin resa så att man kunde samåka. "Jag som ofta åker själv, det var ju roligt."

Bilarna kör fort och cykelvägar saknas ofta på landsbygden.

Farligt att cykla på landet

När det gäller möjligheterna att cykla, berättade deltagarna att vägarna på landsbygden är osäkra, bilar kör fort och cykelvägar saknas. Få vuxna väljer att cykla och man törs inte släppa ut barn på cykel. Det finns inte ens en vägren att gå på. Särskilt besvärligt är det på vintern. *”Jag tror absolut många skulle kunna använda cykel i betydligt högre grad om man inte hade livet som insats”*, sa en deltagare.

Alternativa cykelvägar

Om det skulle finnas cykelbana till Horndal, hade man kunnat cykla dit och handla, menade deltagarna. Det är inte så långt, fast det kan vara svårt att få hem varorna på cykel. Bys utvecklingsgrupp har byggt en cykelbana till stallet och underhåller den. Deltagarna diskuterade även alternativa vägar för cykling. Gamla vägen nedanför åsen nämns, liksom timmerleder och gamla banvallen till Fors. Men det förutsätter att de görs i ordning och underhålls. Kommunens cykelkartor är fokuserade på centrala Avesta och Skogsbo men det finns fler vägar som skulle kunna märkas ut tyckte deltagarna.

Gruppen diskuterade möjligheten att avsätta ett av körfälten på Stora vägen till två cykelbanor. Konceptet, ”bygdeväg”, har prövats framgångsrikt, bland annat i Stjärnsund. Deltagarna var dock tveksamma till denna lösning, med tanke på de stora timmerbilar som kör igenom By.

EPA-kulturen – frihet för ungdomar

Bland deltagarna rådde delade meningar om EPA-trenden. Någon förstod inte behovet, medan en annan deltagare lyfte friheten det innebär för ungdomar att kunna ta sig dit de ska. Bussen går snabbare och är gratis, men om man ska till kompisar är det bra med EPA.

Om kulturskolan kom till By

Deltagarna konstaterade att åtta eller nio barn varje vecka blir skjutsade till kulturskolan i Horndal för att spela fiol. Hade det inte varit bättre att ordna fiolundervisning i By? Detsamma gäller barnkören. Om musikläraren istället hade kommit till By, hade det blivit färre bilresor – och enklare för föräldrarna att få ihop vardagslogistiken. Samtidigt hade barnen kunnat få tillgång till fler fritidsaktiviteter.

KONSUMTION AV MAT

Odlar, jagar, lokalproducerat när det går

Många köpte lokalproducerad mat när det går och vissa jagade eller odlade själva. Det finns flera lokala producenter och lantbrukare som levererarar kött, mjölk och ägg, mjöl och andra produkter, berättade deltagarna. Det finns en Facebook-grupp där lokala handlare och producenter meddelar när de har försäljning.

KONSUMTION AV KLÄDER OCH PRYLAR

Kläder och leksaker som skänks eller säljs

En av deltagarna berättade att barnens urvuxna kläder ges bort till grannar och släktingar. En annan använder ett företag som tar emot och säljer barnkläder mot procent av försäljningen. Leksaker kan man ta till dagis eller skolan om de är i bra skick.

Många av invånarna har valt att bosätta sig i By Kyrkby på grund av naturen och det vackra landskapet. Det finns ett flertal bönder i byn.

Varje år arrangeras Slånkvicku, som är ett evenemang där lokala föreningar ordnar aktiviteter under en vecka i By Kyrkby. Det är mycket populärt och har blivit Avesta kommuns största evenemang. (Foto Avesta kommun)

By Kyrkby summering och prioritering

Summering och prioritering baserad på fokusgruppssamtal samt områdesfakta, statistik och kunskapsunderlag om livsvillkor, konsumtion och klimatavtryck i By Kyrkby

LIVSVILLKOR OCH LIVSKVALITET

Kvaliteter

- Vackert kulturlandskap, rik kulturbygd
- Nära till natur och rekreation – jakt, svamp-plockning, närheten till älven
- Skolan och kyrkan som byns hjärta och sociala nav
- Skol- och förskolegård som fungerar som sportpark och isrink som föräldrarna spolar
- Kyrkans verksamheter för daglediga, föräldrar, barn och unga, kultur- och musikliv
- Bensinmack med dagligvaror
- Gott om samlingslokaler i byn
- Många barnfamiljer
- Socialt sammanhang, gemenskap, sammanhållning och lokala traditioner
- Rikt föreningsliv och lokalt engagemang, bland annat hembygdsgård, utvecklingsgrupp, idrottsföreningar och ridklubb
- By-anda, man hjälps åt, en vana att klara sig på egen hand
- Det finns resurser i form av kompetens, drivkraft och maskiner som skapar en trygghet
- Slånkvicku och friluftsturism som drar besökare
- Miljömedvetenhet bland de boende
- Varierad socioekonomisk situation bland de boende
- Vissa har möjlighet att leva med små omkostnader
- Lokala handlare och matproducenter, Facebookgrupp för försäljning

Utmaningar och brister

- Långt till service, skola, jobb och aktiviteter
 - Många arbetspendlar till andra platser - till Avesta främst, men även till Hedemora, Falun, Borlänge, Sandviken, Gävle, Sala, Uppsala och Stockholm
 - En mil till Horndal med affärer, apotek och högstadieskola
 - Drygt två mil till Avesta med vårdcentral, sjukhus, gymnasium, kultur och service
 - Begränsad turtäthet i kollektivtrafiken, och långa avstånd till busshållplatsen
 - Stort bilberoende, även ungdomar (A-traktor)
 - Farliga vägar ej lämpade för cykling, barn behöver bli skjutsade
 - Oro för att skolan ska försvinna
 - Hög medelålder
 - Boende känner sig bortglömda av kommunen
 - Översvämningsmygg påverkar livet och livskvaliteten mycket vissa somrar
-

KONSUMTION OCH KLIMATPÅVERKAN

Styrkor

- God kunskap och intresse för hållbarhetsfrågor
- Intresse för hållbar matkonsumtion, återbruk, matsvinn, delningstjänster mm
- Många som odlar, tillgång till ytor för odling
- Gemenskap och samhörighet bra grund för samordning och delning

Utmaningar

- Konsumtionskategorier som utgör tydliga hotspots utgörs bland annat av bilresandet, flyget, konsumtion av kött och animaliska livsmedel, kläder och skor, konsumtion för trädgård, husdjur, sport- och rekreationstjänster. Utsläppen från bilresandet topp tre i Avesta kommun.
- Många är bilberoende. Minst en bil per hushåll, ofta fler
- Långa avstånd till det mesta använder bilen för resor till jobb, affär och skola
- Upplevs farligt att cykla längs landsvägen mot till exempel centrala Avesta

PRIORITERADE ASPEKTER

För bättre livsvillkor och minskad klimatpåverkan

- Värna skolan som hjärta och lokal kraft i By
 - Samordna matinköp och leveranser för att minska behovet av vardagsresor
 - Genomför trafiklösningar som gör det enklare/säkrare för alla åldrar att gå och cykla
 - Flytta vissa fritidsaktiviteter till By Kyrkby för att minska skjutsning
 - Ta tillvara lokala förutsättningar för delning
 - Ta tillvara handlingskraften och kapaciteten att genomföra förbättringar
 - Stötta det lokala engagemanget och lyft fram By Kyrkby som exempel på lokala lösningar och gemenskap.
 - Marknadsför och förbättra förutsättningar för hemester och tågsemester
 - Utveckla digitala lösningar för samordning, samåkning, handla lokalt, stötta odling, minska matsvinn med mera.
-

7. Ungdomarnas perspektiv

7.1 Fokusgrupp ungdomar

Ett samtal om livsvillkor, livskvalitet, konsumtion och klimatpåverkan

Två grupper med ungdomar i åldrarna 13–19 år. I den ena gruppen deltog sju ungdomar och i den andra gruppen åtta ungdomar. Det var en blandning av tjejer och killar som bodde i olika delar av kommunen.

LIVSVILLKOR OCH LIVSKVALITET

Uppskattar tryggheten och att alla känner alla

Ungdomarna verkade överlag nöjda med att bo i Avesta kommun. På frågan vad som är det bästa med kommunen menade flera av ungdomarna i den ena gruppen att det finns allt de behöver, allt är nära, alla känner alla och det är lugnt överallt. I den andra gruppen framkom att många har familj och släkt i Avesta och ser det som en viktig fördel. Avesta upplevdes generellt vara en trygg plats att växa upp på, men några berättade att det ofta kan bli bråk på kvällarna. Många tjejer vågar inte gå ut på kvällen ensamma, man önskar fler fältare/nattvandrare och det är dåligt med poliser ute.

Önskar mer öppna aktiviteter för unga

De ungdomar som bor i centrala Avesta uppskattade att det finns ganska mycket att göra när det kommer till föreningar, sport och fritidsaktiviteter. Det är vanligt att hålla på med sport och det finns ett bra utbud. Önskemål som kom upp var möjlighet att spela fotboll nära centrum och nytt golv i handbollshallen. För dem som bor ute på landet tyckte några att vore det bra om det händer mer där.

På fritiden hänger man mest hemma hos varandra, berättade ungdomarna. Det finns inte så mycket att göra för ungdomar i stan, särskilt önskar man fler saker att göra kvällstid. Det föreslogs att det vore kul om det fanns något att göra åtminstone en gång i veckan, dit man bara kan komma. Ungdomsgårdar finns, men de är inte så kända och används inte så mycket. Några av deltagarna brukade vara på ungdomsgården i Horndal, men de tyckte att det finns för lite att göra där. Ungdomsgården i Krylbo lades ner eftersom få besökte den, berättade

en deltagare. Det vore bättre att satsa mer på en, så att den blir mer känd. Andra ställen som ungdomar uppskattade att hänga på i centrum är kulturhuset, Waynes (ett kafé) och gallerian. Det fanns bowling förr, men den gick i konkurs på grund av att för få spelade.

I somras ordnades en skate-camp, där man kunde låna utrustning och lära sig skateboard, droppa in, åka i backe, svänga. Det var så många som ville vara med, så det utökades till två veckor.

KONSUMTION AV RESOR OCH TRANSPORTER

Livet på bussen

De ungdomar som bor centralt i Avesta uppgav att de går eller cyklar i vardagen. De som bor på landet åker buss på morgonen för att ta sig till skolan, men vissa blir hämtade med bil hem. Någon har en egen moped. Flera av deltagarna uppskattade bussresan, då man hänger med kompisarna. *”Vi har trevligt på bussen hem, alla sitter och skämtar – mest jag”.*

EPA-kultur, svårt att ta sig till aktiviteter

De som bor utanför stan måste ta sig in till Avesta för att delta i aktiviteter. Det går inga bussar på helgerna. På veckorna kan man åka in till Avesta, men man kan inte komma hem sent, sista bussen hem går vid klockan 18. För några var det långt till både affär och kompisar. Vill man vara med någon konstaterade en deltagare måste man sova över. Några av ungdomarna brukade cykla, till exempel till Blomsterlycka, som är ett café, eller till Fors och macken, men många har för långt. EPA-kulturen är stark bland många ungdomar. För ungdomar som bor på landet innebär EPA:n en frihet.

Önskar tågstopp i Avesta

Ungdomarna verkade vana att åka tåg till närliggande städer som Västerås, Stockholm, Uppsala. Något som önskades i gruppen var att tåget skulle stanna både i centrala Avesta och i Krylbo. Billigare kollektivtrafik önskades också. Då skulle många fler åka buss, menade ungdomarna.

1 och 2. Många ungdomar är vana att åka tåg och hade en positiv inställning till tågsemester. Några hade rest med nattåg i Europa.
3. Det har blivit en trend bland unga tjejer att handla second-hand. "Fika och loppis är en del av vår kultur" berättade några ungdomar.

Positiva till tåg, men sugna på flygsemester

Flera av ungdomarna berättade att de har rest mycket med flyg på semestern. Några hade provat att resa med nattåg i Europa. Flertalet hade en positiv inställning till tågsemester. "Tåg är trevligt – om man sover på tåget är man ju framme när man vaknar." Det fanns en medvetenhet om bilens och flygets klimatpåverkan och flera berättade att deras familjer försöker resa mer miljövänligt – åka buss istället för bil och samåka mer. Samtidigt var det flera som vill flyga, de blir sugna utifrån det de ser i sociala medier.

KONSUMTION AV MAT

Önskar bättre vegetarisk mat i skolan

Från skolan kände ungdomarna till att man kan minska sin klimatpåverkan genom att äta mindre kött, mer växtbaserat och mer närodlat. En deltagare hade provat att vara vegetarian i två år och åt fortfarande mycket vegetariskt. Andra var mer skeptiska och tyckte att den vegetariska varianten ser grå ut i skolan.

Ungdomarna nämnde att skolmaten försämrats med sämre utbud och kvalitet, bland annat hade man tagit bort "salladsön". Man efterfrågade bättre information om maten, bättre vegetarisk mat och att det skulle se godare ut.

Hög medvetenhet om matsvinn

Apropå matsvinn konstaterade ungdomarna att det slängs väldigt mycket skolmat. Den smakar inte så bra, så det är inte så konstigt. Matsvinnet är också något som det pratas om på skolorna, att det har ökat och behöver minskas. "De har tjatat på oss i alla år – de mäter allt och sätter upp listor".

KONSUMTION AV KLÄDER OCH PRYLAR

Kläder online, på outlet eller Västerås

När det gäller konsumtion av kläder och prylar var det flera som handlar online, ibland åker man till stan (Avesta), men det är begränsat utbud och billigare på nätet. Om det inte finns i Avesta åker man till Stockholm eller tar bil till Västerås eller Lager 157, det är väldigt billigt där. Det är vanligt med

Flera ungdomar efterfrågade bättre vegetarisk mat i skolan.

överkonsumtion, menade ungdomarna. Ungdomar berättade att man påverkas mycket av det som är trendigt på sociala medier – man beställer mycket av just de produkterna.

Loppis och fika – en del av ungdomskulturen

Flertalet av ungdomarna berättade att de handlar begagnat ibland. Cykel är till exempel bra att köpa second hand. På getgården (café) har de många cyklar. "När jag ska köpa EPA blir det begagnad", berättare en av ungdomarna. "Det har blivit en trend att handla second hand – det är nice för då har jag något unikt, och så bidrar jag inte till barnarbete och miljöförstöring." "Loppisar och fika är en stor del av vår kultur" menade en av ungdomarna, som brukar köpa secondhand i Stockholm också. Man kan hitta märkesjeans för en tiondel av priset, berättade en annan – och skor och väskor.

Ungdomarna berättade att det finns en loppis i Horndal och i Fornby. De kände också till 33:ans och Röda korset men tyckte inte att det finns så många second hand-butiker i Avesta. Det vore kul om det fanns en secondhand-butik på gågatan.

Fler tjejer handlar second hand

Generellt verkade det som att bland tjejer är det fler som vågar handla second hand. Tjejer blir gla-

da över att fynda billigt, inte över att visa upp dyra saker menade deltagarna. Bland killarna verkade det snarare vara så att man ska visa sig tuff, visa upp nya saker och märkeskläder, visa upp att man har pengar.

Ungdomarna hade hört talas om Fritidsbanken, men inte lånat fritidsutrustning. De hade själva saker till de sporter de utför eller lånar grejer av varandra.

MILJÖMEDVETENHET

Om miljöengagemang

Miljö- och klimatfrågor verkade inte vara någon stor fråga i ungdomarnas vardag. Vissa ungdomar var klimatmedvetna tack vare skolan, där de lärt sig om hållbarhet, men flera menade att de inte tänker på klimatet. På frågan vad som behövs för att skapa mer engagemang bland unga, trodde en av ungdomarna att det kommer att behövas en jättekatastrof. Vi är varnade många gånger men det hjälper inte. Andra tyckte det är bra med nyheter och att visa på småsaker som man kan göra i vardagen, såsom att tvätta bara när det behövs, duscha kortare eller duscha kallt, tänka på att inte ha så varmt hemma. Många hade erfarenhet av att hushålla med värmen inomhus och var medvetna om energikonsumtion hemma på grund av de ökade elpriserna. "Mina föräldrar visade mig värmeräkningen."

En berättade om att diska för hand istället för diskmaskin eller tvätta i tvättstugan istället för i egen tvättmaskin. De flesta tänkte ibland på att släcka lampor, men inte dataskärmar. De pratade inte hemma om olika energikällor.

Hög medvetenhet om hållbar mat

När det gäller konsumtion konstaterade ungdomarna att miljön påverkas negativt av transporterna, ofta produceras varorna i andra länder. Kosmetika testas på oskyldiga djur som får i sig kemikalier, vilket leder till att de lider och inte förökar sig. Ungdomarna tänkte mer på klimatpåverkan från mat än från konsumtion av kläder. Det pratas mer om maten och man är rädd att få i sig kemikalier.

7.2 Summering

- Ungdomarna är i huvudsak nöjda med livet i Avesta, det är nära och tryggt, många har släkt i kommunen
 - Ungdomar på landsbygden reser långt och är beroende av buss – med väntetider och hållplatser – och föräldrar som skjutsar.
 - Få unga som cyklar på landet, bland annat för att det är för långt
 - Stort bilberoende bland många familjer
 - EPA-kulturen är stark och ger en frihet för dem som bor på landet
 - Svårt för unga på landet att ta sig till aktiviteter, vilket begränsar vad man deltar i
 - Efterfrågas fler öppna aktiviteter för unga, mer öppet kvällstid och fler aktiviteter där man bor
 - Många önskar bättre vegetarisk skolmat – och bättre information om innehållet
 - Unga är medvetna om problem med matsvinn och klimatpåverkan från mat
 - Loppiskultur bland vissa unga tjejer, vill fynda kläder och prylar begagnat
 - Färre killar handlar begagnat. Mer status, dyra kläder och prylar som gäller.
 - Många handlar online och är påverkade från trender i sociala medier
 - Sociala medier skapar sug att flyga utomlands
 - Många vana vid tåg till grannstäder och önskar tågstopp i centrala Avesta
 - Intresse bland vissa unga för tågsemester.
 - Höga priser har gett en större medvetenhet om energikonsumtion bland många familjer
 - Miljöengagemanget tycks generellt svagt bland ungdomarna, trots att det finns kunskap. Kanske behövs det en jättekatastrof för förändring, uttrycker en av de unga.
-

8. Genomförande

En workshop med tjänstepersoner och politiker med fokus på genomförandefrågor

Mot slutet av projektet genomfördes en workshop med tre politiker och ett 20-tal tjänstepersoner och chefer från Avesta kommuns samtliga förvaltningar och bolag. Syftet med workshopen var att presentera och diskutera resultaten från fallstudierna i Krylbo, Centrala Avesta och By samt att ta fram underlag till ett första utkast av en åtgärdsplan för hur kommunen kan arbeta för att främja en mer hållbar och rättvis konsumtion bland hushållen.

Workshopen genomfördes genom gruppvisa diskussioner kring ett urval av åtgärder som identifierats genom fokusgrupperna. Grupperna hade även möjlighet att lägga till egna förslag till åtgärder. För varje identifierad åtgärd bads deltagarna fundera över:

1. **Genomförbarhet:** Vilka eventuella problem kan identifieras i samband med genomförandet av förslaget till åtgärd? (Till exempel att det endast skulle gynna ett fåtal, leda till oönskade bieffekter eller vara svårt att motivera ur ett kostnadsperspektiv.
2. **Resursbehov:** Vad behövs för att göra det möjligt i form av kunskap, kommunikationsinsatser, fysiska åtgärder eller andra resurser?
3. **Aktörer:** Vem eller vilka borde ha huvudansvaret för att genomföra åtgärden? Vilka andra aktörer borde involveras, det vill säga inte bara inom kommunen utan sett även till aktörer i samhället?
4. **Kommunens roll:** Vad kommunen kan göra som ett första steg?
5. **Tid:** När i tid vore åtgärden möjlig att påbörja (i närtid, inom 1 år, inom 3 år)?
6. **Övergripande bedömning:** Hur lätt eller svår vore åtgärden att genomföra?

I projektet genomfördes en workshop med politiker och tjänstepersoner från kommunens förvaltningar och bolag. Syftet med workshopen var att diskutera åtgärder och genomförandefrågor. (Foto: Avesta kommun)

Sammanfattningsvis tog sig deltagarna an grupppuppgiften med stort engagemang och verkade överlag se möjligheter snarare än svårigheter med de flesta åtgärdsförslag som lagts fram. Tabell 6a-d sammanfattar tjänstepersonernas diskussioner utifrån de fyra övergripande teman som identifierades: transporter, livsmedel, prylar samt gemenskap och välmående och klimatmedvetenhet.

	Prylar
Exempel på åtgärdsförslag som diskuterades	Utveckling av Fritidsbanken; Låna/dela mer verktyg, bilar mm; etablera Ta/ge hyllor av olika slag.
1. Genomförbarhet	Samtliga förslag bedömes vara genomförbara, dock identifierades ett antal resursbehov (se nästa punkt).
2. Resursbehov	Behov av en ny lokal för framför allt Fritidsbanken identifierades, liksom ett behov av att bättre organisera verksamheten och kommunicera med medborgarna.
3. Aktörer	Kommunkansliet och bildningsförvaltningen identifierades som huvudaktörer inom kommunen. Medborgare och fastighetsägare behöver involveras. Lokal media identifierades som en aktör med en viktig roll för informationsspridning om möjligt.
4. Kommunens roll	Kommunens roll föreslogs främst vara att upplåta lokaler samt nödvändiga digitala plattformar för detta.
5. Tid	Åtgärderna bedömdes kunna genomföras i närtid.
6. Övergripande bedömning	Samtliga förslag bedömdes vara lätta att genomföra.

Tabell 6a. Åtgärdsförslag för prylar

	Transporter
Exempel på åtgärdsförslag som diskuterades	Bättre och billigare kollektivtrafik; utveckling av kommunens gång- och cykelvägar samt cykelöverfarter; säkra cykelparkeringar; samordnade livsmedelsleveranser; samarbeten med idrottsföreningar; bättre tågförbindelser.
1. Genomförbarhet	Överlag bedömdes de flesta åtgärderna vara genomförbara. Flera positiva effekter framhölls såsom hälsa; säkerhet; bättre sammankopplade områden; bättre tillgänglighet till fritidsaktiviteter; frigjord tid (istället för att köra bil/skjutsa). Vad gäller eventuella problem lyftes behovet av finansiella medel; samt det faktum att kommunen inte har rådighet över all mark.
2. Resursbehov	Förutom ekonomiska medel lyftes behovet av politiskt stöd; engagemang bland såväl hushållen samt övriga aktörer i samhället för en beteendeförändring till förmån för kollektivtrafik samt gång och cykel. Samverkan med olika aktörer som Trafikverket och Regionen nämndes också.
3. Aktörer	Utöver olika förvaltningar inom kommunen pekade deltagarna på vikten av att involvera politikerna; hushållen; Regionen; markägare samt Trafikverket. Idrottsföreningar och liknande aktörer lyftes också.
4. Kommunens roll	Grupperna tryckte här dels på kommunens roll för att budgetera och planera för de olika åtgärderna men kanske framför allt som viktig för att förmedla kunskap; initiera dialoger och etablera kontakter mellan olika aktörer.
5. Tid	De flesta åtgärderna föreslogs vara möjliga att initiera i närtid. Vad gäller förslaget ta fram och etablera en ny lösning för att bättre koppla ihop Krylbo med Centrala Avesta var det något som deltagarna dock menade vore möjlig först omkring tre år.
6. Övergripande bedömning	Alla förslag bedömdes inte på denna punkt. För många noterades dock att de borde vara lätta att genomföra. Ett samarbete med livsmedelsbutikerna för samordnade varutransporter bedömdes vara medelsvårt; liksom utvecklade gång- och cykelvägar som bedömdes vara medelsvårt eller till och med svårt. Att återinföra avgiftsfri kollektivtrafik bedömdes vara svårt.

Tabell 6b. Åtgärdsförslag för transporter

	Livsmedel
Exempel på åtgärdsförslag som diskuterades	Minska matsvinnet tillsammans med matbutiker; möjliggöra stadsodling och skolträdgårdar; etablera en matmarknad, förenkla samleverans av matvaror och möjliggöra gemensam handling för minskade bilresor och ökad social gemenskap (framför allt för äldre och boende på landsbygden).
1. Genomförbarhet	Samtliga förslag på detta område bedömdes vara genomförbara utan specifik motivering.
2. Resursbehov	Upplåtande av mark var det resursbehov som främst identifierades; liksom samordning mellan involverade aktörer. Intresse och engagemang från kunder, livsmedelsbutiker och producenter framhölls som avgörande.
3. Aktörer	Kommunen i en ledarroll (avfall, planering, kommunikation, samordning) i samarbete med hushållen, föreningar, samt butiker och andra aktörer.
4. Kommunens roll	Kommunens roll föreslogs främst vara att upplåta mark, kommunicera och samordna samt stötta bildandet av föreningar som får till uppgift att driva de olika initiativen på området.
5. Tid	Alla förslag bedömdes inte på denna punkt men de som gjorde det bedömdes vara möjliga att genomföra i närtid.
6. Övergripande bedömning	Alla förslag bedömdes inte på denna punkt men de som gjorde det menade att detta vore lätt att genomföra.

Tabell 6c. Åtgärdsförslag för livsmedel

	Gemenskap och välmående samt ökad klimatmedvetenhet
Exempel på åtgärdsförslag som diskuterades	Utskick till hushållen med klimatinfo Trevligare väg Avesta-Krylbo Tävling gå till skolan – rörlighet <i>För bättre hälsa och gemenskap: Stadsodling, Kolonilotter, Matmarknad, Skolträdgård.</i> <i>För bättre hälsa: Lånecyklar, Utveckla qc-vägar inkl cykelöverfarter.</i>
1. Genomförbarhet	P.g.a. tidsbrist hann inte dessa punkter diskuteras.
2. Resursbehov	
3. Aktörer	
4. Kommunens roll	
5. Tid	
6. Övergripande bedömning	

Tabell 6d. Åtgärdsförslag för gemenskap, välmående och klimatmedvetenhet

9. Aktiviteter och åtgärder

Idéer och förslag baserade på samtal med boende i centrala Avesta, Krylbo och By Kyrkby

Nedanstående sammanställning av aktiviteter och åtgärder som kan bidra till minskad klimatpåverkan och/eller förbättrade livsvillkor är framtagen av projektgruppen och baseras på idéer och förslag som kommit upp i fokusgrupperna. Några av åtgärdsförslagen har diskuterats och utvecklats i workshop med politiker och tjänstepersoner i kommunen. En bedömning av åtgärdernas effekter, genomförbarhet och kommunens rådighet har därefter gjorts av forskarna tillsammans med representanter från kommunen. Listan är inte komplett, utan ett underlag som kan utvecklas och kompletteras av kommunen tillsammans med boende och andra aktörer.

✓ Bidrar till minskad klimatpåverkan (✓ begränsad effekt)

✓ Bidrar till förbättrade livsvillkor (✓ begränsad effekt)

TRANSPORTER

Gratis kollektivtrafik

Ta tillvara de goda erfarenheterna från tidigare period – gratis för alla, eller för prioriterade grupper, som ungdomar, äldre, invånare med försörjningsstöd.

- Stärker kollektivtrafikens attraktivitet och konkurrenskraft
- Mindre bilanvändning
- Större rörelsefrihet och bättre tillgång till aktiviteter, service och platser för grupper med svagare ekonomi

Klimat: ✓

Livsvillkor: ✓

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Många berörda. Begränsade möjligheter för kommunen att genomföra, kräver förhandling med Region Dalarna.

Ökad turtäthet i busstrafiken

Öka turtätheten och inför busstrafik till tågstationen i Krylbo även på söndagar.

- Stärker kollektivtrafikens attraktivitet och konkurrenskraft
- Mindre bilanvändning och minskat behov av egen bil
- Större rörelsefrihet och bättre tillgång till aktiviteter, platser och service för ungdomar och grupper utan bil

Klimat: ✓

Livsvillkor: ✓

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Stora möjligheter för kommunen att genomföra, men kräver förhandling med Region Dalarna. Risk för fler halvtomma bussar.

Trevligare, tryggare cykelväg Avesta - Krylbo

Gamla vägen med sina vitsippsbackar lyfts som positivt exempel, alternativt ny bebyggelse, odlingslotter eller andra målpunkter som minskar det upplevda avståndet.

- Fler som går och cyklar till arbete, skola, aktiviteter, service och tåg
- Mer vardagsmotion som främjar hälsa och välmående
- Färre bilresor mellan Avesta och Krylbo
- Fler som tar tåget när man inte behöver starta med bil till stationen
- Bättre integration och större samhörighet mellan kommundelarna
- Större tillgång till aktiviteter, platser och service för ungdomar och grupper utan bil

Klimat: ✓

Livsvillkor: ✓

Aktuellt för: Centrala Avesta och Krylbo

Kommentar: Goda möjligheter för kommunen, delvis redan genomfört.

Planering och byggande som minskar transportbehov

Prioritera byggande centralt i kommunens tätorter. Planera transporteffektivt och utnyttja lågt utnyttjad mark i centrala lägen, undvik att sprida ut bebyggelsen.

- Nya boende får gång- och cykelavstånd till service, arbetsplatser och kollektivtrafik.
- Minskat transportbehov, mindre bilanvändning
- Förbättrat underlag för service och kollektivtrafik ger bättre utbud

Klimat: ✓

Livsvillkor: ✓

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Stora möjligheter för kommunen att genomföra.

Säkrare cykel- och bilparkering vid Krylbo station

- Fler som väljer cykel till tåget, om det går att parkera säkert vid stationen.
- Fler som väljer tåg istället för bil hela vägen, om det går parkera bilen säkert vid stationen.

Klimat: ✓

Livsvillkor: ✓

Aktuellt för: Centrala Avesta och Krylbo

Kommentar: Stora möjligheter för kommunen att genomföra.

Bilfria zoner kring skolor, vandringskolbuss

Inför stoppförbud runt skolor eller stäng av biltrafiken helt för att minska trafiksäkerhetsproblem som orsakas av skjutsning till skolan. Uppmuntra föräldrar att turas om att gå eller cykla med barnen till och från skolan.

- Fler barn och unga som går och cyklar till skolan istället för att föräldrar skjutsar med bil
- Stärker barns och ungas rörelsefrihet och självständighet, förbättrar hälsa och välmående och lägger grunden för en aktiv livsstil
- Mindre bilanvändning, minskad biltrafik och ökad trafiksäkerhet

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Stora möjligheter för kommunen att genomföra. Kan uppfattas som en försämring och orsaka invändningar. Kräver god kommunikation och politiskt mod.

Övergångsställen i centrala Avesta

Förbättra trafiksäkerheten för gång- och cykel i centrala Avesta. Återinför säkra övergångsställen.

- Ökad trafiksäkerhet främjar gång och cykel generellt
- Uppmuntrar till mer gång och cykel som ger mer vardagsmotion och bättre hälsa och välmående
- Fler barn och unga som går och cyklar till skola, vänner och aktiviteter
- Stärker barns och ungas rörelsefrihet och självständighet, förbättrar hälsa och välmående och lägger grunden för en aktiv livsstil
- Minskar bilresande, färre föräldrar behöver skjutsa

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Centrala Avesta

Kommentar: Goda möjligheter för kommunen att genomföra.

Flytta fritidsaktiviteterna till eleverna

Inrätta filialer för exempelvis musikskolan, orienteringsklubben eller dansstudion i By Kyrkby/Krylbo.

- Minskade transportbehov då en lärare reser istället för femton barn
- Mer jämlik tillgång till aktiviteter för barn och unga och lägre tröskel för att delta

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: By Kyrkby, Krylbo, andra landsbygdssamhällen

Kommentar: Kommunen kan ta initiativ till dialog och uppmuntra föreningar och föräldrar.

Minskad skjutsning till fritidsaktiviteter

Uppmuntra barn och unga att gå eller cykla. Samordna gemensam cykling och uppmuntra till samåkning. Involvera föreningslivet i utmaningen.

- Mer vardagsmotion som ger bättre hälsa och välmående
- Stärker barns och ungas rörelsefrihet och självständighet och lägger grunden för en aktiv livsstil
- Främjar gemenskap och samarbete och frigör tid för föräldrar
- Minskar bilbehov och bilresande

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunen kan uppmuntra och driva kampanj.

Bättre cyklingsmöjligheter på landsbygden

Bygg ut cykelvägar utmed viktiga stråk där det är möjligt. Öka trafiksäkerheten för cyklister på landsbygden exempelvis genom att införa "byväg", där ett av dagens körfält ersätts av två cykelbanor. Alternativt satsa på mindre vägar utanför huvudnätet som prioriteras för cykel, till exempel banvallar, timmervägar, äldre vägnät. Ta tillvara lokala krafter, föreningar och resurser i form av jordbruksmaskiner etcetera.

- Minska bilberoende och bilanvändning, färre föräldrar behöver skjutsa till aktiviteter
- Förbättra hälsa och välmående
- Större tillgång till aktiviteter, platser och service för ungdomar och grupper utan bil
- Stärker barns och ungas rörelsefrihet och självständighet och lägger grunden för en aktiv livsstil

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: By Kyrkby, andra landsbygdssamhällen

Kommentar: Stora möjligheter för kommunen att genomföra, möjlighet att samverka med privata markägare och stötta lokala initiativ.

Cykelkurser för kvinnor/nyanlända

Återuppta det lyckade initiativet från 2015, som gav ett uppsving för cykling i kommunen.

- Ökad rörelsefrihet och självständighet, mindre risk för isolering
- Större tillgång till service, aktiviteter och platser
- Främjar vardagsmotion och aktiv livsstil, hälsa och välmående
- Mindre behov av bil
- Fler möten mellan olika befolkningsgrupper och åldrar

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunens möjligheter är stora, men behovet troligen begränsat idag.

Samordna matleveranser för äldre

Utred möjligheten för hemtjänsten att sitta tillsammans med de äldre och beställa hem mat - och köra ut maten gemensamt. Alternativt låt hemtjänsten eller frivilligorganisationer ta med de äldre till affären och handla tillsammans. Gemensam hemtransport exempelvis med elcykel (tex genom samarbete med livsmedelsbutik/föreningsliv/extrajobb för ungdomar/ instegsjobb för arbetslösa).

- Mindre biltransporter (hemtjänstens många korta handlingsresor)
- Mer samvaro och gemenskap för de äldre
- Handla tillsammans som en social aktivitet, komma ut, röra sig, bryta isolering – hälsa och välmående
- Arbetstillfällen för ungdomar, arbetssökande, föreningsliv

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Stora möjligheter för kommunen att genomföra.

Handlingsbuss för äldre och daglediga

Samordna handlingsrunda med minibuss som hämtar upp för gemensam handlingsrunda och hemtransport av varor. Digital intresseanmälan två gånger i veckan. Organiserat till exempel av livsmedelsbutik och frivilligorganisationer.

- Färre biltransporter och minskat behov av egen bil, lägre kostnader
- Social aktivitet, samvaro och gemenskap, bryta isolering – hälsa och välmående

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunen har stora möjligheter, skulle kunna göras i egen regi.

Hemkörning med elcykel

Uppmuntra livsmedelsbutikerna att erbjuda hemleverans av matkassar till begränsad kostnad i samarbete med föreningslivet, frivilligorganisationer, eller som extrajobb för ungdomar/arbetsstråning.

- Färre biltransporter och minskat behov av egen bil, lägre kostnader
- Fler som går och cyklar till affären när man slipper bära matkassar – främjar hälsa och välmående
- Arbetstillfällen för ungdomar, arbetssökande, föreningsliv
- Stödjer föreningslivet

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Centrala Avesta och Krylbo

Kommentar: Kommunen har begränsade möjligheter att genomföra, men kan uppmuntra och stödja initiativ och marknadsföra.

Samordnade hemleveranser på landsbygden

Gemensamma matleveranser där man förbeställer och hämtar ut på lämplig plats. Skulle kunna samordnas med hemtjänstens leveranser för äldre.

- Minskar biltransporter och minskar bilbehov, lägre kostnader
- Underlättar och sparar tid i vardagen, tex för barnfamiljer
- Skapar förutsättningar att bo på landet utan bil.
- Blir mötesplatser där man träffar grannar, skapar sammanhang i lokalsamhället
- Arbetstillfällen, möjliga instegsjobb

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: By Kyrkby

Kommentar: Stora möjligheter för kommunen att genomföra.

Plattform för bildelning

Skapa/etablera en plattform för personer som vill dela/hyra ut sin bil. Etablerade lösningar finns. Vad kan kommunen göra för att stötta? Vad kan frivilligorganisationerna göra?

- Minskat behov av egen bil, lägre kostnader
- Bättre tillgång till aktiviteter, platser och service för grupper utan egen bil
- Delningslösningar skapar fler sociala kontakter och främjar samarbete och gemenskap

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen,

Kommentar: Kommunen har begränsade möjligheter att genomföra, men kan uppmuntra och stödja initiativ och marknadsföra.

Messengergrupp för småhandling

Skapa plattformar på sociala medier för att samordna småhandling – man kan passa på att uträtta ärenden åt varandra när man är i stan.

- Mindre biltransporter
- Underlättar i vardagen, sparar tid och pengar
- Skapar gemenskap och samhörighet

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen, särskilt betydelsefullt i By Kyrkby och andra landsbygdssamhällen

Kommentar: Kommunen har begränsade möjligheter, men kan marknadsföra.

MAT

Fler och större odlingslotter

Ta tillvara odlingsintresset och skapa fler möjligheter för de boende att odla i Krylbo – på bostadsgårdarna på allmänna ytor i bostadsområdet. Går det att ordna ett större odlingsområde som engagerar de boende?

- Närodlat/egenodlat är billigare och minskar transporter i alla led.
- Större andel vegetariskt är nyttigare och minskar klimatpåverkan
- Odling bryter isolering och skapar aktivitet och gemenskap i området
- Trevligare, mer levande och välskött område, starkare lokal identitet
- Mer aktiv och meningsfull fritid, hälsa och välmående
- Högre biologisk mångfald i området

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Krylbo

Kommentar: Kommunen har stora möjligheter, kan kräva samverkan med markägare/fastighetsägare.

Lokal matmarknad

Ordna matmarknader där alla får smaka ny mat till låg kostnad. Kanske på Krylbodagarna i Krylbo och på torget i Avesta? Involvera de boende, uppmuntra invandrargrupper att dela med sig av kunskap och recept. Samarbeta med lokala odlare och föreningar. Ett sätt att lyfta fram och ta tillvara landsbygdens resurser. Skapa intresse för ny mat och bidra till gemenskap och sammanhållning i området. Skapa en ny mötesplats.

- Stärkt samhörighet och lokal identitet/stolthet
- Fler möten mellan befolkningsgrupper, mer gemenskap i området
- Högre tillit till kommunen

- Större intresse för mer hälsosam och klimatsmart mat
- Närodlat mat efter säsong som minskar transporter i alla led

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunen har stora möjligheter.

Kurser i klimatsmart matlagning

Arrangera kurser med fokus på klimatsmart och hälsosam mat. Matlagning med mer närodlat och vegetariskt, mat efter säsong och minskat matsvinn. Ta tillvara lokala initiativ och nätverk.

- Minskat klimatavtryck från mat genom mer vegetariskt, närodlat och efter säsong
- Minskat matsvinn
- Bättre hälsa och välmående
- Mer gemenskap och samhörighet
- Högre medvetenhet om priser och klimatpåverkan och lägre matkostnader

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunen kan hålla egna kurser – eller engagera/ studieförbund och invånare.

Tjänster för att minska matsvinn

Det finns etablerade lösningar, tex appar för att rädda äpplen, restaurangmat och bäst-före-mat i butiker. Driv på tillämpningen i Avesta. Kan livsmedelsbutikerna bli bättre på att minska matsvinnet?

- Minska matsvinn
- Skapa förutsättningar att handla billigare mat

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunen har begränsade möjligheter, kräver kampanjer mot hushåll och restauranger, livsmedelsbutiker etc

Köttskatt och sockerskatt

Priserna har stor påverkan på vilka varor vi handlar

- Mindre konsumtion av kött och sockerrika produkter
- Bättre hälsa och välmående

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela landet

Kommentar: Kommunen har små eller inga möjligheter att genomföra/påverka.

Vegetarisk och närproducerad mat i skolan

Inför fler vegetariska dagar i skollunchen. Satsa på närodlat och hög kvalitet på matlagningen. Kan kommunen driva egen odling? Fortsatt matsvinnkampanj på skolorna.

- Minskad klimatpåverkan från livsmedelskonsumtionen i kommunens verksamheter
- Lägre kostnader för skolmat
- Bättre hälsa och välmående
- Lägger grunden för en klimatsmart och hälsosam kosthållning bland unga
- Bättre förutsättningar för lokalt jordbruk
- Minskat matsvinn

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen, om det införs på alla skolor

Kommentar: Kommunen har stora möjligheter

Klimatlådan i samtliga skolor

Utöka initiativet Klimatlådan, där lärare och allmänheten kan köpa med sig hem rester i egen låda till rimlig kostnad. Marknadsför också möjligheten för äldre att äta på skolorna.

- Mindre matsvinn i skolan
- Högre nyttjande av skolans lokaler och kök
- Mer klimatsmart och hälsosam kost till rimlig kostnad för äldre
- Bryta isolering och erbjuda ett socialt matsamhang för äldre. Möten över generationsgränser.
- Bättre hälsa och välmående

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen, om det införs på alla skolor

Kommentar: Kommunen har stora möjligheter.

KLÄDER OCH PRYLAR

Loppiskulturen som profil för Avesta

Utveckla kommunens stora utbud av secondhandbutiker och loppisar. Kan begagnat bli en profil för Avesta? Det finns ett intresse hos ungdomsgrupperna. Hur kan man stödja/bygga/marknadsföra loppiskulturen? Samarbeta med influencers? Koppla till EPA-trenden och raggarkulturen? Samverka med ungdomsrådet? Öppna en secondhandbutik på gågatan? Kan kommunen driva second-handbutiker med materail från ÅVC - bemannade av AME?

- Minska konsumtion av nya kläder och prylar
- Minska transporter för inköp i andra städer och på stormarknad
- Lägga grunden för mer klimatsmarta vanor
- Lägre kostnader för kläder och prylar, mer jämlika förutsättningar mellan människor med olika ekonomi
- Stärkt ungdomskultur
- Stärkt lokal identitet

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunens möjligheter är begränsade, men kan eventuellt hjälpa till med lokaler och marknadsföring - eller driva egen butik.

Lyfta fram Fritidsbanken

Flytta Fritidsbanken, kommunens bibliotek för fritidsutrustning som cyklar, skateboards, flytvästar och golfutrustning, till större och mer centrala lokaler Avesta – kanske på gågatan – och marknadsför verksamheten mer. Öppna en filial för centralt i Krylbo.

- Mer återbruk, minskad konsumtion av ny fritidsutrustning
- Mindre transporter/inköpsresor
- Mer aktiv och jämlik fritid. Fritidsaktiviteter ekonomiskt och praktiskt möjliga för alla.

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen, men extra bra för Krylbo

Kommentar: Kommunens möjligheter är goda. En filial i Krylbo skulle kunna ge stor effekt.

Bättre möjligheter att dela, låna och laga

Skapa förutsättningar för att dela, låna, hyra och laga prylar – böcker, kläder, verktyg, möbler, trädgårdsredskap och utrustning. Öppna en verkstad med symaskiner och verktyg för att laga prylar och kläder, organisera klädbytardagar på skolor, i kyrkan och via föreningar och frivilligorganisationer. Vad kan kommunen göra för att stötta? Vad kan frivilligorganisationerna göra? Uppmuntra medborgarinitiativ, ta tillvara eldsjälur och ideella krafter. Undersök digitala lösningar och marknadsför tjänster som Fruktkartan, Hygglo, Gratis i Avesta, Fritidsbanken som främjar delning och minskar konsumtion.

- Mer återbruk, minskad konsumtion av nya kläder och prylar
- Mindre transporter/inköpsresor
- Nya mötesplatser och mer gemenskap genom delning

- Mer jämlika förutsättningar mellan hushåll när resurser blir tillgängliga för fler genom delning och återbruk

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunens möjligheter är stora att initiera, marknadsföra och driva. Kräver samverkan och eventuellt löpande budget. Kommunen har rådighet att besluta om sina egna informationskanaler. Viktigt bidrag för att förskjuta normen.

FRITID OCH GEMENSKAP

Fler mötesplatser och aktiviteter för ungdomar

Skapa riktigt lockande mötesplatser i Krylbo och satsa på att starta fler aktiviteter och verksamheter som blir målpunkter för barn och ungdomar från övriga kommundelar. Skapa en variation av aktiviteter för alla åldrar – från klubb för brädspel och dataspel till fiske och cykelsport. Ta tillvara naturintresse och naturvana som skapas i skolan. Stötta mekarskolan för EPA i lokstallarna. Kan cykelsport bli ett komplement till motorsporten som profil för Avesta? Samarbeta med ungdomsrådet som har idéer.

Utveckla Krylbos fritids med fler aktiviteter. Satsa på fler aktiviteter på fritids, så att barn erbjuds en aktiv och meningsfull fritid i anslutning till skolan, tex i samverkan med föreningslivet, kulturskolan och Avestas rika kulturliv (teater, konst mm). Kanske kan någon av aktiviteterna i Avesta ha en filial i Krylbo? Fortsättning och utveckling av projektet "Arena".

- Mer jämlik tillgång till platser och fritidsaktiviteter för unga i kommunen
- Mer aktiv och meningsfull fritid, bättre hälsa och välmående
- Mindre isolering och mer gemenskap och sammanhållning i området
- Fler möten mellan ungdomar från olika kommundelar
- Stärkt lokal identitet i Krylbo
- Ökad tillit till kommunen
- Fler alternativ till konsumtion på fritiden

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Krylbo

Kommentar: Kommunen har stora möjligheter, men kräver löpande budget. Kommunen kan samverka med föreningar och lokala krafter.

Förbättringar i bostadsområdet

Rusta upp gator, parker, bostadsgårdar och lekplatser. Förbättra befintliga miljöer och skapa nya platser och kvaliteter som grillplatser, lekplatser, bänkar, fruktträd och odlingsytor. Plantera och gör det finare och trevligare att samlas. Bjud in de boende att bidra med idéer och önskemål och medverka i planering, plantering och skötsel. Uppmuntra initiativ och deltagande i utformning och skötsel. Invig nya mötesplatser med aktiviteter och festligheter med särskilt fokus på barn och unga. Ordna möten med hyresgäster med syfte att lära känna varandra och skapa boendekultur.

- Ökad trivsel och kvarboende
- Minskat behov av transporter (resa bort)
- Stärkt lokal identitet och stolthet
- Bryta isolering, stärkt engagemang, gemenskap och sammanhållning i området
- Ökad tillit till kommun och fastighetsägare

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen, men insatserna behöver anpassas efter respektive område. Angeläget i Krylbo. Kommentar: Kommunen har stora möjligheter, men kräver budget. Kommunen kan också samverka med fastighetsägare.

Fler aktiviteter för barn och ungdomar i By Kyrkby

Inrätta en filial för musikskolan, orienteringsklubben, idrottsföreningen eller dansstudion i någon av de tillgängliga lokalerna i By och erbjud fritidsaktiviteter på plats och/eller ta tillvara lokal kompetens och kraft i samhället.

- Mer jämlik tillgång till fritidsaktiviteter för unga i kommunen
- Mer aktiv och meningsfull fritid, bättre hälsa och välmående
- Mer gemenskap och sammanhållning i området
- Stärkt lokal identitet och stolthet och ökad tillit till kommunen
- Minskade transportbehov då en lärare reser istället för femton barn

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: By Kyrkby och andra samhällen på landsbygden

Kommentar: Kommunens möjligheter är begränsade, då föreningar ansvarar för många av aktiviteterna. Kommunen kan ta initiativ och marknadsföra. För få intresserade deltagare kan vara en av utmaningarna.

Insatser för en bra hemester

Marknadsför och tillgängliggör kommunens och regionens utbud av natur-, idrotts- och kulturupplevelser. Nya målpunkter och nya aktiviteter, som guidning, skolorsaktiviteter, fiskekurser, handikappbryggor, konst och kultur, temaveckor. Lyft fram Avesta som en del av Dalarnas rika kulturarv. Uppmuntra lokala initiativ och ta tillvara eldsjälar. Samarbeta med lokaltrafiken.

- Större utbud av besöksmål och aktiviteter. Stärkt lokal identitet och stolthet och ökad tillit till kommunen.
- Mer aktiv och meningsfull fritid, bättre hälsa och välmående
- Mindre behov av fritids- och semesterresor med bil och flyg
- Fler jobb i kommunen
- Ökat intresse för turism i kommunen

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunen har stora möjligheter och har redan aktiviteter för att marknadsföra sig som turistmål. Viktig insats för att minska flygresor.

Fler evenemang i Krylbo

Fortsätt med populära Krylbodagen och komplettera med fler evenemang i området, som matmarknad, loppis och aktiviteter för barn. Uppmuntra och stötta initiativ från invånarna.

- Stärkt lokal identitet och stolthet
- Mer sammanhållning och gemenskap i området
- Fler möten mellan människor från olika kommuner
- Mer aktiv och meningsfull fritid
- Ökad tillit till kommun och fastighetsägare
- Mindrat behov av transporter (resa bort)

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Krylbo

Kommentar: Kommunen har stora möjligheter.

Information om aktiviteter i Avesta

Förbättra informationen om vad som finns att göra i Avesta, tex via kommunens hemsida och sociala medier – fritidsaktiviteter, utflyktsmål och evenemang - och hur dessa kan nås med kollektivtrafik. Utveckla kommunens utflyktskarta.

- Bättre tillgång till kommunens hela utbud
- Mer aktiv och meningsfull fritid, bättre hälsa och välmående
- Mindrat behov av bilresor till andra platser

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunen har stora möjligheter och rådighet att besluta om sina egna informationskanaler.

Engagera civilsamhället i omställningen

Ta tillvara erfarenheterna från pandemin och flyktingvågen, då medborgarna och samhället kraftsamlade för att klara krisen. Engagera civilsamhällets organisationer, ungdomar och arbetssökande där de kan vara en extra hållbarhetsresurs, exempelvis för att bemanna folkets verkstad, administrera lån och delning, cykla ut varor et cetera. Fortsätt med språkcafé i kyrkans regi, ordna cykelkurser och cykelgrupper med mera.

- Mindre konsumtion av kläder och prylar
- Stärkt sammanhållning och gemenskap, mindre isolering
- Mindre transporter med bil
- Fler arbetstillfällen

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunen har relativt stora möjligheter. Kommunen kan initiera och samordna ideella krafter.

Sex timmars arbetsdag i kommunen

Med kortare arbetstid får människor bättre förutsättningar att genomföra livsstilsförändringar som ger minskad klimatpåverkan, bättre hälsa och högre livskvalitet. Som exempel kan nämnas att odla, laga mat från grunden, promenera med barn till skolan, laga prylar som går sönder, cykla till mataffären, ta tåget på semestern, hjälpa en granne och delta i lokalsamhällets aktiviteter.

- Mindrat klimatpåverkan från transporter, mat och prylar
- Mer jämlika livsvillkor, mer gemenskap och social sammanhållning, bättre hälsa och välmående

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunen har rådighet att besluta om sina egna arbetsplatser, men det är en stor förändring. Kräver troligen utredning, tid och resurser.

INFORMATION

Medborgarkontor för hjälp med tekniska frågor

Inrätta medborgarkontor/mötesplats dit invånare, inte minst äldre, kan vända sig för att få hjälp med telefoner, datorer, läsplattor, appar med mera. Kan frivilligorganisationer, arbetsökande eller ungdomar hjälpa till?

- Mer jämlika förutsättningar att utnyttja digitala tjänster
- Minskad risk för onödig konsumtion
- Bryta isolering, främja möten och gemenskap, hälsa och välbefinnande
- Arbetstillfällen för ungdomar, arbetsökande etc

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunen har stora möjligheter att genomföra. Utnyttja befintliga servicekontor i Krylbo och Horndal. Kan få stor effekt på målgruppen, till exempel äldre.

Information till hushållen

Informera om vad invånarna själva kan göra för att minska klimatpåverkan. Tipsa om tjänster som matleveranser, bytesmarknad, loppisar, matlagningskurs, odling, bildelning, hemester et cetera. Använd olika kanaler – kommunens hemsida, sociala medier samt pappersskrift. Anställ ungdomar för att dela ut information i brevlådor.

- Minska klimatpåverkan från konsumtion av mat, prylar och transporter
- Bättre tillgång till aktiviteter och tjänster som förbättrar livskvaliteten

Klimat: **V**

Livsvillkor: **V**

Aktuellt för: Hela kommunen

Kommentar: Kommunen har stora möjligheter och rådighet att besluta om sina egna informationskanaler.

10. Avslutande diskussion

I det här kapitlet diskuteras fallstudiernas innebörd i ljuset av tidigare forskning och beprövad erfarenhet. I kapitlets första del diskuteras den potential som olika livsstilmönster, beteenden och vardagliga praktiker har att bidra till goda livsvillkor och livskvalitet för människor i Sverige i kombination med lägre konsumtionsbaserade utsläpp. I kapitlets andra del diskuteras vilka möjligheterna är för svenska kommuner att bidra på denna punkt.

Inledningsvis diskuteras hur olika beteenden, livsstilmönster och vardagliga praktiker samspelar med människors livskvalitet och livsvillkor liksom deras konsumtionsbaserade utsläpp. Diskussionen förs med utgångspunkt i några övergripande konsumtionskategorier: transporter, boende, kultur och fritid, mat och dryck, kläder och prylar.

10.1 Transporter

Hur människor transporterar sig påverkar såväl livsvillkor och livskvalitet som klimatutsläpp. Privatbilismen bidrar till stora klimatutsläpp. Svenska bilresande står för över 20 % av de konsumtionsbaserade utsläppen. Privatbilismen är den konsumtionskategori som bidrar till mest utsläpp i Avesta kommun (27 %) (SEI, 2022).

Vad gäller människors livskvalitet och livsvillkor kan användandet av bil i vardagen ha såväl negativ som positiv påverkan beroende på sammanhanget. Till att börja med tenderar den att bidra till fysisk inaktivitet jämfört med andra typer av transporter, något som i sin tur utgör en riskfaktor för hälsoproblem (Dohrn et al., 2018). Privatbilismen tenderar också att bidra negativt till människors hälsa som ett resultat av trafikolyckor, buller och utsläpp (Naturvårdsverket, 2021). Samtidigt kan tillgången till bil i vardagen uppfattas som, eller för vissa faktiskt vara, en förutsättning för olika aspekter av livskvalitet, så som att upprätthålla sociala relationer till vänner och familj, att jobba och utbilda sig och att känna att man har friheten att ägna sig åt meningsfulla aktiviteter på fritiden. Detta gäller inte minst personer med nedsatt rörlighet, barnfamiljer och boende på glesare orter. Detta lyftes upprepade gånger under fokusgrupperna i Avesta.

I jämförelse har andra typer av transporter större förutsättningar att bidra till såväl livskvalitet som lägre konsumtionsbaserade utsläpp. Att promenera, cykla eller åka kollektivt orsakar inga eller betydligt mindre utsläpp än vad privatbilismen gör. Detta samtidigt som dessa mobilitetsslag, och inte minst då aktiv mobilitet som cykel och gång, tenderar att bidra positivt till utövarens livskvalitet i form av såväl fysisk som mental hälsa och subjektivt välmående (Dohrn et al., 2018). Dessutom är dessa transportmedel billigare och är därmed tillgängliga även för ekonomiskt svagare grupper, samt för barn, ungdomar och andra som saknar körkort.

Tillgången till transportinfrastruktur och avstånd mellan funktioner har betydelse. Ofta är förutsättningarna för transporter till fots, med cykel och kollektivtrafik större på tätare orter, medan det i glesare samhällen kan vara längre avstånd och sämre tillgång till cykelvägar och kollektivtrafik. I Avesta hade inte minst de boende i By Kyrkby svårt att tänka sig ett liv utan bil, bland annat på grund av de långa avstånden till arbete och service och den låga turtätheten i busstrafiken. De menade också att bristen på cykelvägar gjorde att det kändes osäkert att cykla längs landsvägen.

En annan faktor är *tillgången till transportmedel*. Att äga en egen bil är en etablerad norm i många svenska samhällen. I jämförelse är inte kollektivtrafik väl tillgänglig överallt vilket inte gör den till ett möjligt alternativ för alla hushåll. Tillgången till alternativa lösningar som bilpool, bildelning, cykelpool och leveranslösningar skiljer sig också mycket mellan olika tätorter och olika delar av landet. I Avesta lyftes bristen på kollektivtrafik, inte minst bland boende i By och Krylbo, som ett stort hinder.

Även människors *förståelser* och *färdigheter* har betydelse. Under fokusgrupperna i Avesta beskrevs bilen som en förutsättning för "frihet", något som möjliggjorde ett gott liv. Bilen beskrevs också upprepade gånger som någonting som möjliggjorde livspusslet för barnfamiljer. Det är dock viktigt att se att dessa idéer om flexibilitet, effektivitet och frihet är just förståelser som är olika spridda i olika grupper och sammanhang och kan se ut på olika sätt. Detta var också någonting som deltaga-

Aktiva transporter, som att gå och cykla, bidrar till både minskade utsläpp och bättre livskvalitet, med mindre buller, luftföroreningar och olycksrisker, mer motion och bättre hälsa och välmående. Att gå och cykla är dessutom billigare och därmed tillgängligt även för ekonomiskt svagare grupper, samt för barn, ungdomar och andra som saknar körkort.

re under fokusgruppen i centrala Avesta indirekt var inne på: Flera menade att bilen egentligen inte behövdes i deras vardag, men att de ändå valde att nyttja den för att de uppfattade den som snabb och flexibel. I Krylbo såg situationen anorlunda ut, bilinnehavet är där betydligt lägre och flera av deltagarna i fokusgruppen ägde inte egen bil, utan använde gång, cykel och buss för sina vardagstransporter.

10.2 Boende

Boendet har stor påverkan på privatpersoners livskvalitet. Boendet bidrar också till signifikanta utsläpp. Vad gäller svenskarnas och Avestabornas konsumtionsbaserade utsläpp står bostaden för omkring 18 % i genomsnitt, vilket gör den till den tredje största av de övergripande konsumtionskategorierna (SEI, 2022).

Bostaden har också bäring på flera aspekter av människors livsvillkor och livskvalitet. Att ha en trygg, säker och välfungerande boendesituation är en förutsättning för såväl subjektivt välmående och livstillfredsställelse som fysisk hälsa (Austin et al., 2002; Figueroa Martínez et al., 2019; Westra, 2024). Det är också en förutsättning för många

andra aspekter av både livsvillkor och livskvalitet, så som att kunna sköta jobb och studier, att ha möjligheter till en meningsfull fritid, att få sova ut på natten eller att kunna ägna sig åt aktiviteter som ger återhämtning (DINGES et al., 1997; Hallin, 2020; Legeby, 2023; Oudin et al., 2016). Att ha tillgång till prisrimlig energi är därmed också en viktig faktor för många människors livskvalitet. Detta samspelar också med boendekostnaderna i allmänhet, något som blivit blev väldigt påtaglig för många svenskar under energikrisen 2023. Ett effektivt sätt för att öka människors livskvalitet och minska utsläppen kopplade till bostaden är att säkerställa att energianvändningen är effektiv och utgörs av förnyelsebara energikällor.

Även den omgivande boendemiljön har betydelse för människors livskvalitet och har ofta förutsättningar att etablera starka sociala relationer mellan de boende (Abdullah et al., 2015; Klinenberg, 2018; Legeby et al., 2015; Myers, 2000). Tidigare forskning har visat att sociala relationer är en av de allra viktigaste faktorerna för människors såväl subjektiva välmående som hälsa. Men även ytliga, snabba och vänliga kontakter med främlingar i till exempel trapphuset eller det offentliga rummet, så som ett leende eller ett "hej", kan ha positiva ef-

Boendemiljöer som stimulerar till en aktiv, social och altruistisk livsstil bidrar till att förbättra livskvaliteten utan att konsumtionen och utsläppen ökar.

fekter på hur man mår. (Diener & Seligman, 2002; Epley & Schroeder, 2014; Kardas et al., 2022; Moreton et al., 2023; Myers, 2000)

En boendemiljö som uppmuntrar människor att stötta och hjälpa varandra är också viktigt för flera olika aspekter av mänsklig livskvalitet. Att vara en person som oegennyttigt hjälper andra brukar ofta ses som en aspekt av livskvalitet i sig själv (Brülde, 2003). Men att hjälpa andra har också visat sig öka vårt eget mående (Lyubomirsky et al., 2005; Otake et al., 2006).

Slutligen kan utformningen liksom lokaliseringen av bostadsfastigheten- och miljön även erbjuda olika möjligheter till rörelse, rekreation och återhämtning liksom att frigöra tid för ens familj och vänner, allt detta är även viktigt för till exempel fysisk hälsa och subjektivt mående. (Austin et al., 2002; Ewing & Handy, 2009; Hershfield et al., 2016; Wang et al., 2016)

Sammantaget, att bostaden och boendemiljön stimulerar sociala kontakter av olika grad, altruistiskt handlande, återhämtning liksom en aktiv livsstil, är därför sätt att generera livskvalitet utan att det i sin tur behöver göra någon skillnad för

individens konsumtionsbaserade utsläpp. Detta var också någonting som fokusgruppsdeltagarna i såväl centrala Avesta som By Kyrkby var inne på. De betonade att områdena karaktäriseras av starka gemenskaper. I By Kyrkby underhåller till exempel hushållen isbanan tillsammans på vintern och ställer upp och skjutsar varandra vid behov. I centrala Avesta framkom att de boende ofta pratar med varandra över staketet och till exempel skänker grödor till varandra från sina köksträdgårdar. Däremot uttryckte fokusgruppsdeltagarna i Krylbo inte samma gemenskap med andra boende i sitt område och en deltagare uttryckte att många inte ens säger hej. Vad det beror på och hur det kan förbättras vore viktigt för kommunen att undersöka närmare för att stärka hushållens sociala relationer och därigenom.

10.3 Kultur och fritid

Kultur och fritid har också betydelse för människors livskvalitet och konsumtionsbaserade utsläpp. Detta kan dock skilja sig åt markant mellan olika typer av aktiviteter. I Avesta kommun var kultur och fritid den fjärde största övergripande konsumtionskategorin. Medan aktiviteter som

Tillgång till kultur och fritidsaktiviteter bidrar till bättre livsvillkor och kan förbättra livskvaliteten utan att konsumtion och klimatutsläpp ökar.

promenader och idrottande i sig står för relativt små utsläpp, är det många sporter och fritidsintressen som kräver konsumtion av olika slag. Till exempel rid- eller hockeyutrustning, en uppvärmd idrottshall eller underhåll av en golfbana bidrar till utsläpp av olika slag. De största utsläppsposterna under denna kategori står konsumtion kopplat till trädgård och husdjur för. Plantor, jord och gödningsmedel liksom husdjur som äter animaliska livsmedel bidrar till signifikanta utsläpp här.

Vad gäller livskvalitet så likställs detta ofta med att ha ett aktivt liv, så som att ägna sig åt konst, idrott och socialt umgänge. Detta jämfört med att ägna sig åt mer passiva aktiviteter (exempelvis att se på tv) (Brülde, 2003; Diener & Seligman, 2002). Utöver detta bidrar kultur och fritidsaktiviteter till andra aspekter av livskvalitet så som återhämtning och avkoppling och en känsla av meningsfullhet, och därmed subjektivt välmående och fysisk hälsa. Dessutom tenderar upplevelser av olika slag, till exempel de man får från kultur och fritid att generera högre grad av subjektivt välbefinnande för människor än vad prylkonsumtion gör. (Morewedge et al., 2010; Van Boven & Gilovich, 2003).

Hushållens inkomster har ofta stor betydelse för vilka fritidsaktiviteter de har möjlighet att ägna sig åt. Många sporter såsom ridning, ishockey eller segling är materialintensiva vilket innebär att många hushåll måste välja bort dem. Även ett gymkort innebär en alltför stor utgift för många hushåll.

Med detta sagt är tillgången till och möjligheten att ägna sig åt kultur och fritid olika fördelad mellan olika grupper i samhället. En aspekt av detta har med tillgång till natur och grönska att göra. Utöver att upplevelser av naturen är positivt för hälsa och välmående i sig själv skapar det också förutsättningar för att kunna ägna sig åt rekreation i sin vardag med ytterligare positiva aspekter av livskvalitet som följd. (Skoglund-Keiding, et al., 2019). I Avesta finns tillgång till grönska var man än bor. Detta var något som lyftes av många deltagare i fokusgrupperna som en av Avestas främsta styrkor och som gör orten till en bra plats att bo på.

En annan faktor som har bäring på livsvillkor och livskvalitet är tillgången till lokaler och utomhusanläggningar som möjliggör deltagande i kultur och

Minskat matsvinn kombinerat med ökat intag av frukt och grönt kan bidra till såväl ökad livskvalitet som minskade utsläpp.

fritidsaktiviteter (Klinenberg, 2018; Legeby et al., 2015). Boende i By Kyrkby och Krylbo har sämre tillgång till faciliteter av olika slag i sitt närområde än vad hushållen i centrala Avesta har. Samtidigt ligger Krylbo bara några kilometer bortom centrala Avesta. Bristen på tillgång till exempelvis kulturverksamheter betonades också som en nackdel med att bo i By Kyrkby och Krylbo av flera fokusgruppsdeltagare. Geografiskt ojämlik tillgång till funktioner av det här slaget är någonting som kännetecknar tätorter i Sverige i allmänhet (Legeby et al., 2015).

Slutligen är det viktigt att se att inte bara tillgång och närhet till lokaler och grönska har betydelse för huruvida människor ägnar sig åt kultur och fritidsaktiviteter. Här har också människors ofta vanemässiga och outtalade uppfattningar om vad "fritid" innebär betydelse för vilka aktiviteter som är intressanta. Det är också viktigt att individen har, samt känner att den har, nödvändiga kunskaper, förståelser och färdigheter för att till exempel gå på teater, spela basket eller paddla kanot. (Maller et al., 2016; Oldrup, 2009)

10.4 Mat och dryck

Konsumtion av mat och dryck har stor betydelse för människors livskvalitet och utsläpp. I Avesta är konsumtionen av livsmedel, inklusive restaurang, alkohol och tobak, den konsumtionskategori som bidrar till näst mest utsläpp (strax efter biltransporter). Livsmedel är även den konsumtionskategori som bidrar till mest utsläpp hos svenskarna i genomsnitt (SEI, 2022) även om utsläppen kopplat till hushållens biltransporter är nästan lika stor.

En viktig aspekt av utsläppen från mat och dryck har att göra med vad och hur mycket man äter och dricker. I Avesta (liksom i Sverige som helhet) är köttkonsumtion den livsmedelskategori som bidrar till mest konsumtionsbaserade utsläpp. Konsumtion av mjölk, ost och ägg är en nästan lika stor utsläppskälla. (SEI, 2022).

Vad man äter påverkar också människors livskvalitet på olika vis. Exempelvis är det så att köttkonsumtionen, men också stor konsumtion av exempelvis mjölk, ost och ägg, läsk, alkohol och godis, ökar risken för olika former av ohälsa, så som cancer, diabetes och hjärt- och kärlsjukdomar. Att äta

en bit kött till maten eller använda mjölkprodukter och ägg i matlagningen är för många människor en vana som är så självklar att det inte upplevs finnas några alternativ; det är också något som för många bidrar till såväl njutning som mening i tillvaron (Klitkou et al., 2022). Våra matvanor är fast förankrade i den svenska kulturen. En minskning av dessa livsmedel skulle associeras med en stor livskvalitetsförsämring för många svenskar. I fokusgrupperna hade flera deltagare förändrat sin kost av klimatskäl, men det fanns också deltagare som tyckte att en sådan förändring var svår att tänka sig.

I förhållande till kött och mjölkprodukter är ätande av grönsaker betydligt bättre ur utsläppsperspektiv. Dessa livsmedel tenderar också att associeras med mindre risk för negativa hälsoeffekter än vad kött, mjölk och ägg gör (Nordic Council of Ministers, 2014). I Avesta stod grönsaker för 13 % av de totala utsläppen från livsmedelskonsumtionen och frukt för 10 %. Siffror som är jämförbara med genomsnittet för Sverige.

Att fler människor skulle byta ut delar av eller hela sin köttkonsumtion mot grönsaker, baljväxter, frön och nötter skulle vara ett sätt att minska privatpersoners utsläpp och öka deras livskvalitet i form av hälsa. För att en sådan förändring inte skulle associeras med en försämring av andra aspekter av människors livskvalitet, så som sociala relationer och känslan av mening, skulle det dock kräva att den ägde rum hos större grupper människor. Den skulle då troligtvis behöva gå hand i hand med förändringar i exempelvis människors uppfattningar och känslor om hur man bör äta, förmågor så som hur man bäst tillagar sådan mat, samt att sådan mat var lättillgänglig och/eller prisvärd i förhållande till alternativen i såväl butiker som skolor och på arbetsplatser.

Minskat matsvinn är en av de viktigaste åtgärderna för att minska klimatpåverkan från konsumtion. En tredjedel av all mat som produceras globalt blir inte uppäten. Globalt står matsvinnet för nästan 10 % av växthusgasutsläppen (Livsmedelsverket, 2024). Enligt Livsmedelsverket (2024) slänger svenska hushåll omkring 15 kilo ätbar mat per per-

son och år. Det mesta matsvinnet utgörs av frukt, grönsaker, bröd och matrester. Härutöver hålls per person och år omkring 18 kilo mat och dryck, såsom kaffe och mejeriprodukter, ut i diskhon. Den största delen av svenskarnas matsvinn uppstår i hushållen, en mindre del i livsmedelsindustrin, offentliga köken och i restauranger.

10.5 Kläder och prylar

Många svenskar spenderar mycket av sin tid med aktiviteter som har med prylkonsumtion att göra, det vill säga konsumtion av kläder, möbler, inredningsartiklar med mera. Hur denna konsumtion ser ut påverkar både livskvalitet och utsläpp. Vad gäller utsläppen från svenskarnas prylkonsumtion, vet vi att konsumtionen av kläder och skor är en av de största utsläppskategorierna i såväl Sverige som i Avesta, där det utgör 3,5 % av Avestabornas totala utsläpp (SEI, 2022). En annan viktig konsumtionskategori är elektronik. Härutöver finns en mängd underkategorier som sammantaget också bidrar till signifikanta utsläpp men som var för sig kan se obetydliga ut.

Prylkonsumtionen upplevs av många personer i Sverige som central för deras livskvalitet. Den skänker mål, mening, positiva känslor och något att göra på fritiden. Detta såg vi också exempel på i fokusgrupperna i Avesta, exempelvis i Krylbo och centrala Avesta där deltagare lyfte frånvaron av butiker på orten som en av dess nackdelar. Samtidigt tenderar prylkonsumtionens positiva effekter på vårt subjektiva välmående vara mindre än vad de är när det gäller konsumtion av upplevelser (Morewedge et al., 2010; Van Boven & Gilovich, 2003).

Prylkonsumtion kan också i en del fall ha bäring på människors livskvalitet genom att bidra med återhämtning och sociala kontakter. Dels genom att gå i affärer som för många svenskar är en social aktivitet, det vill säga något man gör i par eller grupp. Då blir konsumtionen någonting som underhåller existerande sociala relationer. Dels genom att åtminstone vissa typer av butiker och shoppingmiljöer kan generera såväl ytliga sociala kontakter och, i vissa fall, närmare relationer med de

Att handla begagnat och att dela eller byta kläder och prylar minskar resursanvändning och klimatpåverkan. Dessutom är delning och secondhand billigare och därmed tillgängligt för fler.

anställda. Vad gäller det senare har dock butikers roll för detta blivit mindre med tiden, bland annat i takt med att små personliga lokala butiker och dagligvaruhandel har blivit mindre vanligt samt i och med att internethandeln har vuxit (Bergman, 2003; Klinenberg, 2018; Rosenbaum et al., 2016). Prylkonsumtion är sammantaget en typ av praktik som idag är associerad med livskvalitet för många människor, detta samtidigt som den är problematisk ur utsläppsperspektiv och mindre välgörande för exempelvis hälsa och subjektivt välbefinnande än en del andra fritidsaktiviteter grundade i upplevelser och fysisk aktivitet.

Att handla second hand, liksom att byta prylar, innebär stora vinster för klimatet liksom för resursanvändningen. Konsumtion av begagnade eller delade prylar bidrar, liksom prylkonsumtionen gör, med såväl mål och mening för människor som sociala kontakter (Royne et al., 2020; Tekie et al., 2020). Många människor ägnar en stor del av sin fritid till att besöka secondhand-affärer på samma sätt som andra åker till ett köpcentrum för att handla nytt. Ett klassiskt exempel är bibliotek som bygger på delning av bland annat böcker och som bidrar till livskvalitetsaspekter som sociala relatio-

ner, utbildning och mening (Royne et al., 2020). På senare år har Myrorna och Stadsmissionen vuxit fram som två etablerade second-handorganisationer i delar av Sverige. Det finns även ett flertal onlinebutiker för begagnade prylar så som till exempel Sellpy, Plick eller Auctionet. I fokusgrupperna i Avesta var det flera deltagare som lyfte den viktiga roll som second hand-shopping kan ha för vissa. Inte minst i ungdomsgruppen fanns ett stort intresse för "loppiskultur" av vissa. Återbruk och delande betonades också som någonting som man ville kunna göra mer av.

Sammanfattningsvis har prylkonsumtion som bygger på second handhandlande och lånande eller bytande av prylar potential att bidra till både livskvalitet och lägre klimatutsläpp bland fler svenskar, inte minst om det inte genererar stora utsläpp från transporter eller blir en elitaktivitet med upptrissade priser.

10.6 Kommunens möjligheter och begränsningar

Hushållens konsumtion formas av deras dagliga beslut och val, och varje val påverkas av en rad olika faktorer. Faktorer som till exempel behov, utbud, normer, status, individens ekonomiska och praktiska förutsättningar et cetera.

Ingen enskild aktör har möjlighet att påverka alla dessa faktorer, men många har möjlighet att påverka några. Producenter påverkar utbudet och produktionsprocesserna. Offentliga institutioner och media kan genom kommunikation i till exempel sociala medier påverka normer. Politiska beslut kan påverka individens ekonomiska och praktiska förutsättningar.

Kommunen har en mycket stor närvaro i lokalsamhället genom till exempel barnomsorg, skola, äldreomsorg, infrastruktur och fysisk planering. De flesta invånarna i kommunen har kontakt med kommunen regelbundet, vissa nästan dagligen medan andra främst via olika typer av elektronisk eller skriftlig kommunikation. Kommunens planer påverkar också den långsiktiga utvecklingen i kommunen. Därför är det svårt att tänka sig någon annan enskild aktör som har större möjlighet att påverka hela ortens befolkning, och därmed konsumtionen.

Eftersom konsumtionen och dess klimatpåverkan är en ödesfråga för framtiden har kommunen också ett ansvar för hur man hanterar sin möjlighet att påverka. För att kunna ta ett större ansvar för invånarnas konsumtion kan kommunerna behöva se över sin roll och förändra sitt sätt att arbeta. Till exempel är det viktigt att många olika yrkesgrupper i organisationen kan få, och tar på sig, ett ökat ansvar för att driva förändring och utveckling. Inom kommunen krävs ökad samverkan mellan olika verksamhetsområden och yrkesgrupper. Kommunen behöver också öka sin samverkan med andra lokala aktörer i samhället till exempel företag och föreningar. Samverkan där alla medverkande samlas kring ett tydligt gemensamt mål, är ett

effektivt arbetssätt för att åstadkomma stora och snabba (transformativa) förändringar. Avgörande är att kommunerna kan avsätta tillräckligt med tid och resurser, för att de stora förändringarna ska kunna genomdrivas.

Föreningar har traditionellt haft en stor betydelse i Sverige, men idag kämpar många med vikande engagemang och har svårt att fylla platser i styrelser. Civilsamhället pekas ofta ut som en viktig aktör i omställningen mot ett hållbart samhälle, men för att det ska vara möjligt kan det krävas nya former för att ta vara på invånarnas engagemang. Det kan till exempel handla om att skapa möjligheter att tillfälligt engagera sig utan att binda sig för framtida åtaganden. Kommunen kan bjuda in och skapa mötesplatser och plattformar för nya typer av engagemang i lokalsamhället.

Samhälls-entreprenörskap, där företag utan vinstintresse tar sig an olika samhällsutmaningar, är också en sektor som växer och som kommunen kan uppmuntra och ta till vara. Det kan till exempel handla om arbetsintegrerande sociala företag som genom upphandling kan anlitas av kommunen för att utföra olika tjänster. Det skulle till exempel kunna handla om tjänster som kan understödja reparation och delning hos kommunen som organisation såväl som hos hushållen.

I ekonomiskt svårare tider är det lätt att kommunen drar ner på verksamheter som inte traditionellt har räknats till kommunens kärnuppdrag. Till kärnuppdraget räknas verksamheter som utbildning och omsorg, fysisk planering samt fungerande infrastruktur. Genom att involvera kommande generationer såsom den huvudsakliga målgruppen för hela kommunens verksamhet skapas ökad möjlighet att arbeta proaktivt, förebyggande och att arbeta med förändring, till exempel förändring av konsumtionsmönster.

11. Slutsatser och rekommendationer

Denna studie om konsumtionsbaserade utsläpp och livsvillkor i Avesta kommun har visat på såväl likheter som skillnader mellan hushållen i olika bostadsområden. Vad gäller klimatfotavtrycken påverkas dessa dels av människors behov av till exempel bostäder och transporter, dels av intressen, inkomster, kultur och normer samt vilken fas i livet man befinner sig i. Vad gäller livsvillkoren noterade vi att dessa på många sätt skiljer sig mellan fallstudierna, men att det också finns många likheter. Gemensamt var exempelvis att många kämpar med att få ihop vardagslivet (jobb, barn, fritid). De olika grupperna uttryckte alla behov av sociala kontakter samt en förväntan på kommunen att tillhandahålla viss basservice och samhällsinformation och att fungera som en sammankopplande länk mellan olika aktörer. Kommunen behöver också arbeta aktivt med fysisk planering, trafikfrågor och insatser i parker med mera. Skillnader i livsvillkor noterades vad gäller hushållens boendemiljö, tillgången till kultur- och fritidsaktiviteter, inkomst- och utbildningsnivåer samt graden av integrering i lokalsamhället.

Sambanden mellan invånarnas livsvillkor och klimatfotavtryck var tydlig på många områden: Boende på landsbygden och i hus innebär högre klimatpåverkan från transporter och boende, och omvänt lägre för boende i flerbostadshus. Boende i villaområde med högre genomsnittsinkomster innebär möjligheter att konsumera mera och till exempel åka på flygresor utomlands regelbundet. Bristande tillgång till kollektivtrafik innebär försämrade möjligheter för invånarna att ta del av kommunens kultur- och fritidsaktiviteter.

Studien visade att invånarna har olika förutsättningar och drivkrafter att förändra sin livsstil och sina konsumtionsmönster. De flesta deltagarna i fokusgrupperna visade på hög medvetenhet om klimatförändringarna men deras engagemang för frågan varierade. Några kommunicerade att de gjort tydliga livsstilsförändringar genom att till exempel avstå kött och flygresor, andra hade redan begränsade ekonomiska förutsättningar att flyga utomlands. Det var tydligt att deltagarnas kunskap om klimatförändringarna varierade, något som kan påverka möjligheten att ha en drivkraft att förändra sin livsstil.

Som nämndes inledningsvis har studien utgått från förutsättningarna i Avesta kommun och resultaten är tänkta att kunna utvecklas som åtgärder och strategier i kommunens hållbarhetsarbete. Samtidigt är mycket av den kunskap och den metodik som byggts upp generell och kan ha relevans för andra kommuner och för fortsatt forskning. Avesta bedöms vara representativ för flertalet av Sveriges kommuner, som har motsvarande utmaningar när det gäller invånarnas klimatavtryck och skillnader i livsvillkor och livskvalitet mellan olika bostadsområden. Många kommuner har också liknande organisatoriska förutsättningar och möjligheter att vidta åtgärder som kan förbättra livsvillkoren och stötta sina invånare att förändra livsstil och konsumtionsmönster.

Slutligen ska betonas att denna studie har genomförts i liten skala, med ett begränsat urval av deltagare i fokusgrupperna. Arbetet har gett initiala insikter, men det finns ett behov av vidare studier för att följa upp, testa och vidareutveckla de resultat och lärdomar som framkommit.

SJU INSIKTER

Utifrån denna studie och med stöd av resultat från tidigare forskning, presenteras avslutningsvis sju insikter om hur kommunerna kan arbeta för att stödja invånarna att minska sitt klimatfotavtryck och samtidigt främja god livskvalitet och jämlika livsvillkor.

1. Kommunen har en nyckelroll

Genom sin breda verksamhet och många kontakter har kommunen större möjligheter än någon annan aktör att nå ut till alla invånare och skapa lokala förutsättningar som stödjer en mer hållbar konsumtion och främjar jämlika livsvillkor. Många åtgärder kan vidtas direkt i verksamheten, såsom fysisk planering, trafikreglering och byggande; utveckling av gator, natur, parker och idrottsplatser; insatser inom skola, vård och omsorg samt satsningar på kultur och fritid, informationsspridning och rådgivning. Kommunen kan också bidra indirekt genom samverkan med föreningar, fastighetsägare, näringsliv och lokalsamhälle.

2. Klimatsmart och jämlikt – winwin

Åtgärder för att minska konsumtion och klimatutsläpp har ofta positiva effekter även på människors livsvillkor och livskvalitet - och omvänt kan insatser för att förbättra livsvillkoren ofta bidra till minskat behov av konsumtion. Till exempel har hållbara transporter, som att promenera och cykla, positiva hälsoeffekter. Delningslösningar och samverkan, som bildelning, odling, låna och laga, främjar möten och gemenskap och ger bättre tillgång till resurser för dem med lägre inkomst. Ett rikare utbud av service, kultur, fritidsaktiviteter och goda närmiljöer skapar förutsättningar för högre livskvalitet – och innebär samtidigt minskade behov av transporter. Det finns få motsättningar mellan hållbar konsumtion och förbättrad livskvalitet.

3. Flexibilitet och nytänkande i organisationen

För att arbeta effektivt och långsiktigt mot mål om minskad konsumtion och jämlika livsvillkor kan kommunerna behöva nya eller förändrade arbets sätt. Många frågor är förvaltningsövergripande och förutsätter samordning utanför etablerade ansvarsområden och roller. Ett mer uppsökande och aktivt arbete för att inspirera andra aktörer och initiera nya samarbeten, kan kräva flexibilitet i organisationen och ett arbetssätt som stödjer kreativitet och nytänkande.

4. Politiskt mod och handlingskraft

Omställningen förutsätter att människor förändrar vanor, konsumtionsmönster och livsstil. Att fatta beslut som påverkar människors vardag är ofta känsligt. Åtgärder som att införa gångator, ta bort parkeringsplatser eller stänga av biltrafik kring skolor, kan initialt upplevas som begränsningar och orsaka oro, protester och missnöje. Samtidigt kan förändringarna på sikt ge utrymme för nya vanor som påverkar livskvaliteten positivt, som att promenera med barnen till skolan och få in mer rörelse och gemenskap i vardagen. Omställningen förutsätter att kommunerna vågar fatta obekväma beslut och arbetar strategiskt och långsiktigt med sikte på klimat- och jämlikhetsmål. Politiskt mod kan stärkas av medborgarengagemang och förändringar i små steg, där pilotprojekt och tester i mindre skala visar vägen.

5. Lokalsamhället som utgångspunkt

Att utgå från lokalsamhället och involvera invånarna i omställningen är ett effektivt sätt att identifiera lokala resurser och generera idéer och åtgärder som är anpassade till platsens behov och förutsättningar. Det är också en möjlighet att skapa engagemang och acceptans för förändringar och involvera invånare som kan ta lokalt ansvar och bidra i implementeringen. Någon kan upplåta en lokal för verktygsdelning, någon kan ansvara för nyckeln till den gemensamma verkstaden, någon kan ordna en kurs i matlagning, odling, strumpstoppling eller fixa cykelpunka. Om det inte redan finns, kan kommunen inrätta stadsdels- eller byråd för att initiera, projektleda och stötta.

6. Medvetenhet om livssituation och livsvillkor

Förutsättningar och utmaningar kopplade till konsumtion och livsstil skiljer sig mycket mellan olika bostadsområden och hushåll och skiftar också genom livet. En barnfamilj och en pensionär har olika behov och möjligheter – och kan behöva olika stöd för att minska sin klimatpåverkan och förbättra sin livskvalitet. Detsamma gäller hushåll med olika ekonomi och boendesituation. Med kunskap och förståelse för skillnader och likheter mellan olika grupper av befolkningen knutna till såväl geografi (landsbygd, förort eller centralort) som socio-demografiska aspekter kan åtgärderna anpassas efter medborgarnas olika förutsättningar.

7. Alla insatser räknas

För att klara omställningen behöver helheten i invånarnas konsumtion adresseras. Många av de åtgärder som kommunen kan vidta kan framstå som att de var för sig har liten effekt på klimatpåverkan, särskilt i jämförelse med de samlade utsläppen från konsumtionskategorier som bilism och flyg. Dock kan även små förändringar i konsumtionsmönster bidra till norm- och beteendeförskjutningar som på sikt kan leda till stora och snabba förändringar. Samtidigt som det är viktigt att prioritera de kategorier som är förknippade med störst utsläpp, kommer insatser inom alla områden att behövas för att nå utsläppsmålen.

12. Referenser

- Abdullah, A., Marzbali, M. H., Tilaki, M. J. M., & Bahauddin, A. (2015). The Influence of Permeability on Social Cohesion: Is it Good or Bad? *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 168, 261–269. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.10.231>
- Alm, J., Paulsson, A., & Jonsson, R. (2021). Capacity in municipalities: Infrastructures, maintenance debts and ways of overcoming a run-to-failure mentality. *Local Economy*, 36(2), 81–97. <https://doi.org/10.1177/02690942211030475>
- Austin, D. M., Furr, L. A., & Spine, M. (2002). The effects of neighborhood conditions on perceptions of safety. *Journal of Criminal Justice*, 30(5), 417–427. [https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(02\)00148-4](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(02)00148-4)
- Avesta kommun. (2020). Hållbarhetsprogram för Avesta kommun 2020–2030. <https://avesta.se/globalassets/for-alla-sidor/kommun-och-demokrati/styrande-dokument/program/hallbarhetsprogram-2020-2030-och-vagvisaren.pdf>
- Barr, S. (2015). Beyond behavior change: Social practice theory and the search for sustainable mobility. In *Putting Sustainability Into Practice*. Edward Elgar Publishing.
- Bergman, B. (2003). Handelsplats, shopping, stadsliv: En historik om butikformer, säljritualer och det moderna stadslivets trivialisering. Stockholm Stehag: Symposion.
- Brülde, B. (2003). Teorier om livskvalitet. Studentlitteratur.
- Brülde, B. (2007). Lycka och lidande—Begrepp, metod och förklaring. Studentlitteratur.
- Crisp, R. (2024, 5). Well-being. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/entries/well-being/#TheWelBei>
- De Loë, R. C., Di Giandomasso, S. E., & Kreutzwiser, R. D. (2002). Local capacity for groundwater protection in Ontario. *Environmental Management (New York)*, 29(2), 217–233. <https://doi.org/10.1007/s00267-001-0026-7>
- Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2002). Very Happy People. *Psychological Science*, 13(1), 81–84. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00415>
- DINGES, D. F., PACK, F., WILLIAMS, K., GILLEN, K. A., POWELL, J. W., OTT, G. E., APTOWICZ, C., & PACK, A. I. (1997). Cumulative sleepiness, mood disturbance, and psychomotor vigilance performance decrements during a week of sleep restricted to 4–5 hours per night. *Sleep (New York, N.Y.)*, 20(4), 267–277. <https://doi.org/10.1093/sleep/20.4.267>
- Dohrn, I. M., Sjöström, M., Kwak, L., Oja, P., & Hagströmer, M. (2018). Accelerometer-measured sedentary time and physical activity: A 15 year follow-up of mortality in a Swedish population-based cohort. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 21(7), 702–707. <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2017.10.035>
- Epley, N., & Schroeder, J. (2014). Mistakenly Seeking Solitude. *Journal of Experimental Psychology. General*, 143(5), 1980–1999. <https://doi.org/10.1037/a0037323>
- Ewing, R., & Handy, S. (2009). Measuring the Unmeasurable: Urban Design Qualities Related to Walkability. *Journal of Urban Design*, 14(1), 65–84. <https://doi.org/10.1080/13574800802451155>
- Figueroa Martínez, C., Hodgson, F., Mullen, C., & Timms, P. (2019). Walking through deprived neighbourhoods: Meanings and constructions behind the attributes of the built environment. *Travel Behaviour and Society*, 16, 171–181. <https://doi.org/10.1016/j.tbs.2019.05.006>
- Folkhälsomyndigheten. (2023a). Hur hänger livsvillkor och hälsa ihop? Folkhälsomyndigheten. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/tolkad-rapportering/folkhalsan-i-sverige/hur-hanger-livsvillkor-och-halsa-ihop/>
- Folkhälsomyndigheten. (2023b). Statistik om övervikt och fetma hos vuxna. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/mat-fysisk-aktivitet-overvikt-och-fetma/overvikt-och-fetma/statistik-om-overvikt-och-fetma/overvikt-och-fetma-hos-vuxna/>
- Hallin, P.-O. (2020). Från utsatta till goda livsvillkor. In M. Gerell, H. Per-Olof, K. Nilvall, & S. Stig Westerdahl (Eds.), *Att vända utvecklingen—Från utsatta områden till trygghet och delaktighet (Vol. 26)*. Malmö University.
- Hallin, P.-O., & Westerdahl, S. (2020). Utsatta livsvillkor. In M. Gerell, H. Per-Olof, K. Nilvall, & S. Stig Westerdahl (Eds.), *Att vända utvecklingen—Från utsatta områden till trygghet och delaktighet (Vol. 26)*. Malmö University.
- Hershfield, H. E., Mogilner, C., & Barnea, U. (2016). People Who Choose Time Over Money Are Happier. *Social Psychological & Personality Science*, 7(7), 697–706. <https://doi.org/10.1177/1948550616649239>

- IPCC. (2023). IPCC Sixth assessment report (AR6) Climate Change 2023—Synthesis report. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2023/03/Doc5_Adopted_AR6_SYR_Longer_Report.pdf
- Kardas, M., Schroeder, J., & O'Brien, E. (2022). Keep Talking: (Mis)Understanding the Hedonic Trajectory of Conversation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 123(4), 717–740. <https://doi.org/10.1037/pspi0000379>
- Klinenberg, E. (2018). *Palaces for the People—How social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*. Crown.
- Klitkou, A., Bolwig, S., Huber, A., Ingeborgrud, L., Pluciński, P., Rohrer, H., Scharfing, D., Thiene, M., & Žuk, P. (2022). The interconnected dynamics of social practices and their implications for transformative change: A review. *Sustainable Production and Consumption*, 31, 603–614. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2022.03.027>
- Legeby, A. (2023). Det jämlika stadslandskapet och rätten till hyggliga livsvillkor. In B. Bengtsson, M. Holdo, & E. Holmqvist (Eds.), *Allas rätt till bostad—Marknadens begränsningar och samhällets ansvar*. Daidalos bokförlag.
- Legeby, A., Berghauer Pont, M., & Marcus, L. (2015). *Delad stad—Stadsbyggande och segregation*. KTH Skolan för Arkitektur och Samhällsbyggnad.
- Livsmedelsverket. (2024). Fakta om matsvinn. <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/matsvinn/fakta-om-matsvinn>
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M., & Schkade, D. (2005). Pursuing Happiness: The Architecture of Sustainable Change. *Review of General Psychology*, 9(2), 111–131. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.9.2.111>
- Maller, C., Nicholls, L., & Strengers, Y. (2016). Understanding the Materiality of Neighbourhoods in 'Healthy Practices': Outdoor Exercise Practices in a New Master-planned Estate. *Urban Policy and Research*, 34(1), 55–72. <https://doi.org/10.1080/08111146.2015.1081846>
- Minx, J., Baiocchi, G., Wiedmann, T., Barrett, J., Creutzig, F., Feng, K., Förster, M., Pichler, P.-P., Weisz, H., & Hubacek, K. (2013). Carbon footprints of cities and other human settlements in the UK. *Environmental Research Letters*, 8(3), 035039. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/8/3/035039>
- Moreton, J., Kelly, C. S., & Sandstrom, G. M. (2023). Social support from weak ties: Insight from the literature on minimal social interactions. *Social and Personality Psychology Compass*, 17(3), n/a. <https://doi.org/10.1111/spc3.12729>
- Morewedge, C. K., Gilbert, D. T., Myrseth, K. O. R., Kassam, K. S., & Wilson, T. D. (2010). Consuming experience: Why affective forecasters overestimate comparative value. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46(6), 986–992. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2010.07.010>
- Myers, D. G. (2000). The Funds, Friends, and Faith of Happy People. *The American Psychologist*, 55(1), 56–67. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.56>
- Naturvårdsverket. (2021). *Luftföroreningar från vägtrafik*.
- Naturvårdsverket. (2024). Hur kan jag minska min klimatpåverkan? <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatomstallningen/omraden/klimatet-och-konsumtionen/hur-kan-jag-minska-min-klimatpaverkan/>
- Nordic Council of Ministers. (2014). *Nordic Nutrition Recommendations 2012 Integrating nutrition and physical activity*.
- Oldrup, H. H. (2009). Suburban Socialities: Between Everyday Life and Urban Leisure Space in the Metropolitan Region. *Home Cultures*, 6(3), 311–332. <https://doi.org/10.2752/174063109X12462745321381>
- Otake, K., Shimai, S., Tanaka-Matsumi, J., Otsui, K., & Fredrickson, B. L. (2006). HAPPY PEOPLE BECOME HAPPIER THROUGH KINDNESS: A COUNTING KINDNESSES INTERVENTION. *Journal of Happiness Studies*, 7(3), 361–375. <https://doi.org/10.1007/s10902-005-3650-z>
- Oudin, A., Richter, J. C., Taj, T., Al-Nahar, L., & Jakobson, K. (2016). Poor housing conditions in association with child health in a disadvantaged immigrant population: A cross-sectional study in Rosengård, Malmö, Sweden. *BMJ Open*, 6(1). <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2015-007979>
- Page, E. A. (2007). Intergenerational justice of what: Welfare, resources or capabilities? *Environmental Politics*, 16(3), 453–469. <https://doi.org/10.1080/09644010701251698>

- Reckwitz, A. (2002). Toward a Theory of Social Practices: A Development in Culturalist Theorizing. *European Journal of Social Theory*, 5(2), 243–263. <https://doi.org/10.1177/13684310222225432>
- Rosenbaum, M. S., Otalora, M. L., & Ramírez, G. C. (2016). The restorative potential of shopping malls. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 31, 157–165. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2016.02.011>
- Royne, F., Molnar, S., Crossler Ernström, T., & Tekie, H. (2020). Kartläggning av delningstjänster och hur dessa bidrar till levande gatuplan. RISE rapport 2020: 62 ISBN 978-91-89167-47-6.
- Salo, M., Savolainen, H., Karhinen, S., & Nissinen, A. (2021). Drivers of household consumption expenditure and carbon footprints in Finland. *Journal of Cleaner Production*, 289, 125607. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.125607>
- Schatzki, T. R. (2012). A Primer on Practices—Theory and Research. In J. Higgs, R. Barnett, S. Billett, M. Hutchings, & F. Trede (Eds.), *Practice-Based Education—Perspectives and Strategies* (pp. 13–26). Sense Publishers.
- Shove, E. (2017). Matters of practice. In A. Hui, T. Schatzki, & E. Shove (Eds.), *The Nexus of Practices: Connections, constellations, practitioners*. Routledge.
- Shove, E., Pantzar, M., & Watson, M. (2012). *The Dynamics of Social Practice*. Sage.
- Skoglund-Keiding, A. Eken, A., Molnar, S. de Fine Licht, K. (2019). Green Space and Quality of Life: A Review of Existing Research Seen Through the Lense of Moral and Political Theory. RISE Manuscript. RISE Research Institutes of Sweden.
- Soneryd, L., & Uggla, Y. (2011). (O)möjliga livsstilar: Samhällsvetenskapliga perspektiv på individualiserat miljöansvar (1. uppl.). Studentlitteratur.
- Stockholm Environment Institute. (2022). Konsumtionskompassen [dataset]. <https://www.sei.org/tools/konsumtionskompassen/>
- Tekie, H., Røyne, F., Andersson, L., & Crossler Ernström, T. (2020). Utvärdering av fritidsbanker (RISE Rapport 2020). RISE.
- Van Boven, L., & Gilovich, T. (2003). To Do or to Have?: That Is the Question. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(6), 1193–1202. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.6.1193>
- Wang, Y., Chau, C. K., Ng, W. Y., & Leung, T. M. (2016). A review on the effects of physical built environment attributes on enhancing walking and cycling activity levels within residential neighborhoods. *Cities*, 50, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2015.08.004>
- Westra, G. H. (2024). Segregation and well-being in Sweden: Geographies of well and ill-being. *Population, Space and Place*, n/a(n/a), e2758. <https://doi.org/10.1002/psp.2758>

Övriga källor

- Avesta kommun. (2015) Program för Krylbo – Utveckling mot en lockande, grön, miljövänlig ekostadsdel
- Avesta kommun. (2007) Översiktsplan för Avesta kommun
- Avesta kommun. (2010) Program för stadsutveckling i Avesta centrum
- Avesta kommun. (2023) Slutrapport Ökad jämlikhet i Krylbo

SJU INSIKTER

1. Kommunen har en nyckelroll

Genom sin breda verksamhet och många kontaktytor med invånare, näringsliv och civilsamhälle har kommunen större möjligheter än någon annan aktör att nå ut till alla invånare och skapa lokala förutsättningar som stödjer en mer hållbar konsumtion, minskade utsläpp och mer jämlika livsvillkor.

2. Klimatsmart och jämlikt – winwin

Åtgärder för att minska konsumtion och klimatutsläpp har ofta positiva effekter även på människors livsvillkor och livskvalitet. Omvänt kan åtgärder för att förbättra livsvillkoren ofta bidra till minskat behov av konsumtion. Det finns få motsättningar mellan hållbar konsumtion och förbättrad livskvalitet.

3. Flexibilitet och nytänkande i organisationen

För att kunna arbeta effektivt och långsiktigt mot mål om minskad konsumtion och jämlika livsvillkor kan kommunerna behöva nya arbetsätt och roller och en mer flexibel organisation som stödjer samordning över förvaltningsgränser, som främjar kreativitet och nytänkande och möjliggör ett mer uppsökande arbete för att initiera nya samarbeten.

4. Politiskt mod och handlingskraft

Omställningen förutsätter att människor förändrar vanor och konsumtionsmönster. För att nå målen behöver kommunen våga fatta obekväma beslut som påverkar människors vardag. Politiskt mod kan stärkas av medborgarengagemang och att förändringar genomförs stegvis, där pilotprojekt och tester i mindre skala visar vägen. Åtgärder som initialt upplevs begränsande kan inspirera till nya vanor som förbättrar livskvaliteten.

5. Lokalsamhället som utgångspunkt

Att utgå från lokalsamhället och involvera invånarna i omställningen är ett effektivt sätt att identifiera lokala resurser och behov, generera relevanta idéer och ta fram åtgärder som är anpassade till platsens förutsättningar. Det ger också möjlighet att skapa engagemang och acceptans för förändringar och involvera invånare som kan ta lokalt ansvar och bidra i implementeringen.

6. Medvetenhet om livssituation och livsvillkor

Förutsättningar och utmaningar kopplade till konsumtion och livsstil skiljer sig mycket mellan olika bostadsområden och hushåll och skiftar också genom livet. Med kunskap och förståelse för skillnader och likheter mellan olika grupper av befolkningen knutna till såväl geografi (landsbygd, förort eller centralort) som socio-demografiska aspekter kan åtgärderna anpassas efter medborgarnas olika förutsättningar.

7. Många bäckar små

För att klara omställningen behöver helheten i medborgarnas konsumtion adresseras. Många av de åtgärder som kommunen kan vidta kan framstå som att de var för sig har liten effekt på utsläppen. Dock kan även små förändringar i konsumtionsmönster bidra till norm- och beteendeförändringar som på sikt kan leda till mycket stora och snabba förändringar. Alla insatser behövs.

